IARNA
KARL OVE KNAUSGÅRD

Karl Ove Knausgând (n. 1968) este un scriitor norvegian cunoscut mai ales pentru cele şase romane autobiografice intitulate sugestiv *Lupta mea* (*Min kamp*). Născut în Oslo, Knausgând a crescut pe insula Trom Oya, în Arendai şi în Kristiansand, şi a făcut studii de artă şi literatură la Universitatea din Bergen. A debutat în 1998 cu romanul *Ute au verden*, pentru care a primit Premiul pentru Literatură al Criticilor Norvegieni, acordat pentru prima dată unui roman de debut. Între 1999 şi 2002, Knausgând a fost coeditor la *Vagant*, o revistă literară norvegiană fondată în 1988, pentru care a realizat interviuri extrem de interesante cu scriitorii Rune Christiansen şi Thure Erik Lund. Al doilea roman, *En tidfor alt* (2004), a fost la fel de bine primit de critică şi a fost nominalizat la Premiul pentru literatură al Consiliului Nordic şi la ÎMPAC Dublin Literary Award. Consacrarea a venit însă odată cu publicarea, între 2009 şi 2011, a seriei de romane autobiografice însumând peste 3500 de pagini, care a devenit unul dintre cele mai mari fenomene literare în Norvegia, cu peste 450.000 de exemplare vândute, în 2010, scriitorul a înfiinţat o mică editură împreună cu Yngve Knausgând (fratele său) şi cu Asbj Om Jensen. În 2015 – 2016 a publicat patru cărţi dedicate anotimpurilor: *Om hfisten* (*Toamna*), *Om vinteren* (*Iarna*), *Om vâren* (*Primăvara*) şi *Omsommeren* (*Vara*).

IARNA
KARL OVE KNAUSGÂRD
Cu ilustraţii de Lars Lerin
Traducere din limba engleză JUSTINA BANDOL
LITERA
Bucureşti
2019

Om Vinteren Karl Ove Knausgând Copyright © 22015 Karl Ove Knausgând Toate drepturile rezervate Copyright traducere în limba engleză © 22017 Ingvild Burkey Copyright ilustraţii e Lars Lerin

Această traducere a fost publicată cu sprijinul financiar al NORLA.

Editura Litera

O.P. 53; C.P. 212, sector 4, Bucureşti, România tel.: 021 319 6390; 031 425 1619; 0752 548 372 e-mail: comenzilitera.ro

Ne puteţi vizita pe

Iama

Karl Ove Knausgând

Copyright © 22019 Grup Media Litera pentru versiunea în limba română Toate drepturile rezervate

Editor: Vidraşcu şi fiii

Redactor: Ovidiu Şerban Prepress copertă: Flori Zahiu Tehnoredactare şi prepress: Ofelia Coşman

Seria de ficţiune a Editurii Litera este coordonată de Cristina Vidraşcu Sturza.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României KNAUSGÂRD, KARL OVE

Iarna / Karl Ove Knausgând; trad. din lb. engleză: Justina Bandol.

— Bucureşti: Litera, 2019

ISBN 978 – 606 – 33 – 4614 – 9

I. Bandol, Justina (trad.)

821.111

CUPRINS

Scrisoare către o fiică nenăscută. 2 decembrie 13

DECEMBRIE

Luna 29
Apă 33
Bufniţe 37
Maimuţe acvatice 41
Prima zăpadă 45
Zi de naştere 51
Monede 55
Christina 59
Scaune 63
Reflectorizante 67
Conducte 73
Dezordine 77
Sunetele iernii 81
Daruri de Crăciun 85
Moş Crăciun 89
Musafiri 93
Nasul 99
Animale de jucărie 105
Frig 109
Artificii 113
Scrisoare către o fiică nenăscută. 1 ianuarie 117
IANUARIE
Zăpadă 127
Nikolai Astrup 131
Urechi 135
Björn 139
Vidra 143
Tărâmul social 149
Procesiunea funerară 153
Ciori 157
Limite 161
Cripta 165

lamă 169
Dorinţa sexuală 173
Thomas 177
Trenuri 181
Georg 185
Periuţe de dinţi 189
Eul 195
Atomi 201
Loki 205
Zahăr 211
Scrisoare către o fiică abia născută. 29 ianuarie 215
FEBRUARIE
Spaţii închise 225
Conversaţii 229
Spiritul locului 233
Beţişoare pentru urechi 237
Cocoşi 241
Peşti 247
Cizme 251
Sentimentul vieţii 257
J 261
Autobuze 265
Rutină 269
Creierul 275
Sex 279
Nămeţi 283
Punct de fugă 287
Anii ’70 291
Focuri 295
Operaţie 299
Guri de canal 305
Ferestre 309

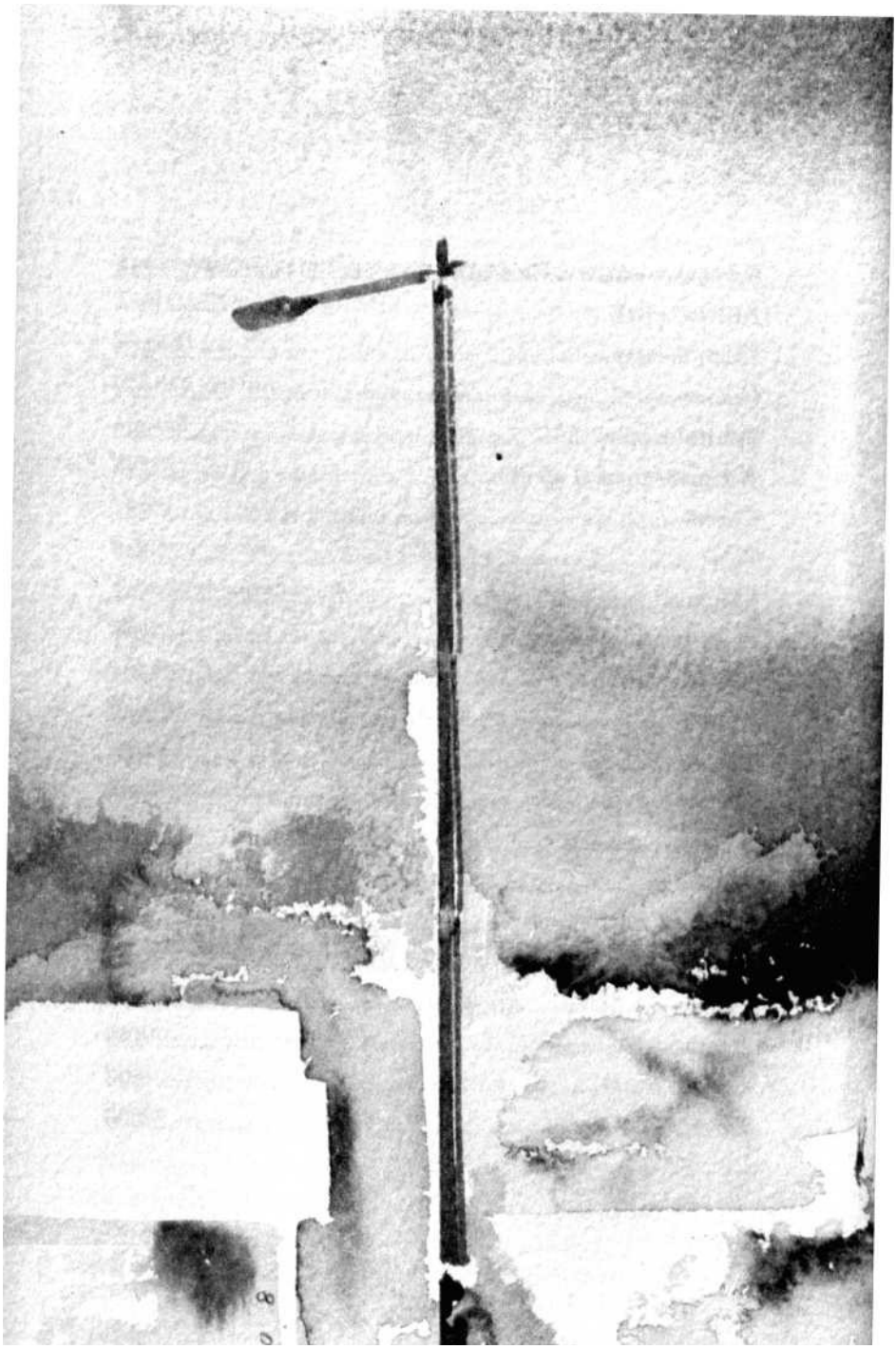

SCRISOARE CĂTRE O FIICĂ NENĂSCUTĂ

2 decembrie. Ai stat în burta mamei toată vara şi toată toamna. Înconjurată de apă şi întuneric, ai trecut prin diversele stadii ale dezvoltării fetale, care, privită din afară, pare să concentreze întreaga evoluţie a speciei umane, de la făptura preistorică, asemănătoare cu un crevete, cu şira spinării ca o coadă şi cu pielea de pe corpul lung de numai un centimetru atât de subţire, încât se vede clar prin ea tot ce e înăuntru – ca printr-o pelerină din aceea de ploaie din plastic transparent, cum ai să vezi şi tu într-o zi şi despre care s-ar putea, cine ştie, să crezi, ca şi mine, că are ceva obscen, poate fiindcă pare nefiresc să vezi prin piele, iar genul ăsta de pelerină e ca o piele pe care ne-o punem pe noi –, până la prima formă de mamifer, la care elementul principal nu mai e şira spinării, ci capul, enorm în raport cu partea inferioară a corpului, îngustă şi curbată, şi cu braţele şi picioarele extrem de subţiri, ca nişte surcele, nemaivorbind de degete, care sunt subţiri ca nişte ace. Trăsăturile faciale nu s-au dezvoltat încă, ochii, nasul şi gura abia dacă se pot desluşi, ca la o sculptură la care detaliile abia urmează a fi cioplite. Şi aşa şi este, probabil, doar că asta nu se produce din afară înăuntru, ci dinăuntru în afară: tu însăţi te schimbi, ieşi la iveală din carne. O asemenea făptură cu trăsături vagi, indistincte, erai tu la sfârşitul lui iunie, când am fost în concediu în Gotland, pe insula Fâro, într-o casă ascunsă adânc în pădure, într-o poieniţă printre brazi, unde aerul mirosea a sare, iar sunetele mării se auzeau ca un susur printre trunchiurile copacilor. Mergeam la plajă înainte de prânz, pe una dintre fâşiile lungi şi înguste de nisip de peţ armul Balticii, luam masa la o terasă de acolo, iar seara ne uitam la filme. Sora ta cea mai mare avea nouă ani atunci,

mijlocia, şapte, iar fratele tău avea cinci ani, aproape şase. Fac mare tărăboi, mai ales cele două fete, care sunt atât de apropiate ca vârstă, încât simt tot timpul nevoia să reajusteze distanţa dintre ele, aşa că se tot iau la harţă şi uneori se bat, deşi niciodată la plajă, când intră în apă; atunci sunt pur şi simplu împreună, şi aşa a fost mereu: în apă dispar toate conflictele, toate problemele, acolo uită amândouă de tot ce există în jur şi nu fac decât să se joace. Şi sunt extrem de ataşate de fratele lor mai mic, li se pare că e foarte drăgălaş și uneori spun că s-ar mărita cu el dacă nu le-ar fi frate. Două luni mai târziu el a mers în prima lui zi de şcoală, apoi a venit sfârşitul lui august, iar tu ăceai încă, măruntă, în întunericul tău, cu capul gigantic în comparaţie cu corpul, cu picioarele ca nişte crenguţe, dar de acum cu unghii la degetele deja capabile să se mişte, şi probabil asta şi făceai, îţi vârai degetul mare în gură şi-l sugeai. N-aveai nicio idee de nimic, nu ştiai unde eşti sau cine eşti, dar vag, foarte vag, ştiai probabil cumva că exişti, erau anumite diferenţe între diferitele stări prin care treceai, fiindcă, dacă, să zicem, nu simţeai nimic când mâna îţi plutea pe deasupra capului, trebuie să fi simţit ceva când o băgai în gură, şi diferenţa aceasta – că ceva e ceva, iar altceva e altceva – este probabil punctul de plecare al conştiinţei tale. Dar n-are cum să fi fost mai mult de atât. Toate sunetele care răzbăteau până în adăpostul tău, voci şi zumzet de motoare, ţipete de pescăruşi şi muzică, bufnete, zăngăneli, strigăte, erau probabil prezente pur şi simplu, ca întunericul şi apa, ceva pe care nu-l percepeai ca fiind separat, căci n-are cum să fi existat nicio diferenţă între tine şi ceea ce te înconjura: erai doar ceva care creştea, care se extindea în spaţiu. Erai întunericul, erai apa, erai bufnetul când mama ta

cobora scara. Erai căldura, erai

18

Karl Ove Knausgând somnul, erai diferenţa aproape invizibilă care apărea când te trezeai.

Într-o zi ai să vezi fotografiile din prima zi de şcoală a fratelui tău; una e agăţată pe perete în sufragerie, sunt toţi trei în ea, fiecare zâmbind în felul său propriu, pe fundalul curţii verzi, scăpărătoare în lumina soarelui de dimineaţă, în uniforme noi de şcoală, sub un cer albastru de vară târzie.

Sună idilic şi fericit. Şi aşa a şi fost, atât perioada petrecută la plajă pe Fâro, cât şi prima zi de şcoală au fost frumoase. Dar, când tu vei citi astea într-o zi, micuţa mea, dacă totul merge bine şi sarcina înaintează normal, vei şti că nu asta e viaţa, că zilele cu soare şi râs nu sunt regula, cu toate că există şi ele. Suntem fiecare la cheremul celorlalţi. Toate emoţiile, dorinţele şi aspiraţiile noastre, toată structura noastră psihologică individuală, cu toate colţurile şi ungherele ei ciudate şi carapacea ei dură, întărită la un moment dat în copilăria timpurie, aproape imposibil de spart, se confruntă cu emoţiile, dorinţele şi aspiraţiile celorlalţi şi cu structura lor psihologică individuală. Cu toate că trupurile noastre sunt simple şi flexibile, capabile să bea ceai din ceşcuţe de cel mai fin şi mai delicat porţelan, iar manierele noastre sunt plăcute, încât de obicei ştim ce ni se cere în diferite situaţii, sufletele noastre sunt ca nişte dinozauri, enorme cât o casă şi mişcându-se încet şi greoi, dar care, dacă se sperie sau se înfurie, sunt mortale, nimic nu le poate opri să facă rău sau să ucidă. Prin asta vreau să spun că, deşi totul poate părea sigur pe dinafară, înăuntru, invariabil, lucrurile se petrec cu thtul altfel şi la o cu totul altă scară. Dacă pe

dinafară un cuvânt e doar un cuvânt, care cade pe pământ şi dispare, pe dinăuntru el poate deveni enorm şi poate rămâne acolo ani de zile. Şi, dacă o întâmplare este, pe dinafară, doar ceva ce s-a petrecut, de multe ori inofensiv şi în scurtă vreme încheiat şi uitat, pe dinăuntru ea poate deveni esenţială şi poate genera spaimă, care inhibă, sau amărăciune, care inhibă, sau, dimpotrivă, poate da naştere unei încrederi exagerate în sine, care nu inhibă, dar poate duce la o cădere care inhibă. Ştiu oameni care beau câte o sticlă de tărie în fiecare zi, ştiu oameni care iau medicamente pentru cap de parc-ar lua bomboane, ştiu oameni care au încercat să-şi ia viaţa – unul a încercat să se spânzure în pod, dar a fost găsit, altul a luat o supradoză în pat şi a fost găsit şi dus la spital cu ambulanţa. Ştiu oameni care au petrecut perioade lungi de timp în spitale psihiatrice. Ştiu oameni care au fost schizofrenici, care au

 fost maniaci depresivi, care au avut psihoze şi care sunt complet incapabili să facă faţă vieţii. Ştiu oameni care s-au acrit şi care dau vina pe alţii pentru stagnarea sau declinul lor, deseori pe baza unor lucruri care s-au întâmplat acum zece, douăzeci sau treizeci de ani. Ştiu oameni care se poartă urât cu cei pe care-i iubesc şi ştiu oameni care acceptă orice pentru că nu mai aşteaptă nimic de la viaţă.

Toată această durificare şi mizerie, această suferinţă şi pierdere a sensului fac şi ele parte din viaţă şi există peste tot, dar nu sunt la fel de uşor de văzut, nu doar pentru că izvorăsc dinăuntru, ci şi pentru că majoritatea încearcă să le ascundă şi pentru că e foarte dureros să le recunoşti: viaţa ar fi trebuit să fie plină de lumină, ar fi

trebuit să fie uşoară, ar fi trebuit să fie copii care aleargă râzând pe o plajă la marginea apei, care zâmbesc aparatului foto în prima zi de şcoală, debordând de emoţie şi nerăbdare.

Să-ţi duci copilul în prima lui zi de şcoală – ceea ce vom face şi cu tine într-o zi – e un moment memorabil pentru un părinte, dar şi profund neliniştitor, pentru că la şcoală, unde îşi va petrece cea mai mare parte a zilelor în următorii cincisprezece ani, copilul va trebui să se apere singur. Acesta e lucrul principal pe care îl are de învăţat la şcoală, mi se pare, cum să fie împreună cu alţii – căci cunoştinţele ca atare nu sunt atât de importante, pe acestea o să le absoarbă oricum mai devreme sau mai târziu. Acum câţiva ani una din surorile tale a avut o perioadă dificilă, îmi dădeam seama, dar nu puteam face nimic ca s-o ajut. Erau nişte fete cu care voia să fie prietenă, uneori se jucau cu ea, şi atunci era foarte fericită, uneori nu se jucau, şi atunci ea se plimba singură prin curtea şcolii, stătea singură la bibliotecă şi toată pauza de prânz citea. N-aveam ce să-i fac. Puteam să vorbesc cu ea, dar, în primul rând, nu voia să discute despre asta, în al doilea, ce-aş fi putut să-i spun care să-i fie de ajutor? Că e extraordinar de simpatică, extraordinar de frumoasă şi că totul nu e decât un episod neînsemnat la începutul unei vieţi care se va dezvălui, plină de bogăţie, în moduri pe care nici ea, nici noi nu le putem prevedea? Nu era de niciun folos că mie mi se părea minunată dacă fetele celelalte nu credeau la fel. Nu era de niciun folos că mie mi se părea amuzantă şi inteligentă dacă ele nu vedeau asta. Într-o seară am ieşit la o plimbare împreună, şi ea m-a întrebat dacă n-am putea să ne mutăm altundeva. Am întrebat-o unde. În Australia, a spus ea. E cel mai

departe loc la care s-ar fi putut gândi, mi s-a părut. Şi am întrebat-o de ce Australia. A spus că acolo au uniforme la şcoală. Şi de ce vrei uniformă la şcoală? am întrebat-o. Pentru că atunci toată lumea o să poarte aceleaşi haine, a spus ea. Şi de ce contează asta? am întrebat. Pentru că nimeni nu-mi spune că am haine frumoase când mă îmbrac cu ceva nou, a spus ea. Tuturor celorlalţi li se spune. Nu-i aşa că hainele mele *sunt* frumoase? a spus ea, privindu-mă. Da, am spus şi mi-am ferit privirea, pentru că mi se umeziseră ochii. Hainele tale sunt foarte frumoase.

Şi tu ai să întâmpini greutăţi. Dar nu pentru multă vreme! Acum e decembrie, mai ai trei luni până să te naşti, şi apoi vor urma câţiva ani în care vei fi întru totul dependentă de noi, vom trăi într-un fel de simbioză, până într-o zi de august în care te vom trimite şi pe tine pentru prima dată la şcoală. Când vei citi toate astea, ziua aceea va fi fost cu ani în urmă şi va fi devenit deja una dintre numeroasele tale amintiri.

Ieri temperatura a scăzut drastic, spre seară s-a lăsat ger, toate băltoacele îngheţaseră, iar geamurile maşinii erau brăzdate de dâre alburii. Înainte să mă culc, am ieşit în curte şi m-am uitat la cer, era perfect senin şi plin de stele. Când m-am întors, Linda zăcea pe spate în pat, cu burta pe jumătate descoperită. Tocmai a dat din picioare, mi-a spus. Adică tu. S-ar putea să mai dea. M-am uitat la burta ei şi, câteva secunde mai târziu, am văzut cum pe ea apare, preţ de o clipă, o mică umflătură, ca şi cum ar fi străbătut-o o undă, aşa cum se vede apa când vreo făptură a mării trece chiar pe sub suprafaţa ei. Era piciorul tău care lovea dinăuntru. Dacă te-ai naşte acum, ai putea să supravieţuieşti, deşi cu o probabilitate destul de mică. Deja visezi când dormi şi recunoşti sunetele diverse pe care le

auzi.

Poate ai început de acum să ai o vagă presimţire a lumii dinafară, şi, dacă ai fi capabilă de reflecţie, ai presupune probabil că lumea e un spaţiu mic şi întunecat, plin cu apă, în care tu pluteşti, şi că, dincolo de asta, totul e pur auditiv şi constă din tot felul de sunete. Că acesta este universul şi că tu eşti singură în eh şi poate că aşa şi este aici, afară, poate că suntem singuri într-un spaţiu mare şi întunecat, plin de stele şi planete, şi poate că dincolo de el sunt sunete venite dintr-un spaţiu şi mai mare, unde n-o să fim niciodată în stare să pătrundem, ci doar căruia, cu timpul – şi poate, cine ştie, de la marginea universului – vom putea să-i auzim sunetele.

E ciudat că exişti, dar nu ştii nimic despre cum arată lumea. E ciudat că există o primă oară când vedem cerul, o primă oară când vedem soarele, o primă oară când simţim aerul pe piele. O primă oară când vedem o faţă, un copac, o veioză, o pijama, un pantof. În viaţa mea, asta aproape că nu se mai întâmplă. Dar curând se va întâmpla, în doar câteva luni am să te văd pentru prima oară pe tine.

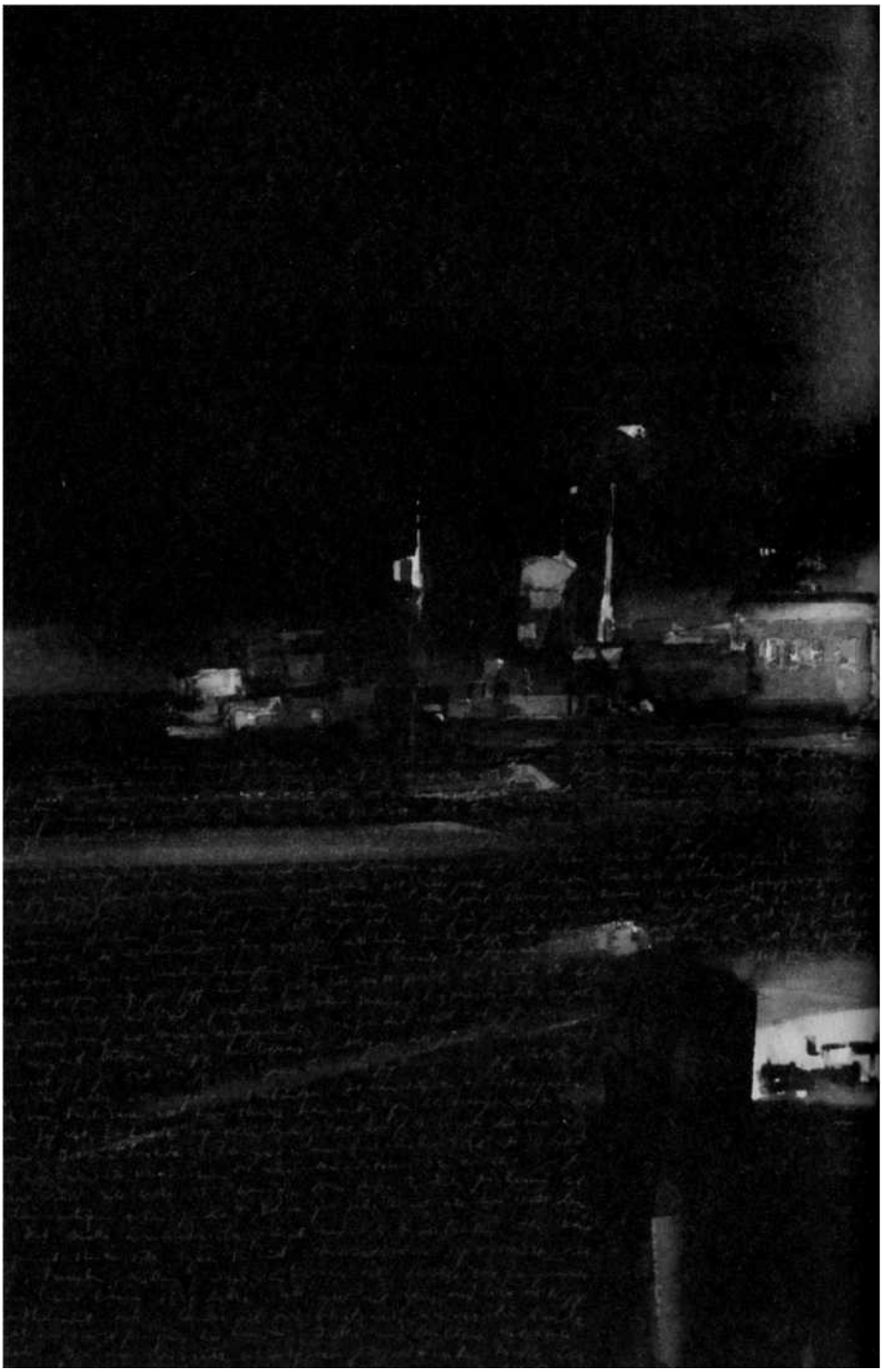

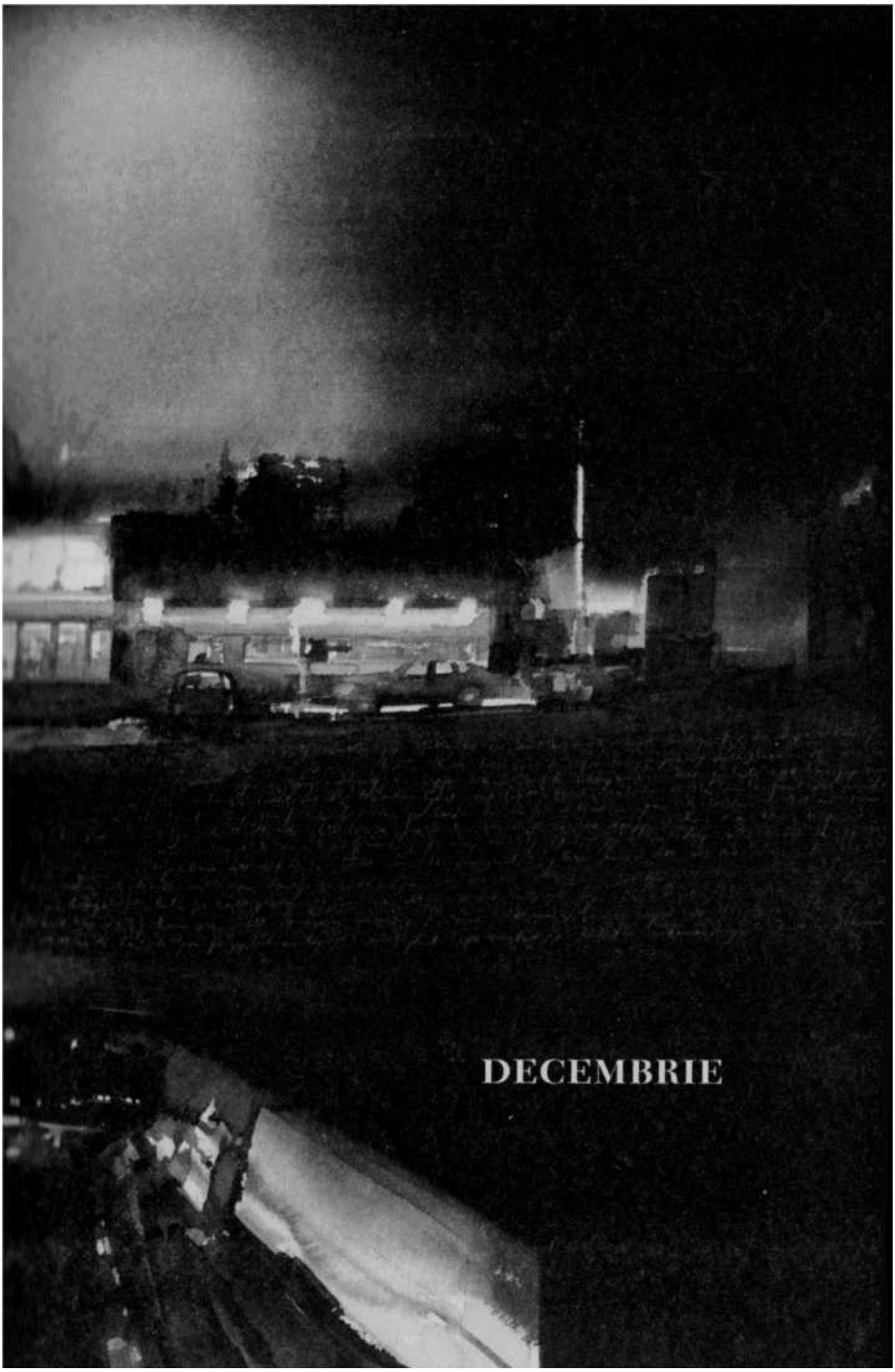
DECEMBRIE

LUNA

Luna, acest bolovan enorm care, de la mare distanţă, însoţeşte Pământul în călătoria lui în jurul Soarelui, este singurul astru ceresc din imediata noastră vecinătate. O vedem seara şi noaptea, când reflectă lumina Soarelui, care nouă ne e ascunsă la vremea aceea, aşa încât Luna devine fluorescentă şi pare să fie stăpâna deplină a cerului. Uneori pare departe, ca o mingiuţă aruncată la distanţă, alteori atârnă ca un disc mare luminos deasupra liniei copacilor, ca un vas care se apropie de chei. Se vede cu ochiul liber că suprafaţa i-e neregulată; unele zone sunt deschise la culoare, altele, întunecate. Înainte de inventarea telescopului, se credea că regiunile umbrite sunt oceane. Alţii erau de părere că sunt păduri. Acum ştim că sunt câmpii enorme de lavă, care a ţâşnit la un moment dat din interiorul Lunii şi a umplut craterele de la suprafaţă, apoi s-a întărit. Dacă îndreptăm un telescop spre Lună, vom vedea că e complet pustie şi lipsită de viaţă şi constă din rocă şi praf, ca o enormă carieră de nisip. N-o tulbură nici măcar o adiere de vânt, niciodată: e guvernată de tăcere, de nemişcare, ca imaginea eternă a unei lumi dinainte sau de după viaţă. Asta să însemne oare să mori? Asta ne aşteaptă? Probabil. Pe Pământ, înconjuraţi de viaţa aceasta abundentă, târâtoare, zburătoare, moartea are ceva împăciuitor, ca şi cum şi ea ar face parte din tot ce creşte şi se dezvoltă, şi noi tot în el am dispărea când murim. Dar aceasta este o iluzie, o fantezie, un vis. Nimicul interstelar, golul absolut şi negrul absolut, cu singurătatea lor eternă şi nesfârşită, pe care Luna, fiindcă seamănă cu Pământul, ne permite să le întrezărim pentru o clipă – asta e ceea ce ne aşteaptă. Luna este ochiul a tot ce e mort, atârnă pe cer oarbă,

indiferentă faţă de noi şi de preocupările noastre, faţă de măruntele valuri ale vieţii care se înalţă şi coboară pe Pământul de dedesubt, la mare depărtare. Şi totuşi n-a fost obligatoriu să se întâmple aşa, căci Luna e atât de aproape, încât putem călători până la ea, ca pe o insulă foarte îndepărtată. Am face până acolo două zile. Şi a fost o vreme când era mult, mult mai aproape. Acum se află la peste trei sute de mii de kilometri de noi; când s-a format, era la numai douăzeci de mii. Probabil era gigantică pe cer. Având în vedere speciile ciudate de fiinţe care s-au dezvoltat pe Pământ din timpurile primordiale până azi, dotate cu trăsături absolut remarcabile care le-au permis să îndeplinească cerinţele fizice ale mediului lor de viaţă, n-ar fi fost deloc imposibil ca adaptarea să producă şi făpturi echipate cu calităţile necesare pentru a traversa această mică distanţă în spaţiu, aşa cum viaţa a reuşit întotdeauna să traverseze distanţa până la insulele cele mai îndepărtate, răspândindu-se şi acolo. Coada-calului, o ferigă primitivă, din timpuri străvechi – oare frunzele ei n-ar fi putut deprinde un mod de a se răsuci care să le poarte în sus prin atmosferă şi să le permită să plutească prin spaţiu şi să aterizeze uşor, câteva săptămâni mai târziu, în praful de pe Lună? Sau meduzele – n-ar fi putut oare să părăsească oceanul şi să plutească prin aer ca nişte clopote? Nişte peşti aerieni ar fi fost oare mai puţin posibili decât peştii orbi, fluorescenţi, din adâncurile oceanelor? Ca să nu mai vorbim de păsări. Atunci viaţa pe Lună ar fi semănat cu cea de pe Pământ, deşi ar fi fost oricum diferită, ca o versiune radicală a arhipelagului Galápagos, iar păsările de pe Lună, aproape imponderabile, independente de oxigen, ar fi putut să vină în stoluri pe Pământ, vizibile ca nişte punctişoare pe cer, făcându-se

încet tot mai mari, plutind cu aripile lor enorme, subţiri ca hârtia, peste câmpuri, şi scânteind în lumina lunii, care pentru oamenii vremurilor de demult era sălaşul sacrului şi al teribilului.

APĂ

În fiecare zi avem pe masă o carafă mare cu apă. E perfect limpede, perfect transparentă şi nu are formă proprie: dacă o torn în paharele copiilor, se lasă imediat modelată de noile recipiente. Dacă o vărs, se împrăştie pe tăblia mesei, în strat subţire, şi poate să picure pe podea, căci aceasta e trăsătura cea mai caracteristică a apei, caută întotdeauna locul cel mai jos în spaţiu. Dacă afară plouă, picăturile alunecă uşor în jos pe geam şi apoi pe pervaz, unde se adună în stropi mari, care se lăţesc şi cad spre dalele de piatră de dedesubt, în timp ce apa din paharele pe care copiii le duc însetaţi la gură li se scurge pe gât. Faptul că lichidul acesta, care nu are culoare proprie, gust sau formă şi care e atât de uşor de controlat, complet la cheremul mediului înconjurător, are legătură cu valurile care se ridică din ocean în fiecare toamnă şi iarnă şi izbesc ţărmul cu o forţă uriaşă, cu acest infern de spumă care bubuie şi mugeşte, e la fel de greu de conceput ca şi faptul că flăcăruia care se înalţă tăcută din fitilul lumânării are vreo legătură cu incendiile vaste, răsfirate pe kilometri întregi, care fac din când în când ravagii prin păduri şi distrug totul în calea lor. Şi totuşi aşa e. Apa e pe masă, apa curge de la robinet. Apa face străzile să licăre, câmpurile să se întunece la culoare, pajiştile să sclipească. Apa bolboroseşte în pâraie, se rostogoleşte de pe stânci, zace nemişcată în lacuri întinse în mijlocul pădurii. Apa înconjoară continentele. În copilărie, când lumea era încă mică, eram atraşi de apă – de lac, de izvor, de golf.

Niciunul din noi nu se gândea atunci ce e cu apa, dar ne copleşea, ne umplea de suspans, de ceva singular şi dramatic, un fel de întuneric. Apa era o margine, lumea noastră se termina acolo, chiar dacă era vorba doar de un lac în pădure la câteva sute de metri de casele luminate sau de micul port de sub podul de ciment, unde în serile de martie, în întunericul albăstrui, săream de pe un sloi plutitor pe altul, într-o ciudată stare de exaltare, cu cizmele şi crăcii pantalonilor grei de udătură, cu palmele roşii de frig. După mai bine de treizeci de ani m-am întors acolo şi m-am întâlnit cu prietenul meu cel mai bun de pe vremea aceea. L-am întrebat dacă-şi aminteşte cum săream pe sloiurile de gheaţă. A încuviinţat din cap şi s-a arătat la fel de uluit ca şi mine că într-adevăr făcuserăm asta, am fi putut foarte uşor să murim acolo. Şi apoi mi-a povestit ceva ce i se întâmplase cu un an înainte. Mergea pe jos pe acelaşi drum pe care stăteam acum, era iarnă, seara târziu, ningea şi vizibilitatea scăzuse mult, el a trecut podul şi acolo, adânc în apa neagră, a văzut lumină. S-a aplecat, ce naiba putea să strălucească pe fund? Era o maşină care căzuse de pe şosea, probabil cu doar câteva clipe înainte. A chemat o salvare, care a sosit, scafandrii au coborât până la maşina scufundată şi l-au scos din ea pe şofer, se înecase. Automobilul a fost ridicat a doua zi cu o macara, şi, cu toate că nu l-am văzut eu însumi, mi-l închipui foarte limpede – apa care se revarsă din deschizăturile caroseriei suspendate şi izbeşte cu un plesnet suprafaţa neagră, pe care fulgii rotitori se topesc şi dispar.

BUFNIŢE

În timp ce feţele altor păsări de pradă se proiectează în afară şi sunt, într-un anumit sens, aerodinamice, ca o

extensie a corpului în zbor, cu ciocul ca un vârf de săgeată, faţa bufniţei este turtită şi rotundă, iar ciocul îi e mic, asemănător mai degrabă cu un nas. Caracterul turtit şi rotund al feţei e subliniat de cercul de pene care o înconjoară, de parcă s-ar fi eliberat anume un spaţiu pentru ea, cam ca un luminiş în pădure, încât faţa bufniţei pare goală, aproape ca a unui om bătrân. Probabil de asta oamenii o consideră de obicei o pasăre sinistră, asociată cu puterile morţilor: când ţipă o bufniţă în apropiere, cineva din casă o să moară curând. Celelalte păsări de pradă sunt doar păsări de pradă. Deşi despre vultur se spunea înainte că poate să fure copii mici şi era, deci, socotit periculos, dar sinistru n-a fost niciodată. Asta pentru că vulturul e una cu sine însuşi, silueta şi acţiunile lui formează un tot indivizibil, şi această unitate, oricât de crudă – ca atunci când ghearele lui puternice sfâşie un trup şi ciocul galben se înroşește de sânge, iar ochii privesc inuman drept înainte, reci şi fără suflet – este previzibilă. Sinistrul e legat de imprevizibil, de ambivalent, de ceea ce trece brusc de la una la alta. Bufniţa e o pasăre, dar cu faţă de om bătrân. Şi, cu toate că şi ochii bufniţei au privirea fixă, ei sunt mari şi rotunzi, plus că bufniţele au pleoape, clipesc. Am văzut una odată clipind, într-un parc natural, şi, deşi n-am fost consternat, a fost totuşi un moment neliniştitor. Nu mă gândisem niciodată până atunci că păsările nu clipesc. Când bufniţa aceea – era o cucuvea da. sică, mare cât un nou-născut – a clipit deodată, a virat brusc dinspre pasăre spre om. Laolaltă cu calmul ei desăvârşit, clipitul dădea impresia că bufniţa ştie ceva, că posedă o formă de cunoaştere mai profundă şi mai adevărată decât tot ce ne înconjura pe noi – aleea asfaltată, însorită, de pe lângă cuşti, chioşcurile cu

îngheţată, răcoritoare şi hotdogi, părinţii care împingeau cărucioare cu rucsacuri sau copii în ele. De aceea bufniţa era, în mitologia romană, tovarăşa Minervei, zeiţa înţelepciunii, a muzicii şi a poeziei. Când Hegel scria că bufniţa Minervei îşi desface aripile numai în amurg, la înţelepciune se gândea. Şi putem interpreta că înţelepciunea sau înţelegerea urmează întâmplării aşa cum noaptea urmează zilei, dar şi că înţelepciunea ţine de noapte, de întuneric, de obscur, de somn, de ceea ce se apropie de moarte, fără să fie încă moarte, de hotarul pe unde zboară bufniţele în mintea oamenilor atunci când ţipetele lor avertizează despre sosirea morţilor pe tărâmul celor vii. Şi putem cu siguranţă afirma că legătura mitologică a bufniţelor cu poezia derivă din aceeaşi viziune a unei păsări aflate între două lumi. Cel mai surprinzător în privinţa bufniţelor nu este însă ceea ce reprezintă, ci ceea ce sunt ele, că păsări. Căci niciuna dintre ideile asociate tradiţional cu înfăţişarea bufniţei, lumea aceasta bizară în care pare să intre fără zgomot şi să iasă, nu ţine de natura bufniţelor, care e la fel de indiferentă şi de lipsită de individualitate ca a oricărei păsări de pradă. Bufniţele trăiesc omorând animale mici, pe care le sfâşie cu ghearele şi le înghit întregi. Părţile nedigerate – oasele şi pielea – le regurgitează în ghemotoacele acelea caracteristice pe care le întâlnim pe solul pădurii. Toată fiinţa lor e îndreptată spre asta, chiar şi cununa de pene din jurul feţei, căci ea absoarbe sunetele ca o pâlnie, cam aşa cum funcţionau pe vremuri cornetele acustice, fiindcă sunetele sunt principalele repere după care se iau bufniţele când vânează. Urechile lor sunt asimetrice, ceea ce le face mai capabile să localizeze originea sunetelor. Vederea lor nocturnă e de aproape o sută de ori mai bună

decât a noastră, şi au penajul atât de moale, încât zboară practic fără zgomot. Aceste trăsături le fac să străbată neauzite pădurea, în beznă, fără să se lovească de trunchiuri sau crengi de copac şi să-şi depisteze pe sol prada, care nu primeşte niciun avertisment înainte ca ghearele bufniţei să i se înfigă în spinare. Bufniţa nu e nimic altceva decât o pasăre de pradă perfect silenţioasă şi extrem de eficientă. Dacă adevărata misiune a poeziei este revelaţia, asta este ceea ce ar trebui să reveleze, că realitatea este ceea ce este. Că pădurea, cu molizii ei deşi şi solul acoperit de zăpadă, e reală. Că înserarea care se lasă e reală. Că bufniţa care se desprinde de cracă şi zboară peste câmp e reală. Că bătăile ei neauzite din aripi sunt reale, că undele sonore invizibile şi, pentru noi, imperceptibile care-i ajung la urechi sunt reale. Că schimbarea bruscă în traseul zborului e reală, că picajul spre pământ, cu ghearele înainte, e reală, că şoarecele în care se înfig e şi el real. Că roşul sângelui pe blana lui alb-cenuşie e real, în timp ce bufniţa bate din aripi, se înalţă în întuneric între două trunchiuri şi dispare într-o clipă printre copaci.

MAIMUŢE ACVATICE

Puţine trăsături separă fiinţele umane de celelalte mamifere, şi majoritatea sunt o chestiune de grad – limbajul, de pildă, care la oameni s-a transformat într-un sistem extrem de complex, dar care se întâlneşte şi la maimuţe, pisici, delfini, cai şi câini, chiar şi în făpturi atât de diferite de noi precum albinele, deşi într-o formă radical simplificată. Folosirea uneltelor, pe care oamenii au dus-o atât de departe, încât au construit maşinării care pătrund în corp şi-i fac treaba, se întâlneşte şi ea la alte animale, deşi în variante infinit inferioare. Avem aceleaşi nevoi –

aer, apă, lumină şi hrană –, excretăm aceleaşi produse prin aceleaşi orificii ale corpului, încercăm aceleaşi senzaţii fundamentale – foamea, setea, căldura, frigul, impulsul de a ne reproduce – şi probabil aceleaşi emoţii suplimentare, care nu necesită niciun fel de reacţie şi care reprezintă deci un fel de surplus – satisfacţia, bucuria, durerea, tânjirea.

Nu putem şti dacă o pasăre simte un junghi în inimă când e abandonată, dar nu încape îndoială că un câine îl simte. Nici măcar diferenţa poate cea mai mare dintre oameni şi alte mamifere, faptul că, spre deosebire de ele, corpul uman nu are blană, nu e absolută, căci atât elefantul, cât şi rinocerul au piele în loc de blană, şi lucrul acesta e valabil şi pentru aproape toate mamiferele marine precum delfinii, focile şi balenele, întrebarea e de ce numai oamenii, delfinii şi elefanţii sunt fără blană, în timp ce aproape toate celelalte mamifere au, chiar şi rudele noastre biologice cele mai apropiate, maimuţele. În anii ’30, patologul german Max Westenhofer a susţinut ideea că omenirea descinde din maimuţe care au fost silite să abandoneze viaţa în copaci. E o idee general acceptată, dar, contrar viziunii dominante în paleoantropologie, că maimuţele acestea trăiau pe sol, într-un mediu de tip savană, şi că aici au evoluat, pe parcursul a sute de mii de ani, devenind oameni, Westenhofer credea că maimuţele au fost împinse şi mai departe pe câmp şi au ajuns să trăiască în apă, şi că numeroase trăsături specific omeneşti derivă din această adaptare timpurie a hominizilor la viaţa în ocean şi le-au rămas şi după ce s-au întors pe uscat. Teoria nu s-a bucurat niciodată de mare susţinere, şi ideea a dispărut din spaţiul public până în anii ’60, când, independent de Westenhofer, un biolog marin britanic, Sir

Alister Hardy, a avansat o viziune similară – că maimuţele deveniseră fiinţe semiacvatice şi trăiau în preajma râurilor şi pe plaje, cam ca vidrele şi hipopotamii. Din ce alt motiv ar fi putut să aibă pielea fără blană, care nu le oferă niciun avantaj pe uscat? Din ce alt motiv odraslele oamenilor nu învaţă să meargă decât în jurul vârstei de doi ani, ceea ce nu se mai întâmplă la niciun alt mamifer? Din ce alt motiv copilul omului e echipat cu un reflex de închidere a căilor respiratorii, care îl face să-şi ţină automat respiraţia sub apă? Iar trecerea de la mediul acvatic la cel terestru nu e necunoscută în istoria evoluţiei – balenele descind din animale de uscat înrudite cu oile, caprele şi cervidele de azi, care s-au adaptat treptat la viaţa în apă şi în cele din urmă au părăsit complet uscatul, iar focile au urmat, cam acum cincizeci de milioane de ani, o cale similară, devenind, din animale terestre, fiinţe marine. Poate hominizii, care trăiau la marginea apei şi îşi procurau aproape toată hrana din ocean, din mare sau din râuri, s-au adaptat treptat, neînchipuit de încet, în ritmul specific schimbărilor evoluţionare, la o viaţă acvatică. După o vreme au ajuns să înoate

44 *Karl Ove Knausgând* toată ziua, să se scufunde şi să se bălăcească, iar după vreo două sute de mii de ani abia dacă-i mai recunoşteai, se deosebeau cu totul de rudele lor apropiate, maimuţele, îşi năşteau progeniturile în apă, iară păr, unii masculi erau chiar chei precum focile, cu nasuri proeminente ca să-şi protejeze căile respiratorii de apă şi cu două picioare lungi ca nişte padele, cu tălpi late şi plate. De aici ar fi putut-o lua în oricare direcţie, căci, dacă, asemenea balenelor şi focilor, ar fi rămas în apă, maimuţele acvatice ar fi reuşit până la urmă să renunţe la orice le mai lega de uscat şi ar fi plecat să

trăiască în largul mării, unde poate le-am vedea şi astăzi, în bancuri de sute de mamifere marine umanoide, plutind printre valuri sau oprindu-se pe stânci, cu degetele lipite deja între ele, fără păr, palide, cu membre lungi şi înguste şi piepturi late pentru plămânii puternici, multe obeze, cu colaci enormi de grăsime, bolborosind în limba lor ciudată, tărăgănată parcă, aproape muzicală.

PRIMA ZĂPADĂ

Dacă într-o casă sunt copii, prima zăpadă e aşteptată cu înfrigurare. Chiar şi aici, în sudul extrem al Scandinaviei, unde majoritatea iernilor sunt parţial sau în întregime fără zăpadă, aşteptările sunt febrile. Copiii asociază iama, şi mai ales Crăciunul, cu zăpada, cu toate că n-au avut decât o singură iarnă adevărată, înzăpezită, în viaţa lor. Faptul că imaginea din cărţi şi filme a iernii surclasează realitatea zilelor năpădite de vânt şi ploaie şi pare mai adevărată decât ele spune multe despre lumea copilăriei, care se deschide foarte uşor către altceva decât ceea ce există şi care e plină de speranţă.

Ieri, spre sfârşitul după-amiezii, ploaia s-a transformat în zăpadă. Fulgi mari şi uzi au început să cadă moale din cerul cenuşiu, umplând deodată aerul cu o avalanşă de mişcări pe care copiii au detectat-o imediat. Ninge! au spus şi s-au repezit la fereastră. Zăpada nu se aşternea, se topea de îndată ce atingea pământul. Copiii au ieşit în curte şi au stat să privească tăcuţi în sus, în cenuşiul impenetrabil din care cădeau fulgii albi, dar nu le-a folosit la nimic şi curând s-au întors în casă. Zăpada a început treptat să se adune pe aleea de dale, acoperind-o încet cu un strat subţire, gri-lucios, de zloată. Pe alocuri, unde era mai deasă, arăta gri-alburie, în alte părţi se topea în băltoace. Pe iarbă, care lucea surprinzător de verde şi

de frumoasă printre peticele cenuşii, au apărut ici şi colo fâşii lunguleţe vag albe. Apoi temperatura a crescut puţin probabil, pentru că fulgii au devenit mai gri, apropiindu-se din nou de stropii de ploaie, numai că din direcţie opusă, în timp ce umbrele albicioase de pe iarbă se făceau din ce în ce mai difuze şi până la urmă au dispărut complet. Când ne-am aşezat la cină, afară ploua şi singurul lucru care mai amintea de ninsoarea şi de speranţa săniuşului şi a grotelor în zăpadă erau dârele gri, vag lucioase, rămase ici şi colo printre dalele de pe alee.

Azi-dimineaţă, în maşină, în drum spre şcoală prin peisajul ud de ploaie, pe lângă câmpurile maroniu-închis, aproape negre, şi pajiştile îngălbenite, m-am gândit că ceea ce se întâmplase şi din care acum nu mai rămăsese nici urmă fusese o manifestare a şovăielii însăşi, a nehotărârii, a ezitării. Căci era ceva profund familiar în succesiunea evenimentelor. Iarna era aproape complet lipsită de încredere în sine după triumful verii şi după curăţenia hotărâtă pe care o făcuse toamna după aceea, fiindcă ce altceva e iarna, cu ninsorile şi cu apele ei îngheţate, dacă nu un scamator ieftin? Să transforme ploaia în zăpadă, apa în gheaţă – de atât e în stare, şi asta nu înseamnă mai nimic, de fapt, căci schimbarea nu e durabilă sau substanţială şi, ca atare, e doar aparentă. Vara, cu toată lumina şi căldura ei, face plantele să crească – miracol recurent şi fără îndoială de mare preţ, căci furnizează hrană oamenilor şi animalelor şi protejează astfel viaţa pe pământ. Dar zăpada? Sau gheaţa? Dimpotrivă, ele pun piedici vieţii! Şi, cu toate că iarna poate fi plăcută privirii, iar copiii se pot juca în ea, e greu să-i descoperi vreo urmă de demnitate. Nu seamănă oare cu un maestru de manej, ponosit şi cam turmentat, care

umblă cu cuştile şi rulotele lui, dând oamenilor prilej de distracţie – câteva ore în care pot să caşte gura şi să clatine admirativ din cap, deşi nu e de fapt nimic uimitor sau demn de admiraţie? Pe de altă parte, se gândeşte iarna, ninsoarea e singurul lucru pe care ştiu să-l fac. Şi îl fac foarte bine. De ce să mă compar cu vara? Suntem ca ziua şi noaptea, ca soarele şi luna.

Şi, dacă nu ning, atunci cine mai sunt? Nimeni. Atunci sunt un nimeni. Afurisita aia de vară o să triumfe pentru vecie în aroganţa ei, şi nimeni n-o să i se mai împotrivească idioatei satisfăcute.

Aşa că iarna se hotărăşte să ningă. Nu puţin, nu şovăitor, nu grijuliu, căci ştie că zăpada e singurul ei atu, iar acum vrea să arate lumii ce poate. Îşi propune să umple peisajul de zăpadă, să-l acopere complet, pentru ca toată lumea să uite de vară şi să înceapă să creadă că numai iama contează. Ah, ce-o să mai îngheţe şi să alunece, cum o să dea cu lopata şi cu plugurile! Şcolile se vor închide, maşinile se vor împotmoli în şanţuri, pumnii se vor ridica spre cer, blestemând iarna.

Începe deci să ningă. Dar, pe măsură ce aerul se umple de zăpadă, iarna vede cât e de jalnic totul, cât de insuficient, şi o vreme încearcă să compenseze mărind presiunea, azvârlind şi mai mulţi fulgi rotitori, dar nu reuşește decât ca totul să pară şi mai stupid – ce-or fi gândind, cine e prostul şi vanitosul care presară nişte pulbere albă peste lume şi crede că asta o să schimbe ceva? Căci zăpada nu e nimic. Nimic absolut! Şi n-o face oare şi pe ea tot nimic?

Dar poate că nu e prea târziu. Dacă ninsoarea se topeşte de îndată ce atinge pământul, poate că n-o să observe nimeni.

Şi ninsoarea se topeşte de îndată ce atinge pământul. Iama se întoarce ruşinată cu spatele. Fulgii se transformă în lapoviţă. Curând se şterge orice urmă a ceea ce s-a întâmplat. Zile la rând, săptămâni chiar, iama se blestemă singură, lăsând toamna să-şi vadă mai departe de temperaturile ei aproximative, de ploaie şi vânt. Apoi, încet şi imperceptibil, în ea se produce o schimbare, îi revine o parte din mândria de a fi ceea ce este, şi începe să-i lipsească acţiunea, manifestarea naturii ei, începe să tânjească după câmpiile acoperite de ninsoare, după cabanele îngropate în zăpadă din pădure, după nămeţii de pe marginea drumului. De data asta e calmă, nu agitată, şi nici pe departe atât de înverşunată ca ultima oară – ce-o fi apucat-o atunci? – şi, sigură de ea şi de puterile ei, face din nou să ningă, de data asta peste pământul învelit în ger, încât niciun fulg nu se mai topeşte şi nu mai dispare.

ZI DE NAŞTERE

În fiecare zi mă trezesc între patru şi cinci dimineaţa ca să lucrez câteva ore înainte să se trezească restul casei. Azi am rămas în pat până la şapte – pentru că e ziua mea. Nu fiindcă am vrut să mă cadorisesc dormind mai mult, ci fiindcă n-am vrut să-i dezamăgesc pe copii, care întotdeauna abia aşteaptă ritualurile aniversare, ceea ce înseamnă că intră în cameră de dimineaţă, în şir indian, cântând „Mulţi ani trăiască!” şi aducându-mi lumânări aprinse, o tavă cu micul dejun şi cadourile. Am stat o vreme treaz în pat ascultându-i cum fojgăie şi se agită în bucătărie, apoi cum îşi şoptesc cu înfrigurare, după care pe scări au răsunat paşi şi a început cântecul. Când au intrat, am închis ochii şi m-am ridicat în capul oaselor, ca şi cum aş fi fost ameţit de somn. La mulţi ani! mi-au spus şi s-au uitat emoţionaţi cum îmi despachetez cadourile. Le

cumpărasem eu însumi cu o zi înainte la Ystad şi i le dădusem

Lindei de cu seară. O pereche de mănuşi de piele şi un pulover gros maroniu. Ce cadouri frumoase! am spus. Vă mulţumesc foarte mult tuturor! După asta, entuziasmul lor s-a topit repede şi în scurtă vreme au dispărut din nou la parter. Îmi displace să iau micul dejun în pat, îmi contrazice senzaţia că fiecare lucru trebuie făcut la locul lui, şi, imer diat ce ei au ieşit din cameră, m-am sculat, m-am îmbrăcat şi am dus tava jos în bucătărie, am înfulecat chifla în picioare, lângă blat, apoi mi-am luat ceaşca de cafea în sufragerie şi m-am aşezat la masă, unde toată lumea mânca.

Pentru fiecare din ei, ziua sa de naştere e unul dintre cele mai importante evenimente din an, poate cel mai important. Pe mine nimic nu mă face mai fericit decât să-i văd cum savurează faptul că sunt în centrul atenţiei o zi întreagă, sentimentul pe care îl capătă astfel, că ziua aceasta e a lor, bucuria pe care le-o trezeşte. Ziua mea de naştere nu mai înseamnă nimic, adună doar timpul în jurul ei într-un fel aparte, pentru că revine în fiecare an şi, spre deosebire de toate celelalte date recurente, e subliniată. E ca şi cum în dimineaţa aceea păşesc într-o anumită încăpere, în care intru o dată pe an de când mă ştiu. Recunosc variaţiile luminii din această zi, temperatura aerului, stările variate ale peisajului, fie că plouă, că ninge, că e ceaţă ori soare, şi totul îmi trezeşte amintiri. Nu ale unor întâmplări, ci ale unor stări. Ca acum, când întunericul albăstrui de afară păleşte încet, şi îmi aduc aminte cum era să stau în clasă în ziua aceasta, privind cum păleşte întunericul albăstrui din curtea şcolii. Ca un vechi prieten de familie care reapare după o absenţă de

mulţi ani, starea de spirit de atunci mă mângâie grăbită pe obraz, neatentă, şi dispare din nou.

Am trecut de patruzeci şi cinci de ori prin ziua de şase decembrie. Afară de cazul când am să mor într-un accident sau o să mă îmbolnăvesc grav, am s-o mai trăiesc, probabil, de vreo treizeci de ori. Şi, pentru prima oară, îmi vine în minte că poate lungimea vieţii e adaptată la zilele noastre, că murim, în mare, cam atunci când toate posibilităţile de variaţie ale unei zile anume s-au epuizat. Când încăperea aceea constă doar din amintiri şi nu mai poate fi conceput nimic nou care să intre în ea. Că acesta este sensul expresiei „sătul de zile” 1.

MONEDE

Monedele sunt discuri mici de metal pe care sunt ştanţate numere, litere, desene şi, de obicei, o figură sau o stemă. Aşa arată din vremuri imemoriale; o monedă bătută în timpul Imperiului Roman nu diferă substanţial de o monedă de azi. Moneda e un mijloc de plată; la origine, valoarea ei depindea de metalul din care era făcută, deseori argint sau aramă, dar şi aur, pe când azi, valoarea nu are legătură cu moneda propriu-zisă, ci e o abstracţie. Asta face ca monedele să fie o varietate particulară a ficţiunii. Când citim un roman, ne uităm la un film sau vedem o piesă, ceea ce citim sau vedem e altceva decât ceea ce este, şi, pentru ca această reprezentare să aibă sens, noi, publicul, trebuie să credem în ea Credinţa aceasta nu merge însă dincolo de opera însăşi, care creează în lume o lume separată, şi nici nu este absolută, suntem întotdeauna conştienţi că ceea ce vedem sau citim nu e real.

56

Karl Ove Knausgând cu toate că, pentru a-i da un

înţeles, ne prefacem că este. În cazul unei monede, ficţiunea e mai radicală, căci credinţa că acest obiect e altceva decât ceea ce este – care nici ea nu e absolută, ştim cu toţii că moneda propriu-zisă nu valorează nimic în sine – are consecinţe în lumea reală, iar aceste consecinţe nu sunt fictive, ci adevărate. Întreaga noastră societate e construită pe credinţa în ficţiunea monedelor, şi, în momentul când această credinţă dispare, societatea se prăbuşeşte – ca în Germania în anii ’30, când, dintr-odată, nimeni n-a mai crezut că banii au valoare, şi, drept urmare, ei nici n-au mai avut.

Monedele se ţin de obicei în buzunar sau într-unul din compartimentele închise ale portofelului, dar, cum valoarea pe care o reprezintă e destul de mică, majoritatea oamenilor au o atitudine destul de relaxată faţă de ele şi pot, de pildă, când buzunarele sunt golite înainte de a spăla pantalonii, să le pună pe maşina de spălat sau pe raftul de sub oglindă şi să le uite acolo, sau să le lase, atunci când greutatea lor ca de plumb începe să devină uşor agasantă în buzunare pentru că-ţi tot trage pantalonii vreo doi centimetri în jos, pe comoda din hol unde se ţin de regulă cheile. În plus, fiindcă sunt atât de mici şi relativ grele pentru dimensiunile lor, monedele tind să-ţi alunece din buzunarele oblice când te aşezi şi sfârşesc pe neobservate în adâncurile canapelei sau ale fotoliului, sau ajung pe podea, când te dezbraci pentru noapte şi-ţi atârni pantalonii pe spătarul scaunului. Nu e deci de mirare că, oriunde oamenii s-au stabilit pe pământ, se adună monede vechi; e imposibil să le ţii socoteala.

Pentru un scriitor care trăieşte creând ficţiune, e ciudat să vadă monede prin case şi în palmele oamenilor, pe tejghele şi la casele de marcat, fiindcă monedele posedă

extraordinara forţă de a-şi schimba tot timpul valoarea simbolică pe cea reală, mişcându-se constant între tărâmul imaginaţiei şi realitate cu toate că sunt atât de mici şi de neînsemnate. Din această perspectivă, toţi suntem scriitori, căci, cu ajutorul banilor, putem invoca o întreagă societate. Un rol particular îl joacă şoferul de autobuz, care, în anii ’70, umbla cu un aparat de dat rest pe umăr, greu şi zăngănitor, unde monedele erau aşezate în teancuri în nişte tuburi de metal – într-unul piese de cinci coroane, în altul, de o coroană, în al treilea, de cincizeci de Ore – toate legate la un mecanism care le elibera printr-o mică apăsare cu degetul mare, executată de şofer cu un gest exersat, abil şi familiar în timp ce trecea încet pe interval sau stătea la volan cu capul întors către uşa deschisă pe unde urcau pasageri noi, întotdeauna calm, sigur de el, un rege al ficţiunii, un Homer al monedelor.

CHRISTINA

Faţa Christinei e lungă şi îngustă, pielea i-e palidă, cu pistrui, iar părul, castaniu. Ochii îi sunt tot maronii – căprui. Deşi e condiţionată genetic, doar ceva ce Christina posedă din întâmplare sau e felul ei, pur şi simplu, această paletă cromatică armonioasă – care merge de la nuanţe stridente, precum albul ca de cretă al scleroticii şi căpruiul sticlos al irisului, la altele mai mate, cum e albul răcoros al pielii şi maroniul decolorat, aproape bej, al pistruilor – pare totuşi tipică pentru ea, căci capacitatea de a aprecia culorile şi formele e una dintre trăsăturile ei cele mai caracteristice. E întotdeauna îmbrăcată cu mult stil, chiar şi cu mijloace modeste, iară să cheltuiască pentru asta foarte mult timp şi energie. Partea proeminentă a feţei ei este zona din jurul gurii, care îi iese uşor în afară, subliniată de ridurile adânci care îi coboară de la aripile

nasului pe lângă gură, ca nişte paranteze, şi i-o separă de obraji. Buzele sunt înguste şi adesea deschise, lăsând dinţii să se vadă printre ele. Această neregularitate – faptul că îşi poate închide gura doar printr-un efort suplimentar şi că trebuie să ţină minte s-o facă – creează o tensiune pe faţa ei, încât ceea ce de obicei exprimă repaus e încordat şi ceea ce pare să fie încordat e de fapt în repaus. Are nasul tot îngust, pometii înalţi, cu pielea parcă foarte bine întinsă peste ei. Din toate aceste motive, faţa ei capătă o aparenţă tăioasă, fără ca asta să dea vreodată impresia că-i reflectă personalitatea, căci în privirea ei e ceva moale, iar în purtările ei, ceva reconfortant. Când vorbeşte cu cineva, Christina nu discută despre ea, ci despre celălalt. Ceea ce face şi ceea ce este ea e caracterizat prin consideraţie: e o persoană care îi pune pe ceilalţi înaintea ei, care vrea ca ceilalţi să se simtă confortabil. Şi totuşi ea însăşi, mă trezesc de multe ori gândind, nu pare să se simtă aşa. Rareori printre stările pe care le exprimă figura ei se numără mulţumirea. De puţine ori am văzut pe ea împăcare. Conştiinţa împăcată apare atunci când există un echilibru între înăuntru şi afară, când înăuntrul curge liber şi fără oprelişti în afară şi viceversa. La Christina e ca şi cum ceva e întotdeauna reţinut, niciodată nu i se dă drumul, şi energia aceasta, a reţinerii şi controlului, îi marchează prezenţa, care, oricât de blândă şi reconfortantă, de respectuoasă şi de discretă, e întotdeauna, pe de altă parte, plină de tensiune – o rigiditate a feţei, ceva premeditat în mişcări, ca şi cum sufletul ei ar fi silit să umple o formă care nu e a lui, cam ca starea pe care o întâlnim uneori la anumiţi cai, unde contrastul dintre corpul superb, puternic, capabil, practic, de orice viteză, de orice îndrăzneală şi sălbăticie, şi spiritul

timid, extrem de sensibil şi de nervos, este atât de mare, încât pare nerezonabil, şi tânjeşti, de dragul animalului, să-l vezi eliberat de toate aceste şei, căpestre, boxe şi grajduri, de toate aceste exerciţii şi numere elaborate, şi să i se dea pur şi simplu voie să galopeze pe câmp, liber de orice, inclusiv de sine însuşi.

SCAUNE

Scaunul e făcut pentru stat jos. Pe patru picioare e pusă o scândură, din capătul căreia se ridică un spătar. Toate elementele acestea pot fi executate în diferite moduri, în diferite forme şi din diferite materiale, dar conturul de bază e fix şi inalterabil: dacă unul dintre elemente lipseşte, de pildă spătarul, nu mai avem un scaun propriu-zis, ci altceva, în acest caz, un taburet. Scaunul e ruda băncii cu spătar şi a canapelei, care sunt tot pentru stat jos, dar se separă în mod radical de ele prin faptul că e destinat unei singure persoane, ceea ce e un aspect esenţial al naturii sale. Scaunul ne izolează, e ca o mică insulă în cameră, la care, câtă vreme e ocupat, nimeni altcineva nu are acces. Cu alte cuvinte, scaunul posedă întotdeauna un element de rezervă, de reţinere, chiar dacă, în principiu, e deschis oricui. Forma aceasta, concomitent deschisă şi rezervată, se întâlneşte peste tot în societate, căci pentru fiecare poziţie vacantă există întotdeauna o mulţime de candidaţi, toţi, în principiu, eligibili, şi totuşi, invariabil, numai unul este ales până la urmă. Jocul scaunelor muzicale, foarte des întâlnit la petrecerile de copii, este, ca atare, un antrenament realist pentru această „plivire” practicată de societate, care-i aşteaptă şi pe copii în viitor. Scaunele sunt aşezate în cerc, întotdeauna cu unul mai puţine decât numărul copiilor care participă la joc. Se pune muzică şi, când aceasta se

opreşte, toţi copiii se aşază pe scaune – cu excepţia unuia singur, care nu-şi găseşte loc. El iese din joc, şi acesta continuă după ce din cerc s-a mai scos un scaun, aşa încât copiii care încep să se plimbe printre ele să fie din nou cu unul în plus. Jocul se termină atunci când ultimul copil se aşază pe ultimul scaun rămas disponibil, ca un rege pe tron. Caracterul autarhic al scaunului este atât de limpede, încât e de neînchipuit ca doi adulţi să împartă un scaun, indiferent că stau unul lângă altul sau unul se aşază în poala celuilalt. Copiii pot să facă asta, dar adulţii nu. Chiar şi membrii unui cuplu ar provoca oarecare stinghereală dacă ar face aşa ceva în faţa altora, deşi pe o bancă sau pe o canapea ar putea să stea foarte bine înlănţuiţi.

Scaunul e un simbol al puterii – regele are tronul lui, căpitanul are jilţul, ministrul are şi el scaunul lui în guvern. E însă, totodată, un obiect pe care toată lumea îl are acasă şi pe care oricine, de la copiii foarte mici la oamenii cei mai bătrâni, se aşază în fiecare zi. Şi, ca orice obiect folosit de corpul nostru în mod regulat, de la scări, clanţe, robinete şi ceşti de cafea la mese şi telecomenzi, dozatoare de săpun şi umeraşe, scaunul individual, cu înfăţişarea lui particulară, ne scapă din vedere: când intrăm într-o cameră unde sunt scaune, ştim că ele sunt acolo, fără ca această siguranţă să ajungă de obicei la nivelul conştiinţei şi să devină un gând limpede formulat. E ca şi cum am trăi într-o lume de umbre. Pe asta se bazează Ingmar Bergman în filmul *Fanny şi Alexander*, când îl pune pe tată, excepţional jucat de Allan Edwall, să-i ţină captivaţi pe copii în camera de joacă, în Ajunul Crăciunului, trăgând un scaun de lângă perete. Credeţi că acesta e un scaun obişnuit? spune el şi face o pauză. Ei bine, nu e, continuă apoi şi le spune incredibila poveste a

scaunului. I-a aparţinut cândva împăratului Chinei, spune el, şi ascultătorii îl privesc cu gura căscată şi cu ochi strălucitori. Când tatăl îşi încheie povestirea şi pune scaunul la loc lângă perete, scaunul nu mai e acelaşi, şi în ochii copiilor s-a schimbat pentru totdeauna, îşi dă seama spectatorul. Nu va mai fi niciodată un simplu scaun. E o scenă minunată, dar şi sentimentală, şi e dificil să-i accepţi morala, cel puţin mie îmi este, căci scaunul e într-adevăr numai un scaun; ceea ce îl face să lucească în întunericul încăperii nu e, de fapt, adevărat, nu ţine de el, nu are nicio legătură cu el, e numai o poveste. Scena e profund străină de tot ceea ce Ingmar Bergman a reprezentat până atunci în toate filmele sale, în care a încercat constant să îndepărteze iluziile din lume, să vadă prin ele şi să creeze imagini ale lumii aşa cum e ea cu adevărat. Poate că *Fanny şi Alexander* îl putem înţelege cel mai bine ca pe o fabulă în care se dă o luptă între două forţe, cele care adaugă şi cele care scad, şi Bergman se considera pe sine unul dintre cei care adaugă ceva realităţii, în virtutea convingerii că actul creaţiei, realist sau nu, minimalist sau nu, întotdeauna, adaugă ceva care nu exista înainte. Iar copiilor din camera de joacă scaunul le va rămâne în amintire în primul rând nu datorită poveştii pe care tatăl a spus-o despre el, ci pentru că tatăl lor le-a spus aceste poveşti, căci, la scurt timp după această scenă, el moare, şi ne putem imagina că, de fiecare dată când vor vedea scaunul, ei şi-l vor aminti aşa cum era, ca pe unul dintre oamenii aceia rari care deschid lumea în loc s-o închidă.

REFLECTORIZANTE

Pentru animale, o calitate-cheie necesară supravieţuirii a fost întotdeauna să se confunde cât mai mult cu întunericul pe timpul nopţii. Ziua, când văd orice

mişcă în preajmă şi ţin cont de asta, unele pot fi de-a dreptul extravagante şi gălăgioase, dar noaptea ceea ce contează sunt imobilitatea, invizibilitatea şi tăcerea. Aşa a fost pe Pământ timp de milioane de ani. Pericolul pe care îl reprezintă maşina şi trenul este, aşadar, atât de nou, încât încă nu s-a tradus în modele de comportament ale animalelor. În peisajele traversate de şosele şi de linii de cale ferată, a nu fi văzut noaptea poate însemna o moarte neaşteptată şi violentă. Când merg uneori cu maşina până la Malmö dimineaţa, văd adesea animale moarte pe drum, de obicei arici, bursuci şi pisici, dar din când în când şi vulpi. Simt că mi se strânge inima la vederea lor, dar nu-mi permit să mă cufund în această mică durere, curând mă gândesc la altceva. Înainte să-mi iau permisul de conducere nu-mi dădeam seama cât de greu e să vezi siluete pe şosea, în întuneric. Că o persoană care nu poartă vreun semn reflectorizant e, practic, invizibilă. Toate campaniile care promovează folosirea reflectorizantelor, despre care credeam că sunt exagerate, parte dintr-o cultură tot mai răspândită a siguranţei care împiedică dezvoltarea naturală a copilului şi inventează riscuri peste tot, mi se par acum total justificate. Şi întotdeauna mă ţin aproape de linia de mijloc când conduc pe întuneric. Aşa am făcut şi ieri. Pe la zece seara ne întorceam acasă de la Simrishamn, unde una dintre fetiţele noastre jucase într-o piesă de Crăciun, iar restul familiei venise s-o vadă. Eram şase oameni în maşină, întunericul domnea adânc, cu toate că pe cer luceau stelele, şi conduceam repede, căci cunosc drumul ca pe propriul buzunar. Câmpuri largi pe ambele laturi, ascunse complet de întuneric, mai puţin acolo unde le dădeau la iveală luminile de la ferme. Porţiuni lungi perfect drepte unde

puteam să merg cu o sută, o sută zece la oră, întrerupte de sate mici, în care limita de viteză era cincizeci. După ce trecuserăm de Hammenhog, ne aflam în mijlocul câmpurilor. Dintr-odată, în lumina farurilor a apărut în fugă o căprioară. Am apăsat pe frână şi am reuşit s-o evit în ultima clipă – dar nu şi pe următoarea. Maşina a lovit-o peste picioarele din spate şi a azvârlit-o într-o parte cu o brutalitate indescriptibilă. A smuls-o de pe traseul saltului ei, împingând-o, răsucită şi schilodită, cu picioarele din spate în aer, cu cele din faţă şi cu capul direct pe asfalt, în clipa următoare ne-a dispărut din vedere. Am oprit maşina imediat, în prima alveolă, şi m-am întors pe jos pe şosea. La început n-am văzut-o. Să fi supravieţuit? Să fi fost în stare să fugă mai departe? apoi am desluşit pe pământ o siluetă şi, holbându-mă la ea câteva clipe, mi-am dat seama că e căprioara. Zăcea ca şi cum s-ar fi odihnit şi era vie, căci ridicase capul şi tremura încetişor. Mi-am scos telefonul mobil şi am sunat la poliţie. Micul ecran lumina viu în întuneric. Mi-am spus numele cu ochii la silueta cenuşie tremurătoare din şanţ, dar apoi am simţit că nu mai pot suporta şi am ridicat privirea spre cer, care era plin de stele scânteietoare.

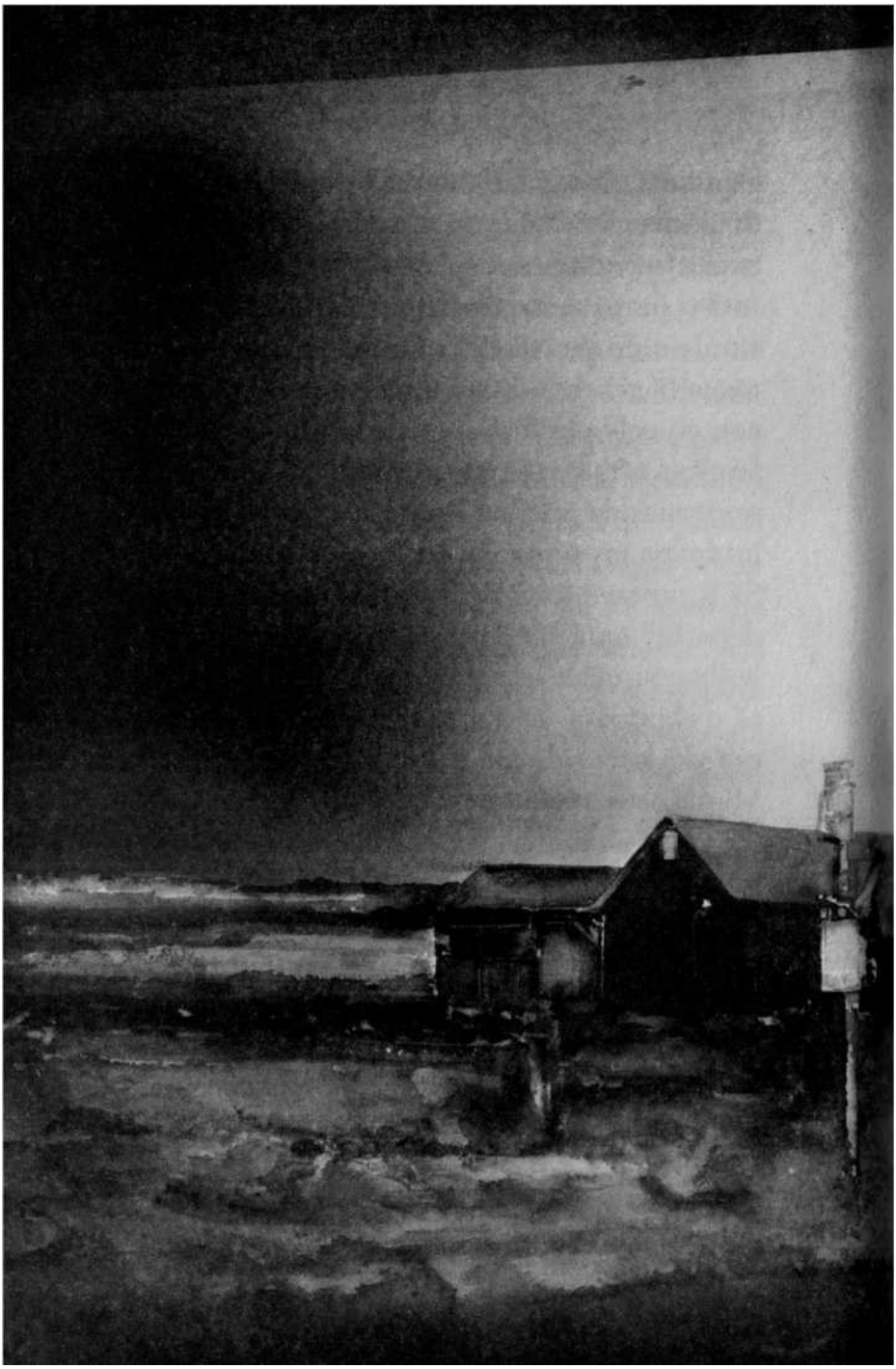

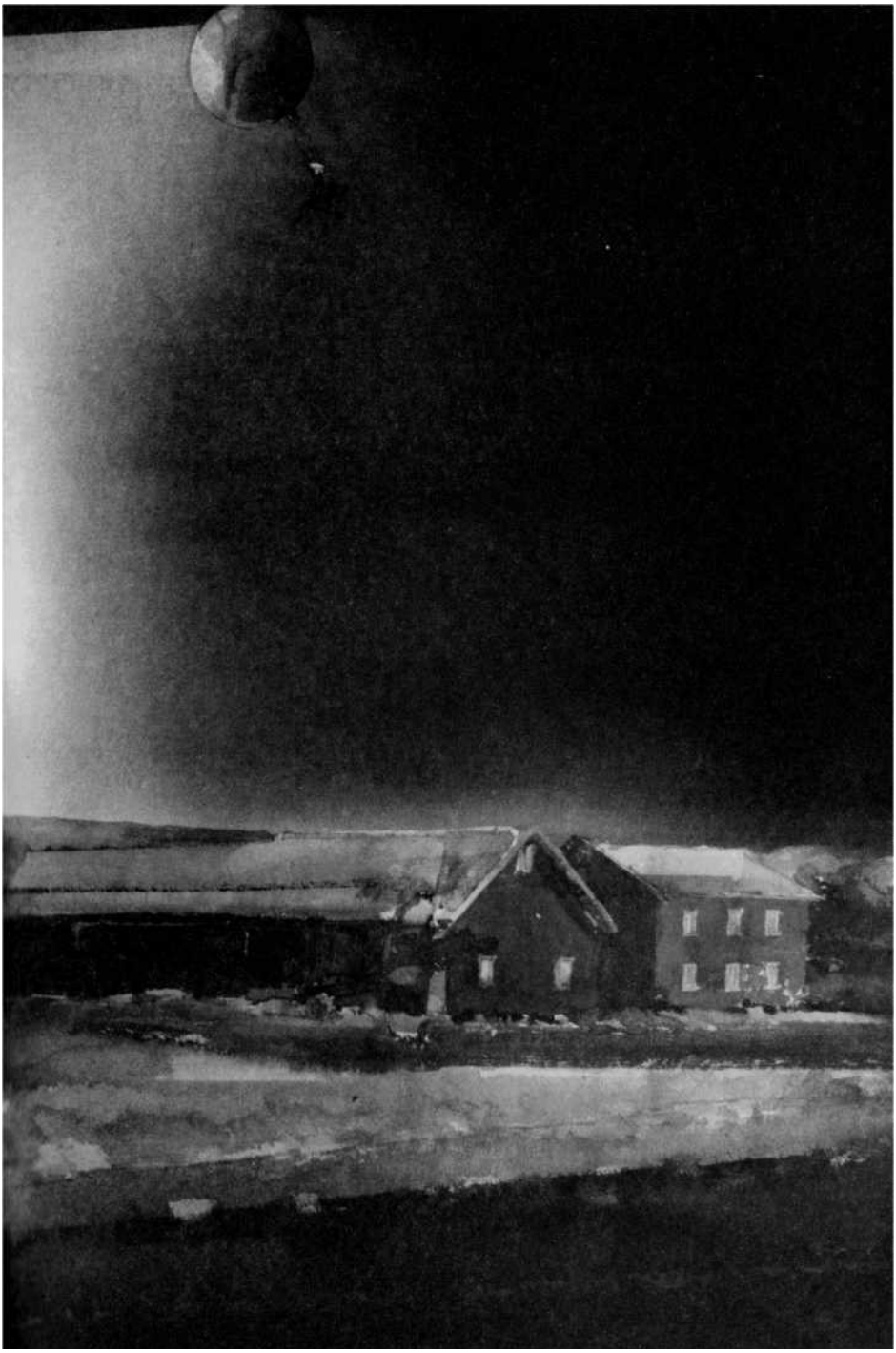

CONDUCTE

Conductele transportă lichide care curg. Există conducte de toate mărimile, din toate materialele posibile, de la giganicele ţevi de ciment prin care apa unui lac ajunge la turbinele hidrocentralei până la capilarele cele mai fine, subţiri cât firul de păr, care transportă sângele dintr-un loc într-altul în corp. În mod caracteristic, sunt rotunde, goale pe dinăuntru şi deschise la ambele capete. Datorită pereţilor fermi, ele dau formă lichidului, îl adună şi-l concentrează, încât acesta nu mai poate respecta regula aplicabilă în general lichidelor – de a se răspândi, a se scurge, a se infiltra şi a se disipa. Conducta e legată de canal, de rigolă, care e un fel de ţeavă descoperită, unde se vede ce curge, şi de cablu, care e un fel de ţeavă fără golul din interior şi prin care este transportat dintr-un loc într-altul ceva care nu e lichid, dar nici solid, şi despre care cu greu se poate spune că are dimensiuni fizice, dar care se mişcă totuşi – aşa cum e curentul electric. împreună, acestea trei – conducta, canalul şi cablul – unesc toate clădirile noastre şi formează o enormă reţea materială care înconjoară globul, încolăcită ca un şarpe, şi la suprafaţa solului, şi în subteran, şi în felul acesta ne asigură libertatea: putem trăi autonomi în casele noastre şi nu e nevoie să cheltuim timp şi energie ca să obţinem ceea ce ne trebuie, fie că e vorba de apă pentru spălat pe mâini, de ştirile zilnice sau de eliminarea a ceea ce am uzat, de pildă a produselor de excreţie sau a apei de baie. Pe de altă parte, cele trei ne dau la iveală dependenţa, căci ce este ţeava care duce la robinet altceva decât o extensie a gâtului, ţeava care iese din vasul de toaletă, o extensie a colonului şi a uretrei, cablul care transferă imaginile pe ecranul televizorului, o extensie a ochilor, iar cel care

aduce informaţiile în calculator, o extensie a creierului? Trăim într-o lume de ţevi şi cabluri, şi suntem liberi sau nu în funcţie de ceea ce suntem pe pânză – păianjen sau pradă. Aş zice că suntem amândouă, pe rând, şi această alternanţă este o trăsătură fundamentală a fiinţei noastre, o întoarcere la timpul pe care l-am petrecut în burta mamei, legaţi de ea prin cordonul ombilical, care este o încrucişare între o ţeavă şi un cablu şi prin care primeam tot ce ne era necesar ca să existăm. Cordonul acesta a fost tăiat la naştere, dar dependenţa pe care o reprezintă continuă în alte feluri, mai întâi în relaţia cu mama, când suntem alăptaţi la sân şi laptele curge din ea în noi prin nenumărate tubuleţe, apoi în relaţia cu oamenii din jurul nostru, prin sistemul de ţevi şi cabluri care, asemenea marelui şarpe Midgardsorm din mitologia nordică, se încolăceşte în jurul Pământului şi la care ne petrecem restul zilelor conectându-ne şi deconectându-ne. Cum corpul ne e plin de lichide, iar viaţa noastră depinde de distribuirea lor de la un organ la altul, prin mii de ţevi mărunte care variază în dimensiuni de la intestinele tubulare la capilarele din creier, şi cum toate fiinţele vii, chiar şi cei mai primitivi copaci, sunt traversate în acest fel de ţevi, înseamnă că principiul conductei e poate cea mai importantă dintre premisele vieţii, iar omenirea se aseamănă cu pădurile de stuf.

DEZORDINE

Suntem una dintre familiile la care e veşnic dezordine în casă. Faptul că asta mă deranjează, nu în mod agresiv, ci tăcut şi constant, e limpede din felul cum am formulat-o: a spune că suntem una dintr-o sumă de familii cu această caracteristică este evident un mod de a face dezordinea inofensivă, de a o disipa printre alţii şi, astfel,

de a o atenua. Nu suntem singurii în casa cărora e veşnic dezordine, aparţinem unui grup mai mare, aşa că a fi dezordonat e o trăsătură comună, pentru care nu are de ce să-ţi fie ruşine. Şi totuşi eu exact aşa mă simt. Când bate cineva la uşă şi eu o deschid în aşa fel încât vizitatorul poate privi în hol, unde pantofii şi ghetele nu sunt aliniate lângă perete sau aranjate frumos pe raftul de pantofi, ci zac împrăştiate pe podea, iar băncuţa de sub fereastră e acoperită cu tot soiul de haine, ba chiar şi cu prosoapele pe care copiii le-au lăsat acolo venind din baie în camera de zi, şi când lângă peretele de sub scară se ridică o moviliţă de patine cu rotile, căşti de bicicletă, căşti de călărie, pantaloni de călărie, rucsacuri, plase cu echipament de sport, toate amestecate cu frunze, crenguţe, fire de iarbă, fărâme de pământ şi pietricele, pe lângă căciuli şi mănuşi, fulare şi şosete, simt că mi se face ruşine şi nu-mi doresc decât ca vizitatorul să plece, pentru ca ruşinea aceasta, care se zbate în mine ca una dintre figurile acelea de cauciuc în care se pompează aer şi care se agită uneori la intrarea în magazinele mari sau în restaurantele fast-food, să se stingă şi să dispară. Dar cei care vin aici sunt de obicei părinţii copiilor care sunt prieteni cu copiii noştri, care fie îşi aduc, fie îşi iau odraslele, şi atunci pare firesc să-i inviţi înăuntru, măcar în hol, unde copilul lor îşi scoate sau îşi pune la loc hainele de afară. În asemenea momente, când oamenii văd câtă dezordine e la noi în casă, mereu mi se pare că e ultima oară când vor mai veni pe-aici. Uneori, în timp ce ei aşteaptă în hol, copiii lor sunt sus, şi se mai întâmplă să refuze să coboare, şi, pentru că nu-i pot convinge pe copiii recalcitranţi ai altora aşa cum îi conving pe ai mei, amăgindu-i sau luându-i cu frumosul, vorbindu-le raţional,

negociind şi amenințând, părintele trebuie să urce el însuşi la etaj, unde dezordinea e şi mai mare. E groaznic. Numai că toţi se prefac că n-au observat, deşi e limpede că şi lor le stă gândul la neorânduiala din jur. Nu s-a întâmplat totuşi niciodată ca vreun vizitator să spună: „Casa asta e o bramburească totală! N-am văzut în viaţa mea aşa ceva! Aşa vă place să staţi? Ar trebui să faceţi puţină curăţenie! De-acum încolo n-o mai aducem pe Tilda până când nu vă puneţi ordine în casă. Dacă sunteţi în stare, bineînţeles”.

Dezordinea din casa noastră pare să respecte anumite legi, se concentrează în anumite locuri. Pe tejgheaua din bucătărie, sub bufetele pentru căni şi pahare, acolo unde punem de obicei corespondenţa, se adună întotdeauna o grămadă uriaşă – nu doar plicuri şi reclame, ziare şi pachete, ci şi cărţi, jucării, sacoşe de plastic, şosete, pixuri şi carioci, elastice de păr, unelte, şurubelniţe şi cuie, siguranţe şi becuri. Grămada aceasta creşte încetul cu încetul, şi într-un cu totul alt ritm decât cea de pe blatul de vizavi, de lângă chiuvetă, unde se înalţă un munte abrupt de vase nespălate, care, în zilele bune, dispare la loc după numai câteva ore, dar în zilele proaste continuă şi el să crească. La etaj, dezordinea e statică, mormanele de jucării se arcuiesc de pe pereţi spre centrul camerelor, lăsând o potecă îngustă de trecere. În general, felul cum se răspândeşte dezordinea la noi seamănă oarecum cu felul cum se distribuie zăpada în pădure, în unele locuri îngrămădindu-se lângă trunchiul câte unui arbore, în altele aşternându-se în nămeţi înalţi, iar alteori în strat relativ subţire. Dar dezordinea nu e un concept relevant în cazul naturii, oricât de impenetrabil ar creşte un desiş, oricâţi copaci ar fi răsturnat o furtună sau ar fi mistuit un incendiu, şi asta pentru că natura nu are

două niveluri, unul ideal şi unul real, ci există la un singur nivel, cel real. O locuinţă sau o familie, pe de altă parte, există în real şi aspiră către ideal. Toate tragediile se nasc din această dualitate, dar şi toate triumfurile. Şi asta este ceea ce predomină în mine, sentimentul de triumf, acum, când bucătăria din casă sau cea de vară, de pe cealaltă parte a curţii, luminată ca un compartiment de tren în întuneric, în care cu doar câteva ore în urmă am făcut curăţenia de Crăciun, străluceşte de ordine şi curăţenie.

SUNETELE IERNII

O plimbare prin pădure iarna se deosebeşte mult de o plimbare pe timpul verii. Toamna, pădurea se goleşte deja de sunete, căci păsările migratoare zboară spre sud, iar frunzele copacilor, care, vreme de jumătate de an, în anotimpul cald, au umplut pădurea cu foşnetul şi murmurul lor, cad acum. Când vine frigul, pâraiele îngheaţă, iar susurul şi bolboroseala lor – care, dacă debitul e suficient de puternic, seamănă de la distanţă cu vâjâitul vântului sau chiar, dacă apa se năpusteşte cu forţă din crăpături înguste printre stânci sau pe povârnişuri abrupte, cu un adevărat muget – încetează. Primul strat de zăpadă face să dispară şi ultimele sunete – fâşâitul frunzelor moarte sub picioare – şi înăbuşă alte călcături, mai grele. În lunile care urmează, tăcerea aceasta se înstăpâneşte. Dar, la fel cum o culoare îndeobşte mohorâtă şi anonimă poate să capete deodată strălucire pe un fond alb, singură, sunetele puţine şi sporadice care rămân în pădure par să crească în intensitate şi forţă pe fundalul tăcerii. Croncănitul unui corb, de pildă, care vara nu e decât un motiv într-o întreagă tapiserie de sunete, iarna are libertatea să umple singur spaţiul, şi fiecare intonaţie din ţipătul acela spart, răguşit, parcă plin de consoane,

iese în evidenţă: se înalţă mai întâi agresiv, apoi coboară jeluit spre final, lăsând în urmă o notă ba melancolică, ba vag sinistră printre copaci. La fel de uimitoare e tăria pe care o capătă sunetele propriilor noastre mişcări, ca şi cum întreaga pădure s-ar umple de hârşâitul înfundat, ca de şmirghel, al unor suprafeţe sintetice frecate şi râcâite una de alta, iar dacă te opreşti, sunetele se opresc şi ele, şi în pădure se aşterne o tăcere ca atunci când sunetul unui motor cu care te-ai obişnuit şi pe care, nu-l mai percepi se întrerupe brusc. Nu-ţi mai auzi decât propria răsuflare – şuieratul abia simţit al unei valve înălţându-se şi coborând ca şi cum ar fi împinsă de căderea unui piston, de care par să se lege şi zvâcnetul din tâmple şi din gât, şi fuioarele subţiri de abur ce-ţi ies pe gură. Asemenea gânduri sunt imposibile vara, când suntem în mai mare măsură una cu mişcările şi sunetele noastre. Iama însă nu mimai că înăbuşă anumite sunete şi intensifică altele, dar are şi sunete care-i sunt cu totul proprii, unice, şi unele sunt printre cele mai frumoase din câte există. Bubuitul surd, de pildă, al apelor ce îngheaţă sub pojghiţa albă, auzit în zilele sau nopţile perfect senine când gerul se înteţeşte şi care are în el ceva ameninţător sau grandios, pentru că nu e asociat cu nicio mişcare vizibilă. Doar suprafaţa neclintită, ca de oţel, a apei, molizii negri zimţaţi din jur, stelele scânteietoare în întunericul de deasupra şi tunetul din gheaţa de dedesubt. Cântecul suprem al iernii e însă sunetul în zigzag, ascuţit ca o lamă, al patinelor care traversează gheaţa. Pocnetul ascuţit şi el, dar ceva mai tocit, al patinelor de hochei, care se schimbă într-un sfârâit scurt când patinatorul se roteşte abrupt şi tăişul patinei merge parcă împotriva gheţii în loc să alunece pe ea, împroşcând o puzderie de particule îngheţate, nu e la fel

de maiestuos, dar e totuşi captivant. Ca să nu mai spun de plesnetul moale, înfundat, al schiurilor late de slalom care lovesc paralel solul după ce au plutit prin aer, atenuat de zăpada proaspătă, încât se aude aproape un „buf, deşi nu chiar; mai degrabă un „tomp” Toate sunetele acestea sunt caracteristice iernii, căci se aud numai atunci, şi totuşi nu se poate spune că ele exprimă iama, ci doar anumite aspecte ale ei. Albul este absenţa culorii, aşa că echivalentul albului în lumea sunetelor trebuie să fie tăcerea. Când pădurea învelită în zăpadă stă nemişcată sub cerul vag umbrit de înserare, tăcerea e desăvârşită. Dacă pe urmă începe să ningă, şi aerul se umple de fulgi de zăpadă, tăcerea e încă deplină, dar e un alt fel de tăcere, pare să se înteţească, să se concentreze, şi sunetul acesta, care nu e un sunet, ci numai o nuanţă a tăcerii, un fel de intensificare sau de adâncire a ei, exprimă sonor esenţa iernii.

DARURI DE CRĂCIUN

E seara dinaintea Ajunului. În timpul zilei am fost la cumpărături, mai întâi după mâncare – şase sacoşe pline cu alimente de Crăciun în ambalaje sclipitoare, cu fructe, alune, băuturi răcoritoare şi bere –, apoi la un magazin de jucării şi într-o librărie ca să cumpăr ultimele cadouri pentru copii. Cerul era plumburiu şi greu, şi, cu toate că nu ploua, peisajul părea saturat de umezeală, aşa cum e întotdeauna aici iama: pământ ud, închis la culoare, iarbă sclipind, copaci despuiaţi, un vânt insistent. Acum stau în biroul meu, înconjurat de hârtie de împachetat, suluri de scotch, folii cu abţibilduri, panglici multicolore şi două grămezi de cadouri, una cu cele deja împachetate, alta cu cele care urmează să fie. Singura lumină vine de la un lampadar de lângă masa mea de scris, cercul galben de pe

podea, de sub el, se estompează treptat, până când în colţurile camerei e aproape inexistent. Am impresia că sunt într-o grotă. Cu doar câteva minute în urmă, în timp ce şedeam pe podea tăind hârtia, aşezând cadourile pe ea, împachetându-le, lipindu-le cu scotch şi înfăşurând panglica în jurul lor, eram conectat la toate astea, abia dacă exista vreo diferenţă între mine şi ele, făceam parte din acelaşi iureş al mişcării. Acum le percep ca pe nişte obiecte izolate, provenite din diferite părţi ale lumii, care au sfârşit din întâmplare aici, fără nicio altă legătură cu cei vii decât cea pe care o face mintea mea. Robotul de plastic gri, de pildă, înalt de vreo treizeci de centimetri, care zace sprijinit de un sul nedesfăcut de hârtie de împachetat nu e decât un obiect, e închis ca o pietricică pe o plajă. Nu mai spun de iepurele moale care zace pe spate pe o pungă de plastic, ceva mai încolo. Niciunul nu dă şi nici nu ia nimic, stau pur şi simplu aici, la fel cum într-o răstoacă se adună pur şi simplu, toamna, buşteni, frunze, crengi, ace de pin şi mici obiecte de plastic. Mâine seară însă, când copiii le vor despacheta, jucăriile vor primi nume şi trăsături şi vor deveni membri deplini ai lumii lor. Capacitatea aceasta de a da viaţă obiectelor lipsite de ea, de a crea o lume unde ceea ce e închis se deschide către noi, este înnobilată în literatură, căci nu există nicio diferenţă, în principiu, între ce se întâmplă când deschid una dintre cărţile de pe raft, *Război şi pace* de Tolstoi, să zicem, şi ce se va întâmpla mâine, când copiii îşi vor deschide cadourile de Crăciun. Cerneala de pe o pagină trezeşte o furtună de emoţii şi face ca orice altceva să dispară, şi acelaşi lucru se petrece şi când robotul păşeşte pe podea sau când iepurele e strâns la piept şi sărutat cu pasiune. Puntea dintre aceste două lumi moarte, a literaturii şi a jucăriilor, este poate

lista cu dorinţe, care nu posedă deloc tangibilitatea jucăriilor, ci numai o invocă, aşa cum literatura a invocat dintotdeauna lumea tangibilă şi a făcut-o să se întruchipeze, imponderabilă, în mintea noastră. Dar, spre deosebire de literatură, listele de dorinţe pot fi preschimbate în obiecte – şi de aceea stau eu aici în fiecare an: în mijlocul şuvoiului de cadouri, încerc să transform visurile în realitate. Copiii înşişi cred că darurile de Crăciun numai asta înseamnă, dar eu ştiu că ele au o călătorie mai lungă de făcut: asemenea speranţei, vin plutind de pe insulele viitorului imaginat pe ţărmul realităţii, unde capătă greutate şi prezenţă – dar nu pentru mult timp, fiindcă merg mai departe, pe celălalt mal, în trecutul pierdut, acolo unde viaţa lor va continua sub formă de amintiri acorporale – amintirea Crăciunurilor din copilărie –, care este poate partea cea mai importantă a existenţei lor.

MOŞ CRĂCIUN

Ieri-seară stăteam pe un drum acoperit cu pietriş. Burniţa, eu eram îmbrăcat într-o haină roşie, în picioare purtam şosete roşii lungi peste pantofii mei cei mai buni şi o mască pe cap care părea să privească ţintă în întunecimea umedă şi compactă a cerului. Într-o mână ţineam un sac de iută, în cealaltă, un felinar de modă veche. Când m-am apropiat de casa luminată de la capătul drumului, m-am oprit, am deschis felinarul, am aprins candela dinăuntru, am tras uşiţa la loc, mi-am coborât masca pe faţă, mi-am azvârlit sacul peste umăr, m-am îndoit de spate şi am mers până la fereastră cu paşi înceţi de moş. Până atunci mă simţisem cam emoţionat, dar emoţia mi-a dispărut în clipa când m-am încovoiat, era ca şi cum chiar aş fi devenit moşneag, nu mai jucam un rol.

Am bătut uşor în geam. Dinăuntru s-au auzit paşi venind în fugă, şi m-am tras puţin înapoi. O faţă de copil s-a lipit de cealaltă parte a ferestrei. Am ridicat mâna tremurătoare în semn de salut şi m-am îndreptat spre uşa de la intrare, care imediat s-a dat de perete. Crăciun fericit tuturor! am spus cu voce ascuţită. Băiatul m-a privit pătrunzător timp de câteva secunde, pregătit, în mod clar, să mă dea de gol, apoi s-a tras neliniştit în spate. Au apărut părinţii lui, care m-au privit zâmbitori şi m-au întrebat dacă nu vreau ceva întăritor. Am clătinat din cap. Conduc, le-am spus, uitându-mă la băiat. Cum te cheamă, deci? l-am întrebat. El mi-a răspuns. I-am repetat numele, mormăind în barbă în timp ce scotoceam prin sac, i-am dat cadoul, şi el i-a rupt ambalajul într-un iureş de mişcări. La scurt timp după, stăteam din nou afară, lângă peretele de pe lăţimea casei, cu masca ridicată pe cap şi cu o ţigară în mână, roşie în vârf. Tatăl a ieşit din casă, privind atent peste umăr. Aici! am zis încet. A mers bine, mi-a spus el, oprindu-se în faţa mea. Da, am răspuns. Se pare că a crezut şi anul ăsta. Pot să-ţi cer o ţigară? m-a întrebat el. Sigur, am spus. Am luat-o împreună spre maşina mea, care era parcată în capătul drumului, la intersecţia cu strada principală. Am urcat în faţă. Bună idee să parchezi aici, a spus el. Era sigur că o să te identifice pe urmă, după maşină. Da, am spus şi am pornit motorul. Şoseaua era complet pustie, chiar şi când trecea prin sat, nu se vedea nimeni. Am parcat lângă şcoală şi ne-am dat jos în ploaie. Vrei un whisky? l-am întrebat. El a încuviinţat din cap, şi atunci am scos paharele şi sticla pe care le aveam în maşină şi am turnat. Era o linişte neobişnuită; în orice altă seară ar fi trecut din când în când maşini. Când am terminat de băut, am pus paharul meu înapoi în maşină, mi-am scos haina şi i-am

dat-o lui. El şi-a băgat un braţ pe mânecă, a mutat paharul de whisky în cealaltă mână şi şi-a băgat şi al doilea braţ. Poala hainei îi flutura în vânt. I-am dat şi masca. Deci vii în câteva minute, am spus şi am plecat spre casă. Când au auzit portiera deschizându-se, fetele mele au ieşit în curte. Refuzaseră să creadă că mă dusesem să cumpăr ţigări, aşa că le-am întins pachetul drept dovadă. Nu sunt Moş Crăciun şi, după cum v-am spus, am fost la benzinărie să cumpăr ţigări, am zis. Ele n-au ştiut ce să creadă. Chiar atunci s-a auzit un ciocănit în uşă. Cine-o fi? am spus. Cea mare mi-a aruncat o privire ironică. Am deschis, şi în prag stătea Moş Crăciun, cu felinarul în mână şi cu sacul pe umăr. E vreun copil cuminte pe-aici? a spus. N-avea voce ascuţită, dar vorbea cu un accent finlandezo-suedez. Mami, mami, a venit Moş Crăciun! a strigat cea mică. Ceilalţi copii veniţi la petrecere au ieşit şi ei, şi holul s-a umplut de lume, stăteam toţi într-un semicerc cu ochii pironiţi asupra lui Moş Crăciun, care a scotocit fără grabă prin sac şi a scos cadouri unul după altul, înmânându-le solemn copiilor, care-l priveau ca în transă. Vrei ceva întăritor? l-am întrebat, şi el a încuviinţat din cap şi a dat de duşcă paharul cu coniac.

După ce-a plecat, copiii au fost prea absorbiţi de cadouri ca să mă vadă ieşind pe urmele lui. El stătea lângă maşină aşteptându-mă, cu masca încă pe faţă.

M-a izbit cât de sinistru arăta, în locul acela familiar, cu masca aceea grotescă pe faţă.

Am scos iar sticla şi am turnat în pahare. I-am întins unul.

Crăciun fericit, deci! a spus el, ridicând paharul. Crăciun fericit! am răspuns.

MUSAFIRI

Acasă este locul unde, dacă trebuie să mergi, trebuie să fii primit, spune o zicală. Este şi locul unde nu joci niciun rol, unde eşti tu însuţi. Dacă trebuie să joci un rol, să te prefaci, înseamnă că eşti musafir în propria casă. Musafirii sunt oameni care stau temporar într-un loc care nu e al lor. Poate fi un hotel, unde plăteşti ca să te cazezi, sau poate fi locuinţa altora, de regulă rude sau prieteni, unde nu se pune problema unei retribuţii pecuniare. Acest ultim element creează un dezechilibru în relaţie, care ajunge astfel să semene cu relaţia generată de un cadou: oaspeţii primesc, gazdele dau. Este deci de datoria musafirilor să manifeste gratitudine, să arate că apreciază darul, şi vor face asta lăudându-l, spunând cât e de frumoasă casa gazdei, oferindu-se să dea o mână de ajutor şi în general încercând să-şi impună voinţa cât mai puţin posibil. O bună gazdă declină toate ofertele de ajutor şi încearcă

94

Karl Ove Knausgând

să satisfacă toate nevoile oaspetelui, preferabil cu mult înainte ca acestea să apară. Acest joc formal întreţine rolurile, distanţa dintre ele, şi, deşi rolurile se contrazic unul pe altul – gazda încearcă să ofere musafirilor cât mai mult spaţiu, ei încearcă să ocupe cât mai puţin –, e uşor să intri în joc tocmai pentru că e un joc, şi ambele părţi sunt în permanenţă vizibile: câtă vreme ne menţinem în rol şi nu-i depăşim limitele, nimic nu e ascuns şi nu e posibil niciun conflict. În clipa când apare vreo deviaţie – dacă gazda pune masa cu un oftat audibil, de pildă, dându-le oaspeţilor de înţeles că are altceva mai bun de făcut, sau dacă oaspeţii se aşază la masă fără s-o laude sau fără să-i recunoască într-un fel sau altul eforturile, ci le iau pur şi simplu de bune, şi poate chiar

spun că le place friptura mai crocantă, nu moale, şi-i dau gazdei sfaturi despre cum s-o facă aşa, punând-o, adică, într-o tigaie încălzită dinainte, şi nu încălzind-o treptat, odată cu tigaia, aşa cum e clar că a făcut cu bucăţile astea fleşcăite şi îmbibate de grăsime, atunci graniţele răspicate dintre musafir şi gazdă se şterg, apare o anume ambiguitate – iar în relaţiile personale, ambiguitatea hrăneşte frustrări şi suspiciuni şi le intensifică. E deci mai uşor să avem prieteni pe post de oaspeţi sau să fim oaspeţii unor prieteni, decât să avem musafiri din familie. Legăturile de familie sunt puternice, mult mai puternice decât legăturile temporare create de rolurile de musafir şi gazdă. Dacă în vizită vine, de pildă, mama gazdei, cel mai probabil îi va fi greu să nu se poarte ca o mamă în casa fiicei sau a fiului, pentru că, în mintea ei, ea asta este în permanenţă, şi chiar dacă nu ia toate frâiele în mână, nu se apucă să pregătească masa, nu se postează în bucătărie să prăjească şi să fiarbă, să pună ordine în dulap sau să împăturească hainele din şifonier, prezenţa ei va pune totuşi sub semnul întrebării distincţia dintre gazdă şi musafir, dizolvând noţiunea de cămin şi apartenenţă pur şi simplu în virtutea faptului că ea e aici: casa, căminul sunt acolo unde e ea. Asta transformă instantaneu casa într-o scenă, sau cel puţin într-un al doilea cămin pentru ea, o încercare de a imita sau de a crea o alternativă la cel dintâi. Iar atunci tot ceea ce nu merge în casă, tot ce nu e aşa cum ar trebui să fie, devine dintr-odată vizibil – căci o altă trăsătură a rolului este că se referă numai la aparenţe, aşa încât disoluţia lui atrage după sine disoluţia aparenţelor, dezvăluind adevărata stare de fapt, într-o casă, realul poate fi tolerat, asta face parte din funcţia sa, căci casa şi tot ce e legat de traiul domestic nu sunt menite

altora, ci conforme cu standardele, cerinţele şi posibilităţile locatarilor, într-o casă impecabil întreţinută, întotdeauna perfect curată şi ordonată, prezenţa unui părinte poate scoate la iveală un element nevrotic, o obsesie nesănătoasă a ceea ce ar putea să creadă şi să judece alţii, o viaţă în care aparenţele sunt mai importante decât realitatea, în timp ce, într-o casă murdară şi în neorânduială, prezenţa unui părinte poate revela comoditate, pasivitate, lipsă de demnitate, slăbiciune.

În cei cinci ani de când locuim aici am avut o mare diversitate de musafiri, de la cei foarte respectuoşi şi îndatoritori la cei care dau buzna şi iau casa cu asalt prin prezenţa lor, oaspeţi neatenţi care se poartă în casa altuia ca într-a lor, transformându-ne pe noi, cei care locuim aici, în musafiri. Puţine lucruri mă enervează mai tare, dar refuz să renunţ la rolul meu de gazdă, aşa că strâng după ei cu zâmbetul pe buze şi ieri chiar am dat încurajator din cap, ca şi cum aş fi fost de acord, când, în timpul unei ieşiri la cumpărături, musafirul meu mi-a scos câteva bucăţi de carne din coş și a spus că nu putem mânca bucăţi atât de scumpe, e neetic şi imoral, iar mai târziu seara, în timp ce prăjeam cotletele ieftine la aragazul din bucătărie, n-am protestat când el mi-a apucat spatula şi le-a întors în tigaie, ci m-am dat politicos la o parte. După ce terminaserăm de mâncat şi stăteam în jurul mesei, iar întunericul iernii era ca o mare neagră dincolo de ferestre, mi-am înfrânat impulsul de a mă duce în biroul meu, a scoate *Edda poetică* şi a le citi cu voce tare din „Proverbele lui Har”, excursul vechilor scandinavi despre etica ospeţiei, unde versetul al treizeci şi cincilea spune:

Pleacă la timp, nu rămâne niciodată la musafir prea mult într-un loc;

Iubirea devine o povară faţă de cel
Ce vrea să se încălzească prea mult la focul gazdei[1].

NASUL

Nasul este o excrescenţă foarte vizibilă care răsare abrupt din mijlocul feţei, dedesubtul ochilor şi deasupra gurii, de care este legată şi prin canale interioare. E foarte posibil ca vechea idee despre primul om modelat din lut să fi luat naştere din observarea nasului, care aminteşte nu doar de o construcţie – oasele par nişte rezemători peste care cartilajul şi pielea sunt întinse ca un mic cort –, ci şi de ceva modelat, căci în zona dintre osul etmoid şi aripile nasului există aşa-numita „şa”, o mică adâncitură, despre care e uşor să crezi că a fost făcută de un deget care a pus cu grijă boţul de materie primă şi apoi a dat formă aripii nasului, netezind-o, îndepărtând strat după strat ca s-o subţieze, s-o apropie de os, dându-i curba potrivită şi lăsând în felul acesta o mică scobitură. Poate însă cel mai izbitor în privinţa nasului e faptul că se termină atât de brusc, cu două portaluri arcuite – care-i dau o vagă asemănare cu o biserică – şi că aceste portaluri, separate prin sept, rămân întotdeauna deschise. Toate celelalte orificii ale corpului se pot închide, fie printr-un sfincter, precum rectul sau gura, fie prin falduri de piele, precum labiile şi prepuţul, fie printr-un perete interior permanent, ca urechile. Numai nările rămân mereu deschise. În mod clar, asta se întâmplă pentru că prin ele intră cea mai mare parte din aerul pe care-l respirăm. O poartă care să se ridice şi să se lase, de pildă, ca de garaj, sau vreun alt mecanism de tip trapă, ca aceea pe care mulţi stăpâni de pisici o au montată în uşile care dau afară din casă, ar fi

1 Edda* traducere din limba germană de Magda Petculescu, Saeculum I.O., București, 2018, p. 129 (n.tr.)

fost extrem de greoi şi ar fi consumat inutil de multă energie, plus că ar fi presupus anumite riscuri, căci nouă doar câteva minute fără aer ne sunt de ajuns ca să murim, şi, cu toate că gura există, în parte, ca soluţie de rezervă, căci are în comun cu nasul canale care duc şi în sus, în cap, şi în jos, înspre plămâni, o deschidere neobstrucţionată prin nas este probabil oricum cea mai bună soluţie.

Acestea fiind spuse, s-ar putea crede că nasul, acest cort ridicat pe obrajii noştri, această biserică de pe chipul nostru, ar trebui să fie trăsătura centrală şi cea mai importantă componentă a fizionomiei: este singura parte a feţei care iese în afară, este amplasat chiar în mijlocul ei, şi prin edificiul lui lung, similar cu aripa laterală a unei catedrale, pătrunde singura substanţă de care avem nevoie în permanenţă, în flux constant, pentru a rămâne în viaţă. Deci n-ar trebui ca nasul să fie cel căruia ne adresăm când întâlnim o altă fiinţă umană? N-ar trebui ca el să fie cheia de identificare a firii, a personalităţii ei, a felului de a fi, a sufletului?

Dar nu este. Privilegiul acesta a fost acordat ochilor.

Faptul că tocmai ochii au ajuns să simbolizeze pentru lumea exterioară persoana dinăuntru nu e atât de ciudat, pentru că, în contrast cu nasul, ochii sunt mobili, se pot mişca dintr-o parte într-alta şi în sus şi-n jos şi sunt astfel mult mai potriviţi pentru a reprezenta sinele interior, care e întotdeauna mobil şi fluid, oricât de ţeapăn şi rigid le poate părea altora. Şi mai important e însă că ochii sunt singurul loc de pe dinafara corpului care nu e acoperit de piele (cu excepţia unghiilor şi a părului, care sunt însă moarte), dând astfel impresia că prin ei putem privi înăuntru, cam ca prin ferestrele unei case. O oarecare

însemnătate are poate şi faptul că ochii sunt dotaţi cu două porţi ca de garaj de care nasul n-a avut parte, anume pleoapele, care pot fi deschise şi închise după voie, sugerând flexibilitate şi subliniind din nou caracterul static al nasului. Şi în privinţa sufletului avem iarăşi faptul că vederea, simţul pe care-l posedă ochii, are prioritate faţă de miros, simţul care aparţine nasului, pentru simplul motiv că persoana care este văzută îl vede şi ea pe cel care o priveşte, dezvăluindu-i astfel mare parte din eul interior. E de asemenea semnificativ că ochii nu îmbătrânesc – spre deosebire de nas, care la bătrâneţe devine mai lung şi mai roşu şi care la oamenii în vârstă poate ajunge să semene cu un şopron prăbuşit –, căci sufletul nu îmbătrâneşte nici el, ci rămâne acelaşi toată viaţa. Faptul că produsele de excreţie ale ochilor sunt lacrimile, preaslăvite în cântece şi versuri, iar ale nasului, mucii şi sângele nu e nici el un avantaj pentru nas. Mai mult, un nas frumos este cel care nu se observă, care e atât de simetric, delicat şi îngust, încât nu distrage atenţia de la restul trăsăturilor feţei. Un nas extrem de lung, de lat, de turtit sau de coroiat este un dezastru pentru faţă şi foarte solicitant pentru posesorul lui, căci, de la o vârstă mică, acestuia îi e probabil evident că oamenii asociază cu el exact nasul lui remarcabil, şi situaţia trebuie cumva suportată, generând o luptă interioară prelungită pentru propria identitate, cel puţin până la sfârşitul adolescenţei, înainte ca posesorul să se împace cu ea. Am văzut odată un asemenea nas, la începutul anilor ’90, eram la Praga cu Espen, într-un mic magazin alimentar, când el m-a tras de mânecă şi mi-a spus cu voce joasă şi imperativă: L-ai văzut? Pe cine? am spus. Pe tipul cu nasul, a zis Espen. Uite-acolo! M-am uitat şi nu mi-a venit să cred. Un bărbat brunet, timid, mai

degrabă slab, trecut, s-ar fi zis, de patruzeci de ani, stătea nu departe de noi cu un nas colosal plantat în mijlocul feţei. Era lung ca un mâner şi noduros, parcă plin de mici protuberanţe. Semăna cu o rădăcină. A fost cel mai şocant lucru pe care l-am văzut vreodată. Era imposibil să-ţi iei ochii de la el. Omul arăta ca babornița din poveşti, cea care-şi prinde nasul în butucul de tăiat lemne, sau ca o caricatură medievală, în care grotescul era o trăsătură stridentă a fiinţelor umane. Şi eu, şi Espen am uitat de orice bune maniere şi ne-am holbat la el câteva secunde probabil. El a observat, desigur, şi s-a întors. Ce ne fascinase atât? Cu un nas atât de lung, era ca şi cum bărbatul acela n-ar mai fi fost om, ci altceva. Ceva animalic, ceva care creştea incontrolabil, care ar fi putut fi Diavolul sau Pan, dacă atributul lui, nasul, n-ar fi fost totodată comic, aşa cum e considerat de mii de ani. Am ieşit cu Espen şi ne-am postat pe cealaltă parte a străzii, şi, când omul a ieşit şi a pornit-o pe stradă, l-am urmărit – atât era de puternică atracţia pe care o exercita nasul lui. Dar acum ţin minte cel mai bine privirea lui când şi-a dat seama că ne holbam la el, în ochi i-a fulgerat ceva teribil de chinuit, care era exact opusul nasului monstruos şi totuşi produs de el, şi fulgerarea aceea o consider astăzi aproape chintesenţa condiţiei umane.

ANIMALE DE JUCĂRIE

La etaj, unde copiii dorm în trei paturi fixate de podea unul lângă altul, ca pe puntea unei corăbii, sunt o mulţime de animale de jucărie, poate chiar spre o sută. Urşi polari, urşi bruni, ratoni, lupi, lincşi, câini şi pisici. Vaci, cai, oi, arici, iepuri, ciori şi bufniţe. Lei, tigri, crocodili, girafe, foci, balene, rechini şi delfini. Au fost confecţionate cu un anumit realism şi şi-au păstrat câteva

dintre trăsăturile caracteristice – focile au înotătoare, elefanţii au trompă, ciorile au cioc –, dar au fost concepute, ca să spunem aşa, în orizontul de aşteptare al copiilor, încât sunt toate cam de aceeaşi mărime, moi şi făcute din material textil, pot fi ţinute în braţe şi strânse la piept, au fost văduvite de părţile tari, de orice poate muşca, lovi, ciuguli sau zgâria. Copiii au dormit cu ele, le-au luat cu ei în excursii, s-au jucat cu ele în zilele ploioase. Asta nu înseamnă că nu ştiu nimic despre viaţa animalelor în sălbăticie – toţi au fost extrem de interesaţi de firea sângeroasă a rechinilor, de pildă, şi au văzut pe youtube mai multe clipuri cu atacuri ale unor rechini –, dar au ales să nu dea nicio atenţie noţiunilor de violenţă şi agresiune când vine vorba de animalele lor de jucărie, care pentru ei aparţin unui univers separat, deconectat de realitatea externă şi unde numai forma corpului rămâne intactă. Lupul stă culcat lângă miel, leul, lângă zebră. Animalele de jucărie funcţionează ca agenţi ai sentimentelor, sunt o extensie a lumii interioare a copiilor, şi e uimitor cât de tare îşi doresc ei ca toată lumea să fie bună şi blândă şi să trăiască pentru totdeauna. Când realitatea îi izbeşte însă, de pildă dacă se apucă de călărit şi au de-a face cu uriaşele animale din boxe, cu copitele şi dinţii lor tari, cu crupele masive şi capetele mari, smucite nervos, pe care e atât de greu să pui căpăstrul, sau când pisica vine cu o pasăre în gură, căreia îi dă drumul triumfătoare pe treptele de la intrare şi care dă ameţită din aripi încercând să scape de soarta ce o aşteaptă, iar pisica scoate jucăuşă laba şi loveşte corpul micuţ, acoperit de pene, sau îşi vâră dinţii în el, nu înseamnă că lumea aceea separată se sfărâmă, că ei îşi transferă experienţele din realitate asupra animalelor de jucărie – nu, sus în camera lor totul e numai bunătate şi

moliciune, rechinii sunt tovarăşi de somn, leii sunt mângâiaţi şi strânşi la piept. Nu cred că animalele de jucărie sunt o formă de escapism, un refugiu în faţa a tot ce e brutal şi dur, că ele reprezintă lumea aşa cum şi-ar dori ei să fie, ci că animalele acestea îi reprezintă pe ei, aşa arată sufletele lor – mici, pufoase, bune şi încrezătoare. Chiar şi după ce au lăsat în urmă animalele de pluş, când ele zac abandonate şi prăfuite sus în pod, înghesuite poate într-o cutie de carton, cu ochii veşnic deschişi, copiii vor reacţiona o vreme instinctiv la suferinţa provocată de război şi de lipsurile sărăciei, vor cere dreptate şi egalitate în naivitatea adolescenţei, care este faza finală a sufletului de copil, când el stă pentru prima oară deschis către lumea din afară într-o luptă pe care n-o poate câştiga niciodată, căci este prin natura sa fără apărare şi atunci poate să trăiască mai departe doar înăuntrul lor sub altă formă, mai dură şi mai aspră în cei care supravieţuiesc, subţire şi fragilă ca sticla în cei pe care lumea îi va strivi.

FRIG

În ultimele zile e frig afară. În casă avem cabluri pentru încălzirea prin podea, dar care nu funcţionează. Numai camera de zi şi dormitoarele sunt încălzite electric, în timp ce bucătăria, baia, coridoarele şi sufrageria sunt reci ca gheaţa când ne trezim. Cel mai adesea zac sub pătură îngrozit la gândul că trebuie să mă ridic, făcându-mi curaj să cobor pe scara rece, să traversez dalele reci din hol şi să păşesc pe podeaua rece de lemn a bucătăriei. Corpul pare să mi se contracte, încercând parcă să minimizeze suprafeţele expuse frigului, uneori tremură, iar pielea mi se face ca de găină – şi sunt încă înăuntru, unde e relativ cald în comparaţie cu gerul de afară. S-ar putea

crede că frigul e elementul activ, care pătrunde în toate crăpăturile şi deschiderile din casă şi apasă din afară pereţii, făcându-i să se răcească şi pe dinăuntru. Dar de fapt e invers, căldura e activă, ea este cea care se scurge afară în mijlocul frigului.

110 *Karl Ove Knausgând* unde se dizolvă imediat în masele de aer rece şi dispare. E ca şi cum cantitatea aceasta mică de aer cald nu-şi cunoaşte limitele şi încearcă să încălzească aerul de afară, fără să-şi dea seama sau să înţeleagă că acesta se întinde pe zeci de kilometri în toate direcţiile, inclusiv în sus, unde devine cu atât mai rece cu cât se apropie mai mult de spaţiul cosmic. Dar nu e vorba de aroganţă aici, ci de termodinamică. Dacă două temperaturi diferite vin în contact, ele vor tinde să se egalizeze. E ca o cădere. Afară, temperatura scade, şi căldura nu poate opri propria cădere în frig mai mult decât se poate apa împiedica să curgă către locul cel mai jos şi acolo să se cuprindă în marele ocean. În dimineaţa asta am pus o plasă cu sticle goale afară lângă uşă, cu gând să le duc mai târziu la centrul de reciclare; la momentul acela erau călâi, dar după câteva minute deveniseră reci ca pământul. Forţa aceasta a egalizării, faptul că două cantităţi diferite nu pot exista pur şi simplu una lângă alta, ci trebuie să se tragă şi să se împingă până când devin egale, nu se aplică numai temperaturilor, ci şi altor procese, precum conflagraţiile, rugina, eroziunea, descompunerea, care au fiecare alt ritm, dar care acţionează în aceeaşi direcţie: să facă aşa încât totul să fie la fel. Maşina de pe aleea din faţa casei va rugini până se face fărâme, până nu mai există, aşa cum munţii se vor eroda treptat până nu mai rămâne nimic din ei, aşa cum toate corpurile vii din casă şi din jurul ei vor muri într-o zi

şi se vor descompune până când dispar. Şi aceasta e o cădere, de la a fi ceva, un corp cu graniţe distincte, la a fi împrăştiat în cele patru vânturi şi a nu mai fi nimic. Viaţa poate fi definită ca o bătălie împotriva forţelor egalizării, pe care, pe termen lung, e sortită în mod fatal s-o piardă. Ea există deci ca o sfidare şi e tragică prin însăşi natura ei. Într-o tragedie, căderea e vizibilă de la început pentru toată lumea mai puţin protagoniştii ei, iar tragedia nu e de fapt decât relatarea felului cum ajung şi ei să înţeleagă inevitabilul. Ne aşteaptă moartea şi nimicul, dar cădem atât de încet către ele, încât nu ne dăm seama şi nu ne oprim să ne gândim că de ele ne ferim, de fapt, când ne izolăm casele, încât căldura să rămână între pereţii lor, ca într-un bazin. Oraşele din ţările nordice sunt formate din aceste bazine şi turnuri încălzite, maşinile sunt ca nişte băltoace de căldură, şi e greu să vezi aceste încercări de a ţine căldura închisă în spaţii mici altfel decât minunat de frumoase, pline de o demnitate particulară, îndărătnică, căci spaţiul în care au loc e nu doar negru, îngheţat şi nesfârşit, ci şi în continuă expansiune.

ARTIFICII

Îmi plac foarte tare artificiile. Dar nu artificiile care ard pe jos sau puţin deasupra, cum sunt petardele, artificiile de Crăciun, cele de pom sau cele care se aprind şi se rotesc la sol. Pasiunea mea se aplică numai celor care sunt trimise în văzduh ca o rachetă şi care îşi desfac toată splendoarea sus de tot pe cerul nopţii. Pe acestea le-am iubit de când mă ştiu. Am copilărit într-un cartier rezidenţial construit de stat, adică în mijlocul unui şir de case identice, cu alei identice la intrare, înconjurate de grădini de exact aceeaşi dimensiune, şi, cu toate că între zidurile lor se petreceau tot felul de lucruri, viaţa vizibilă

era şi ea relativ identică. Marea excepţie era Revelionul, în orele de la miezul nopţii, mai ales în ultimele minute dinainte de Anul Nou şi în primele minute de după, când toţi copiii stăteau strânşi lângă mame în curte şi se uitau cum tatăl se apleacă peste o mică platformă de lansare, chinuindu-se să aprindă fitilul, cum sare apoi în spate şi vine lângă ceilalţi să privească racheta ridicându-se de la pământ în aer şi deschizându-şi floarea scăpărătoare de flacără atât de sus, încât devenea vizibilă nu doar micii familii adunate lângă zidul din spate al casei, unde nu putea fi văzută de alţii, ci şi tuturor celorlalţi rezidenţi ai cartierului, cărora li se demonstra, o dată pe an, din ce stofa sunt făcuţi cei care o lansaseră, cine sunt, de fapt. O, da! Toate culorile acelea fabuloase, toată strălucirea aceea vie, care se desfăşura dintr-odată, exploziv, şi, mai mult, rămânea suspendată, părând să coboare încet pe cerul negru al nopţii, dădea limpede de înţeles tuturor cu cine au de-a face. Cel puţin aşa i se părea tatii. Când pârâitul şi pocnetul primelor rachete începea deasupra caselor, încă devreme în cursul serii, el nu făcea decât să clatine din cap şi să rămână în fotoliul lui, în timp ce eu şi fratele meu ne repezeam la fereastră să ne uităm: era cel mai probabil vecinul de la colţ, de pe aceeaşi stradă, care n-avea răbdare, nu putea să aştepte, nu ştia cum se face. Când se apropia miezul nopţii şi, una după alta, rachetele se ridicau din curţile vecine, tata le evalua sobru, uneori apreciativ, Hansen a avut una frumoasă, dar şi critic dacă dintr-o singură curte izbucnea o întreagă cascadă de artificii, era ca şi cum şi-ar fi cumpărat dreptul la splendoare fără să-l fi meritat. Bani aruncaţi aiurea! spunea atunci uneori. Alţi vecini aprindeau poate numai una sau două rachete, nici acelea prea spectaculoase, şi

atunci erau nişte zgârciobi fără haz. Implicită în toate acestea era ideea că el, şi, prin el, şi noi, familia noastră, ştim exact cum trebuie făcut şi nici nu exagerăm, nici nu minimalizăm importanţa lucrurilor, nici nu irosim, nici nu ne zgârcim, ci reuşim să le facem perfect, aşa cum vor vedea curând toate familiile din vecini, care vor da din cap aprobator. Tata pregătise dinainte uscătorul de rufe, care urma să servească drept platformă de lansare pentru rachetele cele mai mari, şi pusese în jurul lui câteva sticle, din care aveau să se înalţe cele mai mici. Nu l-am văzut niciodată atât de fericit ca în momentele acelea, cu bricheta în mână, cu cealaltă ţinând pavăză fitilului, cum se ridica brusc şi venea în fugă câţiva paşi spre noi – în mod normal, nu alerga niciodată – şi cum ochii îi străluceau pe faţă când fitilul arzând ajungea la praful de puşcă şi rachetele ţâşneau. Mai întâi cele mici, în ordine ascendentă, până la cea mai mare, care se aprindea cu vreo douăzeci de secunde înainte ca ceasul să bată de douăsprezece şi încununa totul cu un bubuit asurzitor şi cu un fluture enorm pe cerul de deasupra cartierului, exact în momentul când anul se sfârşea şi începea următorul. Faptul că nimeni nu ne lăuda şi nici nu ne critica artificiile, care se înecau probabil în marea tuturor celorlalte lansate în acelaşi timp, nu conta, căci aceste douăzeci de minute ale fiecărui an erau pline de o bucurie şi o forţă atât de intense, încât nu încăpea nicio îndoială că imaginea pictată de jerbele de scântei de deasupra noastră, a unei lumi de dincolo de lume, plină, pentru o clipă de frumuseţi şi bogăţii, nu era o iluzie, ci reprezenta ceva adevărat: viaţa noastră putea să fie şi ea la fel.

SCRISOARE CĂTRE O FIICĂ NENĂSCUTĂ

1 ianuarie. Prima zi a lui 2014 a fost umedă şi blândă

şi parcă goală. Încă de copil am simţit mereu aşa ziua Anului Nou, cu o senzaţie aparte de goliciune. Evenimentul final al vacanţei de iarnă, Revelionul, se terminase, şi nimic deosebit n-avea să se mai întâmple de acum încolo, cu toate că, în acelaşi timp, nimic nu se schimbase; noul an nu părea să fi adus nimic nou, aşa cum aşteptasem probabil subconştient să se întâmple – la fel cum, în cele câteva dăţi când trecuserăm graniţa într-o altă ţară, mă aşteptasem ca totul să fie altfel. De aceea, ziua de Anul Nou era poate cea mai obişnuită şi puţin spectaculoasă zi a anului. La fel a fost şi azi. Numai că acum o apreciez, căci goliciunea aceasta e prezentă tot timpul, în peisajul deschis de sub cerul liber, şi doar noi ne punem amprenta asupra zilei, o transformăm prin activităţile noastre, care, aşa neînsemnate cum sunt, reuşesc cumva să umple golul din lume. Nu şi astăzi, pe întâi ianuarie 2014.

Acesta e anul tău, anul în care te vei naşte, aşa cum 1968 este al meu. Ceilalţi copii născuţi în

120

Karl Ove Knausgård anul acesta vor deveni generaţia ta, îi vei întâlni la şcoală, la liceu, la facultate, şi vei avea cu ei mai multe în comun decât cu mine, pentru că, deşi personalitatea şi trăsăturile tale caracteristice sunt genetice şi deja formate, vremurile în care vor fi puse la încercare se vor dovedi hotărâtoare pentru ceea ce vei crede şi vei face, poate mai mult decât ne închipuim – cel puţin aşa cred eu.

Dacă ţin minte bine, în copilăria mea exista o revistă ştiinţifico-fantastică numită 1999. Fabula cosmică a lui Kubrick se numea *Odiseea spaţială 2001*. Uneori, la şcoală ni se dădea să scriem o compunere „O zi din anul 2000” Astăzi este prima zi din 2014, adică sunt deja departe în

viitorul imaginat în copilărie. Şi totuşi singura care arată oarecum futurist eşti tu, care zaci în locuinţa ta ca un astronaut în bezna spaţiului, cu casca ta mare, cu corpul ca un fus şi membrele subţiri şi cu cablul de comunicare cu nava-mamă, şi el plutitor, înfăşurat în jurul tău. În ultima ecografie ai ridicat degetul mare la noi, şi noi am râs, eşti bine acolo înăuntru. Mai ai două luni până să te naşti. Singurul lucru îngrijorător este că s-ar putea să fie ceva în neregulă cu laba unui picior al tău. Asistenta a oprit ecograful asupra ei şi a studiat-o multă vreme, apoi a mişcat puţintel aparatul, ca să privească dintr-un alt unghi, şi iar s-a oprit. Pare să aibă picior varus equin, a spus. Varus equin? am întrebat. Da, a spus ea. Nu e nimic periculos, şi se poate corecta. Probabil vei face o operaţie şi vei avea o atelă pe picior. Va fi în regulă şi n-o să-ţi afecteze în niciun fel viaţa – singura problemă, după cum s-a exprimat ea, e că probabil n-ai să poţi deveni în viaţă schior de slalom. Se pricep la genul ăsta de lucruri – nu e nimic grav, totul se va rezolva. Seara l-am sunat pe Yngve, fratele meu, unchiul tău, şi i-am spus. Păi şi tu ai avut, a spus el. Picior varus? am spus. Am avut un picior strâmb? Nu mai auzisem aşa ceva. Da, a spus el. Ai avut şi tu.

Trăisem timp de patruzeci şi cinci de ani fără să-mi spună nimeni că m-am născut cu un picior strâmb. Mi se spusese doar că, la naştere, am avut o problemă la un picior, că mi-a fost pus în ghips şi apoi mi s-a făcut masaj în fiecare zi şi că s-a rezolvat. Crezusem întotdeauna că l-am avut puţin îndoit sau ceva de genul ăsta. Am sunat-o pe mama să-i spun ce aflasem despre piciorul tău strâmb în timpul ecografiei. S-a dovedit că noţiunea de „picior strâmb” i se păruse atât de groaznică, încât nu folosise niciodată expresia. Şi e adevărat că te duce cu gândul la

ceva medieval, vreun clopotar şchiop dintr-o biserică gotică, sau la Byron, al cărui şchiopătat e primul care ne vine în minte în legătură cu el, în ciuda faptului că era o persoană impresionantă din multe puncte de vedere.

Dar faptul că eu însumi avusesem un picior strâmb, care se rezolvase însă atât de bine, încât nici măcar nu aflasem despre el, a fost o veste esenţial pozitivă pentru tine şi piciorul tău.

Nu mai eşti un fetus acum, ci un copilaş foarte mic, complet dezvoltat. Uneori eşti trează când mama ta doarme, alteori dormi când e trează, ca şi cum ţi-ai trăi deja propria viaţă acolo, în mica ta garsonieră.

Am adus un cărucior şi un pătuţ de la un prieten – căruciorul e în casa de oaspeţi, pătuţul în viitoarea ta cameră – şi am cumpărat o instalaţie mobilă cu nişte avioane mici care se rotesc în jurul unui soare, care o să atârne deasupra mesei de înfăşat din baie. Uneori mi se pare că singura care lipseşti eşti tu, aproape ca şi cum o să mergem să te luăm de la spital, când, de fapt, tu eşti aici cu noi tot timpul, în baie, în dormitor, în bucătărie, în camera de zi, în maşină, în oraş. Canalul care te separă de noi are doar câţiva centimetri lungime, dar chiar şi aşa e ca şi cum ai fi într-o altă lume. Când mă uit la cărucior şi pătuţ, simt că mă inundă un sentiment de nerăbdare.

Iarna 123

dar şi de nelinişte, căci ele există pentru un copil absent. Şi atunci îmi amintesc că, de fapt, eşti deja aici. Şi-mi amintesc de degetul mare pe care l-ai ridicat la noi.

ANUABIE

ZĂPADĂ

În timp ce ploaia face parte dintr-o mişcare continuă, în care picăturile se adună în băltoace, bălţi, pâraie, cascade, mări, oceane sau în rezervoare subterane, apoi, la un moment dat, se evaporă şi se ridică din nou în aer, zăpada reprezintă întreruperea temporară a acestei mişcări. Zăpada e o ploaie care, pentru o vreme, a ieşit din circulaţie, care preţ de câteva luni e stocată, împrăştiată peste tot, ca şi cum ar fi pusă la păstrare. Trecerea de la ploaie la zăpadă e radicală, căci diferenţa dintre proprietăţile apei în cele două stări e foarte mare, şi, deşi ştiu foarte bine ce produce această transformare, că ea are de-a face doar cu temperatura şi nu implică nicio voinţă, mi se pare încă greu de înţeles. Mi-e greu să pricep caracterul absolut, graniţa precisă, faptul că ceva e lichid de o parte a liniei şi solid de alta şi că schimbarea de stare apare întotdeauna în anumite împrejurări. Cu alte cuvinte, ceea

Karl Ove Knausgând ce mi se pare greu de înţeles este regularitatea, caracterul ordonat al naturii. Dacă două maşini se îndreaptă una spre alta şi se ciocnesc, fiecare mişcare care urmează, de la spargerea farurilor la traiectoria sticlei de plastic proiectate printre cele două scaune din faţă de pe poliţa de deasupra portbagajului va fi determinată de viteza şi unghiul vehiculelor; niciun alt deznodământ nu e posibil sau imaginabil. Ciobul de parbriz va zbura într-un singur loc, capota se va boţi într-o anumită formă. Acelaşi lucru e valabil când temperatura coboară şi stropii de ploaie se transformă în fulgi de zăpadă. Zăpada e formată din cristale cu şase laturi, şi toate braţele unui fulg sunt identice, căci s-au format în

apropiere unul de altul, în aceleaşi condiţii aceleaşi, deşi cristale la fel nu există, căci fiecare se formează în alt loc, în alte condiţii. Chiar şi această sensibilitate extremă la variaţiile spaţiale este reglementată de legile naturii. Iar când fulgii umplu aerul de deasupra noastră în număr uriaş, ca o pâlpâire albă pe cerul cenuşiu, şi unii ni se topesc pe pielea caldă a feţei în timp ce toţi ceilalţi se aşază fără sunet peste copaci şi crengi, peste buruienile şi iarba din jur, nu se poate întâmpla, din nou, nicicum altfel. Şi totuşi abundenţa acestei precizii minuţioase, luxurianţa acestor evenimente

Iama

129

separate şi unice au drept rezultat uniformitatea, căci, atunci când zăpada acoperă peisajul, totul dispare sub albul ei. Toate manifestările diverse ale pădurii – rădăcinile arborilor care şerpuiesc peste piatra dezvelită, roşiatice şi licărind pe ploaie, toate acele de pin galbene şi maronii risipite pe poteci, călcate în picioare şi îndesate în sol, şi aşa mai departe la infinit – sunt adunate de zăpadă într-o singură expresie, şi în următoarele luni vor exprima numai albul. Ca o orchestră, ne-am putea imagina, în care fiecare instrument în parte începe deodată să cânte aceeaşi notă. Oricine cunoaşte zăpada din copilărie ştie această notă, care poate răsuna chiar şi când stai într-o curte scăldată în soare în mijlocul verii şi, copleşit deodată de un dor inexplicabil, parcă vezi o pădure goală în amurg, în care vântul suflă văluri de ninsoare măruntă printre trunchiurile înnegrite ale copacilor.

NIKOLAI ASTRUP

Suntem în vizită la mama, la Ălhus în JOlster, o municipalitate din nord-vestul Norvegiei. Casa ei se află la

o aruncătură de băţ de casa parohială unde şi-a petrecut copilăria Nikolai Astrup, şi astăzi am fost acolo cu copiii la săniuş. De Crăciunul trecut au primit o sanie rapidă, care de atunci stă aici, şi azi, trăgând-o după noi, am urcat anevoie prin nămeţii de zăpadă panta lină până la gardul din jurul casei parohiale, unde începea pârtia. Tot ce vedeam fusese pictat de Astrup. Corpul principal al casei parohiale, cu zidurile ei albe sclipitoare, curtea din jur, biserica de dedesubt, valea de dincolo de ea, munţii de deasupra. Şi nu sunt doar nişte tablouri vechi oarecare, ci tablouri sclipind de culori şi de planuri simplificate care le conferă o strălucire aparte, cu care nu se compară arta nici unui pictor sau scriitor din această parte a ţării. Picturile lui Astrup sunt complet lipsite de psihologie, lucru care îl deosebeşte de contemporanul său Edvard Munch, niciuna nu radiază nici singurătate, nici vitalitate, nici deprimare, nici euforie, ci par cumva desprinse de emoţiile celui care le-a pictat, şi totuşi asta nu le face să se întoarcă asupra peisajului, să-i surprindă esenţa sau emoţiile care emană din el. Deşi Astrup a trăit aproape toată viaţa în Pister şi a pictat aproape exclusiv motive locale, picturile lui nu se caracterizează nici prin familiaritate; niciuna din ele nu s-ar fi putut numi *Din regiunea mea natală*, deşi toate exact asta sunt. De asta am putut să mă lupt cu nămeţii, alături de copii, înconjurat din toate părţile de peisajele lui, fără să mă gândesc nicio clipă că asta sunt. Nu pentru că le-ar fi pictat acum o sută de ani; cu excepţia drumului intens circulat care trece pe lângă şi a câtorva case noi ici şi colo, aproape totul este aici aşa cum era pe atunci. Peisajul peste care ninsoarea căzuse atât de moale şi de grea în dimineaţa plumburie era cel pe care-l pictase el, şi forma munţilor care dispăreau în

stratul jos de nori, şi suprafaţa cenuşie a apei, care abia se putea distinge acum de ceaţa care-i atârna deasupra, deşi n-ai fi zis totuşi că între ele există punct de contact. Ne-am întors în casă după mai puţin de o oră, copiii erau storşi de puteri, neobişnuiţi să stea afară atâta vreme, cel puţin nu aşa, şi m-am gândit la propria mea copilărie, la cum stăteam afară de dimineaţa până seara şi veneam acasă doar când întunericul era atât de dens, încât abia dacă ne mai vedeam unul pe altul. Gândul acesta a fost urmat de o umbră de durere, dar care venea probabil dinspre copilăria mea pierdută, nu dinspre a lor, căci ei păreau destul de mulţumiţi când, cu feţele aprinse, şi-au aruncat cizmele din picioare şi şi-au atârnat pantalonii de fâş uzi în cuier, apoi s-au întors la tabletele lor. După cină am stat o vreme să mă uit prin biblioteca mamei, apoi am scos o carte despre Astrup şi am început s-o răsfoiesc. Atunci mi-a venit în minte că el pictase toată această lume şi că eu crescusem printre tablourile lui – aveam acasă, pe perete, o reproducere, iar bunicii din partea mamei aveau şi ei alta în camera de zi –, fără ca el să fi influenţat vreodată felul cum o percepusem. Era ca şi când ar fi pictat într-un univers paralel, o lume care exista alături de a noastră. În carte am citit căâşi notase cu meticulozitate într-un caiet tot ce se vedea din casa parohială. Tufiş după tufiş, copac după copac, casă după casă, şopron după şopron. Dar numai pe cele care existaseră în copilăria lui. Tot ce apăruse mai târziu fusese omis. Acesta să fi fost universul paralel? Asta să fi pictat? Copilăria e numai un abis când stai departe de ea. Dacă eşti înăuntrul ei, e plină de culoare şi planuri, şi pentru Astrup trebuie să fi fost ca şi cum o vedea printr-un geam, cu faţa turtită de el.

URECHI

Surprinzătoare, în privinţa urechii, e natura ei foarte mecanică. Cu membranele, oscioarele, canalele şi micile ei cavităţi umplute cu fluid, pare lesne de închipuit că a fost meşterită într-un atelier de mecanică fină: minuscula nicovală, bine şlefuită şi unsă, alături de scăriţă şi de cohlee, mult mai mare, dar tot miniaturală, aşezate pe un banc de lucru, poate pe o cârpă albă pe care meşteșugarul, încovoiat acum de mijloc ca să aştearnă un covoraş de fibre în canalul semicircular posterior, a pus-o acolo ca să vadă mai bine obiectele şi pentru ca murdăria de pe banc să nu se lipească de ele – ceea ce e de neimaginat în cazul celorlalte organe de simţ, al ochiului, de pildă, sau al gurii. Asta, fireşte, pentru că sunetul este un fenomen mecanic. Ceva face aerul să vibreze, şi vibraţia călătoreşte prin spaţiu asemenea cercurilor pe un lac, cu o viteză de aproximativ trei sute cincizeci de metri pe secundă într-o zi de vară cu temperatură medie. Undele acestea, invizibile ochiului, dar nu mai puţin reale, pătrund în interiorul capului pe principiul pâlniei, căci urechea exterioară, un disc rotund, uşor înclinat, din cartilaj – avem instalate câte unul de o parte şi de alta a capului, cam la acelaşi nivel cu nasul – conduce vibraţiile sonore într-un canal, unde acestea se izbesc de un perete subţire şi se sting. Dar forţa lor, exprimată prin tăria cu care lovesc timpanul, supravieţuieşte într-o existenţă de tip domino, căci tremurul timpanului se propagă şi antrenează câteva oase extrem de fine, apoi călătoreşte prin nişte canale pline cu fluid, care vibrează şi el şi tremură, până când mişcarea atinge micuţa încăpere unde firele nervoase, întinse ca un covor senzorial, o transformă în impulsuri electrice care gonesc spre creier prin cabluri miniaturale, cu viteza luminii.

Presupun că orice copil a văzut la un moment dat pe cineva lucrând la mare distanţă – de pildă, o siluetă care izbeşte în piatră cu un baros – şi s-a întrebat de ce sunetul nu e sincron cu mişcarea. Ciocanul loveşte piatra fără sunet, şi bubuitul soseşte abia la o secundă după aceea. Nu numai atât: în plus, sunetul ricoşează şi se aude de câteva ori, bum-bum! şi apoi mai slab: bum-bum, bum-bum. Îmi amintesc că, atunci când mi-am dat seama că sunetul e şi el o realitate fizică, ceva care călătoreşte prin spaţiu, am avut o senzaţie de claritate, sentimentul că lumea nu are niciun secret, nicio adâncime, ci că totul în ea e deschis şi limpede ca apa de izvor, ca pajiştile acoperite de zăpadă, ca cerul nopţii presărat cu stele.

Deşi mecanic prin natura lui, complexul care formează organul auzului nostru este totuşi vulnerabil şi susceptibil de erori, pe de o parte fiindcă e atât de fin acordat, fiind legat prin toate canalele sale de craniul exterior, de nas, gât şi gură, pe de alta, fiindcă îndeplineşte şi alte sarcini decât transmiterea sunetului, inclusiv păstrarea echilibrului şi orientarea în spaţiu, prin intermediul unor microcristale amplasate într-unul din canalele urechii interne, aşa-numitele otolite sau pietricele ale urechii, care se rostogolesc pe un alt covor senzorial de fiecare dată când înclinăm capul, astfel încât poziţia lui este permanent înregistrată.

Ce făpturi simple sunt oamenii! Câteva membrane extrem de mobile şi câteva oscioare ne permit să auzim. Câteva pietricele din ureche ne ajută să stăm drepţi în picioare. În sensul acesta nu suntem prea departe de dinozaurii care, ca să-şi înlesnească digestia, înghiţeau pietroaie, şi acestea zdrobeau mâncarea între suprafeţele lor, ciocnindu-li-se între ele în burtă în timp ce ei mergeau.

Când ajungeau să se tocească, dinozaurii le vomitau şi înghiţeau altele. Era poate o metodă primitivă, dar ea ne arată şi cât de mică poate fi distanţa dintre lumea materială şi făpturile vii. Căci da, viaţa a folosit orice mijloace ca să reziste aici şi a încorporat întotdeauna elemente ale lumii materiale în procesul ei continuu de rafinare. Electricitate în nervi, apă în cavităţi, pietricele în ureche.

BJÖRN

Faţa lui Björn e lungă şi aproape dreptunghiulară, bărbia îi iese un pic în afară, are pometii înalţi, dar nu foarte pronunţaţi, gura pare puţin strâmbă, poate pentru că strânge adesea din buze ca şi cum ar suge ceva. Are ochii albaştri, cu o privire blajină şi afabilă. Trăsătura lui cea mai caracteristică este poate mersul, păşește uşor de parcă n-ar cântări mai nimic şi n-ar fi legat de pământ, ci ar pluti pe deasupra. O pală de vânt ar putea să-l ia oricând pe sus, asta e impresia pe care mi-o lasă când îl văd venind prin iarba din curte spre corpul de casă unde mă aflu, sau mergând pe drumurile de ţară din preajmă, sau pe străzile oraşului din apropiere. Silueta lui e inconfundabilă, chiar dacă-l văd din spate, de la o distanţă de o sută de metri, în mijlocul unei mulţimi: uite-l pe Björn. Uşurinţa cu care merge nu e neapărat elegantă, căci e înalt şi are membre lungi, care par să-i joace în încheieturi, ci mai degrabă eterică, mai aproape de aer decât de pământ, ca şi cum, dac-ar fi în stare, ar putea oricând să-şi întindă braţele şi, dând rar din ele ca un cocor sau un pelican, să se ridice în văzduh. Se îmbracă totuşi mereu elegant, cu cămăşi, pulovere de lână, eşarfe la gât, costum sau pardesiu, dar relaxat, în sensul că aerul aproape aristocratic al acestorţ mute nu-l trage în jos, nu

reprezintă niciun fel de povară pentru el, ci e ceva pe care îl adoptă cu foarte mare naturaleţe. Dacă eşti în aceeaşi cameră cu el, descoperi repede că eleganţa nu-i e absolută, ci înşelătoare şi uzată: sacourile de costum sunt şifonate, deseori murdare, ca şi cum ar fi plivit grădina în ele, cămăşile îi sunt pătate cu resturi de mâncare, de ou sau de sos, de pildă, iar părul, cândva blond, acum mai închis la culoare, e mereu ciufulit. Îi place să vorbească, şi nu contează despre ce, se pare, important e să stea cu cineva şi să nu fie singur. Dacă i se permite să ghideze el conversaţia, o va îndrepta adesea către istorie, mai ales istorie militară, suedeză, germană şi rusă, din secolul al XVII-lea până în timpurile noastre, către ştiinţe naturale, mai ales astronomie, şi către geopolitică. Cuvintele lui au greutate, pentru că ştie multe, a călătorit prin toată lumea şi a văzut locuri cu totul exotice, dar arareori face caz de asta, nu domină niciodată conversaţia; dominaţia şi autoritatea îi sunt străine. Dacă în jur apar conflicte, el încearcă să le minimizeze sau să le ignore, şi, dacă asta nu merge, pleacă pur şi simplu. Faptul că e mare amator de companie (De ce? Cu ce anume nu suferă să rămână singur?) şi că, în acelaşi timp, nu suportă conflictele sau dominaţia îl fac probabil să fie atât de fără astâmpăr, de nefâxat, de uşor. Are o fire blajină, un suflet amabil, dar tendinţa de a fi evaziv şi refuzul de a-şi lua angajamente i-a rănit probabil pe alţii, iresponsabilitatea duce la asta, mai devreme sau mai târziu. Björn are şaizeci de ani, dar nu-i nimic aşezat sau rigid în el, e prea mobil. Singurul lucru bătrânesc la el e pasiunea pentru dulce. Îşi pune trei linguri de zahăr în cafea şi întotdeauna are ceva dulce la îndemână. Când suntem împreună şi, dintr-un motiv sau altul, privesc în jos sau într-o parte şi apoi mă uit brusc

înapoi la el, întotdeauna are pe buze un zâmbet abia schiţat, ca şi cum ştie despre mine ceva despre care eu însumi n-am nici cea mai vagă idee.

VIDRA

Vidra are ochi negri rotunzi, un nas vizibil, semicircular, şi un bot lung, cu colţurile îndreptate în jos. Forma gurii o face să pară nemulţumită sau supărată, uneori şi tristă. Acelaşi lucru se poate spune despre privire, care este adesea ceea ce romanele poliţiste numesc „pătrunzătoare”, dar care câteodată poate părea şi plină de suferinţă. Firele de sub nas seamănă cu o mustaţă firavă, în timp ce ochii îi ies în afară şi scot în evidenţă fruntea joasă. Toate acestea nu spun încă prea multe despre înfăţişarea vidrei, legată în foarte mare măsură de mişcare, viteză, agilitate, sfială – calităţi care îi schimbă trăsăturile faciale sau le ascund atât de bine, încât practic dispar. Într-o iarnă am avut o vidră drept tovarăş, am văzut-o în mod regulat timp de aproape trei luni, adesea în zori sau în amurg, dar niciodată suficient de aproape său de nemişcată ca să-i pot înregistra clar trăsăturile feţei. Părea să se confunde cu propriile mişcări, care la rândul lor se contopeau cu fiinţa ei, cu impresia pe care mi-o lăsa când dispărea. Impresia unei făpturi fără astâmpăr, căci era întotdeauna în drum spre o destinaţie, a cuiva care caută în mod sistematic, căci părea să ţină tot spaţiul sub supraveghere în timp ce se mişca, oprindu-se din când în când să arunce o privire în jur, ceea ce contrasta cu centrul ei jos de greutate – vidra are picioare scurte şi e remarcabil de lungă în raport cu înălţimea, şi modul ei de deplasare, iute şi vigilent, aproape ca o zvârcolire, pare foarte orientat spre pământ, ca şi cum suprafaţa pământului, pe care abia pare s-o fi părăsit şi din care pare

aproape că face parte, ar fi adevăratul ei domeniu –, apoi îşi întindea gâtul şi privea departe spre orizontul apusului sau spre est, către insulele interioare, luând un aer înalt şi maiestuos. Alteori, când traversa întinderi de apă mai largi, mai deschise, în mişcările ei apărea ceva greoi şi convulsiv, asemănător oarecum cu pasul alergător al unui jder, care este de fapt o rudă a vidrei. În apă, când îi ieşea numai capul, semăna cu o mică focă.

Am sosit pe insulă într-o după-amiază de ianuarie, era deja întuneric când am păşit pe ţărm, pe debarcader, şi neobişnuit de frig pentru această parte a coastei, minus cincisprezece

Iama

145

grade. Închiriasem o casă acolo, ale cărei dotări păreau să fi rămas intacte din anii ’50, şi în acea primă noapte, înainte ca locuinţa să se încălzească, am stat pe canapeaua din camera de zi îmbrăcat cu toate hainele, sub trei pilote. Numai patru oameni mai locuiau pe insulă, o familie de trei persoane, care stăteau în cea mai mare parte în casă, şi un individ singuratic care trăia în podul uneia dintre casele-barcă; n-am aflat de prezenţa lui decât după câteva săptămâni. Era o insulă mică, şi curând am ajuns s-o cunosc în detaliu, traversând-o în toate părţile în timpul plimbărilor pe care le făceam. Prima oară am văzut vidra în lumina felinarului solitar de deasupra debarcaderului, mai jos de casă, probabil ieşise din mare şi stătea acolo scuturându-se de apă. Am urmărit-o cum trece, în salturi mărunte, din bătaia luminii în întunericul înconjurător. A doua oară am văzut-o în cealaltă parte a insulei, înota cam la douăzeci de metri de ţărm. Marea era perfect liniştită, şi zăpada care se aşternuse în toate

scobiturile şi pe orice porţiune dreaptă din lungul coastei rotunjite de stâncă făcea apa să pară complet neagră. Vidra s-a căţărat pe un pietroi abrupt ceva mai departe, s-a oprit şi s-a uitat ţintă la mine, apoi a făcut un salt şi a dispărut. Avea ceva solitar, întotdeauna am văzut-o singură şi întotdeauna mergea undeva, ca şi cum ar fi trebuit să acopere un teritoriu întins, ca o santinelă sau un inspector, într-o lume unde era singura cu aceste atribuţii. Cel mai des am văzut-o pe geam, jos lângă debarcader, şi vederea ei mă făcea fericit, mă simţeam legat de ea într-un fel, eram aici, departe de toate, împreună. Afară de o conversaţie cu mama o dată pe săptămână, nu vorbeam cu nimeni. De două ori insula a fost acoperită de zăpadă, atunci am umblat să-i caut urmele. Cele pe care le-am găsit urmau de obicei acelaşi traseu şi întotdeauna se opreau la marginea apei. Apoi, într-o dimineaţă senină şi însorită, am descoperit ceva care arăta ca un fel de tobogan pe zăpadă, o dâră care cobora pe interiorul uneia dintre pantele netede de stâncă. M-a făcut curios, şi în următoarele zile m-am oprit de mai multe ori la panta aceea în timpul plimbărilor mele, ca să văd dacă e cumva ceea ce crezusem eu. Şi era. Într-o după-amiază vidra a apărut pe un bolovan, eu mă aflam undeva departe, dar, pe fondul cerului albastru-închis, i-am văzut clar silueta. A luat-o la fugă spre pantă şi şi-a dat drumul pe ea până jos, unde a alunecat în apă, s-a scufundat şi a dispărut din vedere. Nu exista niciun motiv practic să se dea pe tobogan, aşa că probabil o făcuse fiindcă aşa avea chef, pur

Iarna 147

şi simplu pentru plăcerea pe care i-o furniza. Şi gândul că acest prădător rapace şi solitar se poate ridica

deodată deasupra existenţei sale instinctive înguste şi se poate bucura de viaţă a strălucit în mine ca o lumină şi a fost prima presimţire a ieşirii treptate din întuneric pe care aveau s-o aducă următoarele săptămâni.

TĂRÂMUL SOCIAL

Lunile de iarnă pe care le-am petrecut pe mica insulă departe în largul mării au fost aproape lipsite de întâmplări. Am sosit acolo dintr-un oraş unde tot timpul se întâmpla ceva, atât la periferia vieţii pe care o duceam eu – toţi oamenii care mergeau în maşinile lor, în autobuze, care traversau pieţele, intrau în case şi magazine şi ieşeau din ele –, cât şi în miezul ei: masa de dimineaţă, cina şi serile la televizor împreună cu femeia cu care eram căsătorit, conversaţii constante la telefon, întâlniri constante, petreceri constante. Pe insula pustie nu era nimic din toate astea. În primele săptămâni am simţit absenţa lor ca pe o poftă de ceva de care aveam nevoie cu toată fiinţa, dar pe care nu-l puteam avea. Nu era, deci, nimic odihnitor pentru mine în faptul că mă aflam acolo, căci singurul rezultat al liniştii şi al lipsei de evenimente a fost deschiderea unui spaţiu nou pentru neliniştea care părea să se zbată în mine. Nu ne dăm seama cât de mare este puterea realităţii sociale decât abia când dispare. Pe de altă parte, lupta se dă în interiorul individului singur sau al dependentului de droguri, heroina şi realitatea socială există independent de ei şi sunt în egală măsură pasive şi indiferente.

Aveam, aşadar, nevoie de alţi oameni, absenţa lor mă trăgea parcă de mânecă, mă smucea. Dar pentru ce aveam nevoie de ei? Să mă vadă? Să mă atingă? Să-mi recunoască prezenţa? îmi displăcea să fiu atins, aşa că nu era asta, dar voiam să fiu văzut şi întotdeauna căutasem să fiu acceptat

– şi totuşi nici de asta nu era vorba, căci, ca scriitor, poţi să fii văzut şi recunoscut fără să întâlneşti pe nimeni. Ce era deci?

Nevoia aceasta atât de puternică de alţii, care părea să crească înăuntrul meu şi să ţipe când mă plimbam prin casa goală sau pe insula pustie, a slăbit treptat şi ajuns să dispară deja ore la rând, iar până la urmă chiar zile întregi. Cum lumea noastră interioară nu e niciodată goală sau tăcută, nici măcar când dormim, ci e întotdeauna plină de impresii, gânduri şi emoţii, altceva s-a infiltrat în spaţiul care fusese ocupat mai întâi de realitatea socială, apoi de nevoia realităţii sociale: evenimentele non-sociale. Erau la fel de bogate şi de complexe, dar de o cu totul altă natură. Era zidul de nori care se strângeau la orizont şi făceau oceanul de dedesubt să pară negru când veneau plutind în derivă către ţărm. Erau zăngănitul lanţurilor şi plesnetul odgoanelor şi al şirurilor de steguleţe din port când se stârnea vântul. Erau geamătul vântului pe la colţurile caselor, bubuitul înfundat al valurilor, venit de pe cealaltă parte a insulei. Era cârligul de pescuit aşezat pentru o clipă în palma mea, cu cele trei vârfuri ruginite, dar ţepoase, lipite de pielea pe care apa rece şi sărată mi-o înroşise. Erau mirosul de săpun care-mi amintea atât de tare de un săpun din copilărie, cei doi peşti din chiuveta lucioasă din bucătărie care începeau deodată să se zvârcolească. Era crusta veche şi tare de zăpadă din scobiturile pământului, care se acoperea cu zăpadă nouă şi mă ducea cu gândul la relaţia dintre bunici şi nepoţi. Nimic din toate astea nu era de ajuns, nevoia de mai mult creştea constant în mine, şi totuşi era mult; deci, ce lipsea?

Faptul că nu exista nicio reacţie. Cârligul de pescuit, cu micul lui apendice de alge, era frumos în palma mea

roşie, dar nu răspundea la nimic din mine, nici la nimic din ceea ce făceam, altfel decât într-un sens pur mecanic, trasând, de pildă, când aruncam undiţa, un arc lung de treizeci de metri prin aer şi străpungând suprafaţa tare a apei cu un mic plescăit sau clinchetind pe piatră după ce trăsesem undiţa aproape complet înapoi şi o smuceam cu un ultim gest, când apa părea să-i dea drumul brusc, iar el făcea un salt prin aer şi ateriza lângă mine. Faptul că eram acolo, în largul mării, a devenit un mod de a învăţa să nu aştept niciun răspuns, să accept doar că totul există de sine stătător, că orice interacţiune e pur mecanică. Am aflat că aşteptarea unui răspuns e atât de înrădăcinată în noi, încât este, probabil, fundamental umană, trăsătura cea mai caracteristică a naturii noastre. Şi ceea ce văd acum este că noua lume virtuală în care cresc copiii noştri creează atâta dependenţă exact pentru că satisface nevoia de răspuns şi de replică şi pentru că o face imediat. În felul acesta, virtualul pătrunde până în miezul socialului şi ne oferă, toate beneficiile realităţii sociale fără a ne cere să plătim preţul pentru ele, fără ca interacţiunea mecanică să nască nevoia de alte fiinţe omeneşti, care să se zbată nebuneşte în noi ca un animal abia prins în cuşcă.

PROCESIUNEA FUNERARĂ

Într-o dimineaţă, în casa de pe insulă, când am coborât în camera de zi, la debarcaderul cel mai îndepărtat trăsese un vas. Ningea şi bătea un vânt foarte puternic, fulgii de zăpadă goneau aproape orizontal prin aer, vizibilitatea era slabă, şi totuşi nu mi-a fost deloc greu să văd că e un vas-ambulanţă. Până atunci nu ştiusem că există aşa ceva, dar fireşte că trebuie să existe dacă ne gândim câte insule sunt de-a lungul coastei şi cât de des locuitorii lor au probabil nevoie de un serviciu de

ambulanţă pentru probleme care nu sunt suficient de grave sau de acute încât să justifice trimiterea costisitoare a unui elicopter-ambulanţă.

Apa din golf era neagră ca smoala, iar peisajul care se ridica în V pe ambele ei maluri era gri şi alb. Ambarcaţiunea se legăna pe valuri, trăgând ca un câine în lesă de odgoanele care o ancorau. M-am dus în bucătărie şi mi-am făcut nişte sandvişuri. Când m-am întors în camera de zi cu o farfurie în mână şi un pahar cu apă în cealaltă, am văzut o procesiune de patru oameni venind pe jos pe drumul îngust. Doi dintre ei cărau o targă. Pacientul era acoperit cu un fel de pătură, era negru şi arăta mai mult ca o carcasă. M-am gândit că e poate vreun echipament special pentru transportul pe vas, că marea e atât de agitată uneori încât păturile sau pilotele obişnuite pentru pacienţi sunt nepotrivite, că trebuie să fie ceva impermeabil. Cei patru au dispărut o clipă între pereţii bărcii-casă, apoi au apărut pe debarcaderul propriu-zis şi s-au îndreptat spre vasul-ambulanţă. Deşi siluetele se conturau clar pe fondul mişcător al fulgilor de zăpadă în vârtejiţi şi al norilor care pluteau la întâmplare, aveau totuşi ceva tulbure, ca şi cum ele licăreau, nu fulgii. Da, era ceva fantomatic în aceste patru siluete care cărau o a cincea, aşa cum era şi în magaziile pentru bărci, care stăteau parcă ameninţătoare cu uşile şi geamurile căscate, şi în debarcaderul cu macaralele lui – ca şi cum tocmai se pregăteau să se transforme într-o altă dimensiune. Şi totuşi abia când s-au oprit lângă vas şi au coborât targa, iar unul dintre bărbaţi a făcut un gest peste silueta întinsă pe ea sau mai degrabă peste sac – a părut că închide partea de sus cu un fermoar mi-am dat seama ce se întâmpla, că trupul pe care îl cărau era mort şi că ei urma

să-l transporte pe continent.

S-au aplecat, au ridicat targa şi au urcat-o la bord. Motorul a pornit, au fost dezlegate odgoanele, şi în scurtă vreme vasul a dat cu spatele, s-a întors încet şi a pornit-o cu viteză mică de-a curmezişul strâmtorii, sub cerul greu cenuşiu, din care un infinit de fulgi noi cădeau învârtejindu-se într-o abundenţă extravagantă, glacială şi lipsită de viaţă.

Al patrulea om, care rămăsese pe debarcader, o luat-o înapoi pe drum şi curând nu s-a mai văzut în spatele magaziilor de bărci, iar eu am urmărit vasul cu privirea, aşteptându-mă să continue la viteză de croazieră, din respect pentru cel mort. Dar, de îndată ce a intrat la apă adâncă, ambarcaţiunea a pornit mai repede, dând naştere acelui curios efect care apare atunci când huruitul unui motor sporeşte şi devine mai puternic, cu toate că, simultan, pentru că se îndepărtează, scade totuşi în intensitate. În timp ce era înghiţită de cenuşiul din jur, m-am gândit că exact aşa e moartea.

CIORI

Ciorile sunt păsări cenuşii cu capul, aripile, ciocul şi ghearele negre. Ca şi bufniţele, sunt asociate din vechime cu moartea, însă din alte motive, căci, în timp ce bufniţa, cu zborul ei silenţios şi felul ei secretos de a fi, aparţine nopţii şi misterului, cioara este atotprezentă şi gălăgioasă din fire, aproape ţanţoşă. Capul negru seamănă cu o glugă trasă în jos peste pieptul şi spinarea cenuşii şi aduce cu glugile folosite cândva de călăi, şi asta, împreună cu sunetele pe care le scoate cioara, mai degrabă ţipete decât cântec, răguşitul şi hârâitul cra-cracra! îi dau ceva neplăcut, ceea ce nu e cazul la bufniţe, aşa că, dacă amândouă prevestesc moartea, e vorba probabil de morţi

diferite sau de aspecte diferite ale morţii. Poate bufniţele, aşa cum plutesc prin pădure la asfinţit sau în zori, parcă între noaptea de apoi şi ziua celor vii, au legătură cu trecerea propriu-zisă dintr-o stare într-alta, în timp

158

Karl Ove Knausgând ce ciorile, atât de vizibile şi de sonore, exprimă latura hidoasă, fizică, corporală a morţii. Faptul că cioara nu pare să facă un secret din nimic şi că în felul acesta întruchipează aceeaşi hidoşenie – nu doar pe cea zărită ici şi colo, ci hidoşenia care se expune fără nicio ruşine – aminteşte tot de corpul neînsufleţit, care nu mai e capabil să ascundă nimic, ci e condamnat să arate totul.

Am văzut chiar azi-dimineaţă o cioară, când am dus copiii la şcoală, stătea la sensul giratoriu din capătul Ystadului, privind ţintă maşinile. În mod normal nu sunt prea multe ciori în regiunea aceasta – sau, mai precis, sunt, însă altfel decât cele gri cu negru cu care am crescut eu; ciorile de aici sunt mai mici şi complet negre, multă vreme le-am crezut stăncuţe, dar stăncuţele au ciocul deschis la culoare, în timp ce acestea îl au negru, aşa că trebuie să fie corbi, am tras concluzia. Se poartă altfel decât ciorile cu glugă, apar în stoluri imense de sute de păsări, şi în fiecare seară zboară peste acoperişuri, prin spaţiile dintre coroanele copacilor – ceea ce vara, când arborii sunt înveliţi în frunziş des şi sclipesc verde în lumina soarelui, e o privelişte plăcută, dar acum, când crengile sunt goale şi peisajul e colorat în gri şi maroniu, are ceva steril şi deznădăjduit –, în drum spre locul unde-şi petrec noaptea: nişte copaci enormi de pe marginile unei străzi largi, la vreo sută de metri de casa noastră. În fiecare seară saturează aerul cu ţipete şi croncănituri,

construind un soi de cupolă sonică în jurul lor, şi, de unde la început mi se păreau neliniştitoare, căci sunetele, ai fi zis, ieşeau dintr-o singură fiinţă, incapabilă să-şi găsească liniştea în întuneric, acum s-au transformat în ceva consolator, o confirmare a faptului că totul e aşa cum ar trebui să fie.

Deci de ce a ajuns tocmai cioara să reprezinte ceea ce e neplăcut şi rău prevestitor, când sunt atâtea alte vietăţi hidoase din care putem alege?

Şi pentru cioară e valabil acelaşi lucru ca şi pentru bufniţă: ceva din ea ne aminteşte de fiinţele umane, făcând-o mai apropiată de lumea noastră decât ar fi un vierme, o broască sau un pescăruş. Cioara pe care am văzut-o azi-dimineaţă a luat-o prin iarba alb-gălbuie în timp ce noi treceam cu maşina pe lângă ea, ai fi zis că merge cu mâinile la spate, dând aprobator din cap ca pentru sine. Am zâmbit, amintindu-mi de o altă cioară din viaţa mea. Locuia în preajma fermei bunicilor din partea mamei. Bunicul, care atribuia trăsături şi semnificaţii anume fiecărei păsări, avea o aversiune intensă faţă de ciori, vecină cu ura, şi înainte, pe când era încă în putere, le împuşca uneori cu arma. A încercat s-o împuşte şi pe aceea, dar n-a lovit-o cum trebuia, i-a smuls doar un picior. Pasărea a mai trăit câţiva ani cu un singur picior, făcându-şi deseori apariţia pe lângă fermă. Poate că uitase ce-i făcuse cândva bunicul, dar eu mi-am imaginat întotdeauna că purta neştearsă amintirea aceea şi că stătea în copac precum căpitanul Ahab, urmărindu-l pe bunicul în timp ce el trecea încet pe dedesubt, în drum către staulul vacilor, la căderea serii.

LIMITE

Mi-am ieşit din fire. Agitaţia e ca o deficienţă, o lipsă

bruscă, ca şi cum ceva a fost smuls din mine şi corpul meu îl vrea înapoi. Emoţiile mi se zvârcolesc în toate părţile, izbindu-se de pereţii mei interiori. Asta se întâmplă numai când echilibrul dintre mine şi alţii a fost tulburat. Când cineva vrea ceva şi eu spun nu. Sau când cineva spune nu şi eu îl forţez să facă după voinţa mea. Amândouă sunt situaţii de care mă feresc – să spun nu şi să-mi impun voinţa asupra cuiva care se împotriveşte. Asta înseamnă slăbiciune, să fii atât de sensibil la voinţa altora, încât să nu îndrăzneşti să-i sfidezi. Confruntarea arhetipală dintre voinţa individului şi a celorlalţi este cea dintre părinţi şi copii: ea este legătura în contextul căreia se stabileşte relaţia noastră cu voinţa, ceea ce urmează sunt doar variaţii. De asta sunt atât de răvăşit. Cam cu o oră în urmă ne pregăteam să luăm masa, una dintre fete n-a vrut să vină să stea cu noi, a ieşit în schimb în hol şi şi-a pus cizmele şi o pelerină de ploaie, avea de gând să se ducă la magazin să cumpere bomboanele de sâmbătă. I-am spus că poate merge pe urmă, nu acum, acum urma să mâncăm. Ea a spus că nu-i e foame. Am spus bine, dar trebuie oricum să stea cu noi la masă. Ea a spus nu şi a deschis uşa. Am apucat-o de mijloc, am tras-o înăuntru, ea a încercat să se ţină de tocul uşii, am târât-o pe hol în sufragerie, ea dădea din picioare şi se zbătea, a încercat din nou să se apuce de ceva, dar am smucit-o ca să-i dea drumul şi am pus-o în scaunul ei de la masă, în timp ce ceilalţi şedeau tăcuţi, uitându-se la noi. Ai să stai aici până terminăm de mâncat, am spus. Ea s-a strâmbat, imitând mişcările gurii mele, nu voia să se facă de râs în faţa surorii şi fratelui ei, dar am văzut că are lacrimi în ochi. S-a întors în scaun, cu spatele spre masă. Am mâncat, nimeni n-a zis nimic. Deodată ea s-a răsucit la loc, şi-a pus

mâncare în farfurie, şi a început să mănânce cu o înverşunare exagerată, împrăştiind orez pe masă, zăngănind cu cuţitul şi furculiţa. I-am spus să înceteze, ea a zis, mănânc, nu asta voiai? Ba da, am spus, dar trebuie să mănânci civilizat. Mănânc cum vreau eu, a spus ea, cu ochii încă umezi. De îndată ce ultimul dintre noi a terminat de mâncat, ea s-a ridicat, s-a dus cu paşi mari la uşă, a trântit-o în urmă, a trecut pe lângă fereastră şi a dispărut. Am strâns de pe masă şi am venit aici. Una dintre sarcinile cele mai importante ale părinţilor este să stabilească limite pentru copii, nu pentru că ceea ce fac copiii când merg prea departe e neapărat periculos în sine, ci pentru ca ei să ştie că există limite, că lucrurile nu sunt complet deschise, vraişte, căci ceea ce e deschis şi fără limite e nesigur, afară în lume ei sunt singuri, pe cont propriu, aşa că a stabili limite, modele de comportament şi reguli înseamnă a-i ajuta să se simtă siguri, a face lumea să pară recognoscibilă şi manevrabilă. În acelaşi timp, unul dintre cele mai rele lucruri pe care părinţii le pot face copiilor este să-i umilească, să-i facă să-şi piardă prestigiul, să se simtă neputincioşi. Iar eu exact asta am reuşit. Şi mă doare să ştiu că e aşa. Şi ea se simte rău, dar din motivul opus. Ştiu cum se simte, amintirile mele poate cele mai vii sunt cele în care tatăl meu m-a umilit impunându-şi voinţa asupra mea, îngenunchindu-mă pentru un fleac sau altul – cât de slab şi de nedemn mă simţeam în momentele acelea, când plângeam şi luptam împotriva lui fără nicio speranţă de a câştiga, căci voinţa lui era mult mai puternică decât orice aş fi avut eu în mine.

Nu-mi doresc acum decât să îndrept lucrurile. Dar, dacă mă duc înapoi în casă la ea ca să încerc să-i explic, o să-şi bage pur şi simplu degetele în urechi, fiindcă până şi

umilinţa vrea s-o ţină numai pentru ea. Aşa că o să iau pur şi simplu un ciocan şi câteva cleme din cele cu care se prind cablurile de perete şi o să-i instalez lampa pe care de câteva luni îi tot promit să i-o fixez de plafon în camera ei. E făcută dintr-un şir lung de felinare mici şi rotunde de hârtie, în mai multe culori, şi va atârna deasupra patului ei ca o ghirlandă.

CRIPTA

În acelaşi an în care, la Oseberg, era excavată a treia mare corabie vikingă descoperită în Norvegia, orăşelul Ălesund ardea. La vremea aceea, corăbiile vikinge erau expuse în săli de expoziţie improvizate, iar marele incendiu din Ălesund a grăbit construcţia unui muzeu separat pentru ele. Arhitectul Fritz Holland a propus construirea unei cripte enorme sub palatul regal din Oslo. Ar fi trebuit să aibă 63 de metri lungime şi 15 metri lăţime, cu o nişă pentru fiecare corabie, iar pereţii urma să fie acoperiţi cu basoreliefuri cu motive vikinge. Există desene ale acestei încăperi subterane, plină de arce şi boite, în care totul e făcut din piatră, iar corăbiile sunt instalate într-un fel de adâncitură în podea. Seamănă, mai mult decât orice, cu un mormânt, ceea ce nu e nepotrivit, s-ar putea spune, pentru că toate cele trei corăbii erau la origine morminte, dar şi pentru că, amplasate într-o criptă subterană sub grădina palatului, ar fi ajuns să fie exact ceea ce reprezentau: întruchiparea unui mit naţional, de fapt, relicve ale unei ere apuse, vii numai pe tărâm simbolic. Cripta n-a fost construită niciodată, iar influenţa istoriei asupra construcţiei identităţii naţionale s-a estompat de atunci aproape complet. Mai există un desen nerealizat al oraşului Oslo, din anii ’20, cu clădiri înalte de cărămidă ca nişte zgârie-nori în lungul principalei artere centrale a

oraşului, Poarta Karl Johans, şi cu zeppeline plutind pe deasupra. Când mă uit la aceste desene, ale unei realităţi care n-a fost niciodată creată, şi simt atracţia extraordinară pe care o exercită şi pe care nu sunt în stare s-o explic, sunt sigur că locuitorii din 1904 ai Kristianiei, cum se numea Oslo pe atunci, s-ar fi uitat cu gura căscată la aproape tot ce ne înconjoară astăzi, la lucruri pe care noi abia dacă le mai înregistrăm, şi că nu şi-ar fi crezut ochilor. Ce este o criptă de piatră în comparaţie cu un telefon care arată imagini din viaţă? Ce este notarea pe hârtie a lui *Draumkvedet* (*Poemul despre vis*), o baladă vizionară norvegiană din Evul Mediu târziu, în comparaţie cu un robot de tuns iarba care funcţionează automat?

Cum în arta naraţiunii este fundamentală credibilitatea, poveştile contrafactuale sunt printre istoriile cel mai greu de născocit. Dacă istoriile plasate într-un univers paralel sau în viitor sunt, în principiu, complet detaşate de evenimentele din lumea noastră şi, în sensul acesta, libere, poveştile contrafactuale sunt strâns legate de ea şi ceea ce ne cer – să dăm la o parte tot ce ştim şi să acceptăm ca aceste cunoştinţe solide şi extinse să cântărească mai puţin decât un singur raţionament dintr-o carte – e greu de îndeplinit. Pe de altă parte, absolut fiecare moment al vieţii noastre se deschide înspre mai multe direcţii, de parcă ar avea trei sau şapte uşi, ca într-un basm, înspre încăperi care conţin toate viitoruri diferite. Aceste ramificaţii ipotetice ale timpului dispar de câte ori facem o alegere şi nu există niciodată propriu-zis, cam ca feţele necunoscute pe care le vedem în vis. Dacă trecutul e pierdut pentru totdeauna, tot ceea ce nu s-a întâmplat în el e pierdut de două ori. Se naşte astfel un tip anume de senzaţie a pierderii, melancolia unui trecut

nerealizat. Pare un sentiment supralicitat şi inutil, ceva menit doar să ne umple sufletele leneşe şi confortabile, dar el se întemeiază pe o intuiţie şi o aspiraţie fundamental omenească: că totul ar fi putut să fie altfel.

IARNĂ

Toamna este o tranziţie, un timp al golirii – a cerului de lumină, a aerului de căldură, a plantelor şi copacilor de frunze. Iama care urmează este un timp în care domneşte nemişcarea. Pământul se întăreşte, apa îngheaţă, zăpada acoperă totul. Faptul că starea aceasta e uneori personificată într-un rege se datorează poate senzaţiei că nemişcarea e ceva impus, ceva care vine din afară şi se instaurează asupra peisajului. Regele Iarnă[2] se numeşte, şi, când mă gândesc la el, nu pot să nu mă întreb ce legătură are cu o altă personificare imperială, Regele Alcool. Două maiestăţi ale distrugerii, doi golitori ai lumii, aducători de nemişcare. Unul pe scară mare, în ţări şi ţinuturi întregi, celălalt la scară mică, în câte un individ ici şi colo. Dar au cu adevărat ceva în comun? Nu cumva Regele Alcool domneşte peste beţie şi viaţă nestăpânită, nu e el monarhul extazului? Când sângele se umple de alcool, nu-i aşa că ochii se luminează şi, da, o căldură interioară îndulceşte trăsăturile ca şi cum le-ar umple de viaţă? în timp ce cu iarna soseşte frigul, care, spre deosebire de alcool, opreşte sau încetineşte toate procesele. Aşa pare să fie. Numai că Regele Alcool e un scamator; viaţa care scapără deodată în ochi e pur şi simplu o părere, seamănă cu viaţa, dar nu e ea, şi prin aceasta se înrudeşte cu iarna, care e tot spectacolul unor procese doar aparent vitale. Când lumina soarelui se

2 Regele lamă este un personaj din mitologia germanică și scandinavă asociat solstițiului hibernal și asimilat ulterior lui Moș Crăciun, (n.tr.)

revarsă peste peisajul alb într-o zi limpede, îngheţată, de iarnă, când zăpada scânteiază şi clipeşte în milioane de scăpărări sau când verzuia aurora boreală traversează în valuri cerul nopţii, toate creează un contrast atât de izbitor cu nemişcarea care domneşte peste tot în jur, încât sunt foarte uşor de luat drept o expresie a vieţii şi a viului. Dar lumina lor e rece, nu trezeşte nimic, nu pătrunde nimic, ceea ce vedem noi e doar o reflexie mecanică. Nimeni poate n-a descris mai pătrunzător lipsa de viaţă a iernii decât Dante în *La Divina Commedia*, unde cercul interior al infernului e închipuit ca un uriaş lac îngheţat în care morţii, prizonieri, stau doar cu capul al suprafaţă. Nu se pot clinti, până şi lacrimile din ochii lor sunt încremenite, îngheţate. Singurele părţi ale corpului pe care mai sunt în stare să şi le mişte sunt buzele. Cu ele pot să zvârle blesteme sau să-şi exprime căinţa, dar, pentru că nu-şi pot susţine vorbele prin acţiuni ale corpului, cuvintele lor nu au nicio greutate, nu înseamnă nimic. Scena îmi aminteşte de beţivanii care strigă după trecători pe stradă sau care se spovedesc unui necunoscut pe vreo bancă din parc: deşi pot să exprime furie, disperare, bucurie sau sinceritate, cuvintele lor n-au nicio consecinţă, sunt prizoniere ale traiului pe stradă. Ebrietatea care le umple de exaltare le ţine în acelaşi timp captive. Aşa mi-l amintesc pe tatăl meu în ultimii lui ani, prizonier în ceva din care nu mai putea să iasă. Iarna lui era nesfârşită, ningea, băteau vânturi reci peste tot, nu doar în afara casei unde locuia, ci şi înăuntrul ei. Aşa-mi imaginez. Că ningea şi sufla vântul în dormitorul lui, pe scări, în bucătărie, în camera de zi. Că era iarnă în sufletul lui, în minte, în inimă.

DORINŢA SEXUALĂ

Dorinţa sexuală e o senzaţie fundamentală, la fel ca

foamea, setea şi oboseala, şi are o structură similară cu a lor. Ceva lipseşte, şi această lipsă se manifestă în corp sub forma unei pofte puternice, mai mult sau mai puţin intensă, despre care ştim că poate fi satisfăcută numai dând organismului ceea ce ne cere: mâncare, băutură, somn, sex. Dar, dacă foamea, setea şi oboseala sunt stări caracterizate de o durere tot mai mare, care provoacă moartea dacă nevoile pe care le semnalizează nu sunt îndeplinite, şi de aceea pot fi numite senzaţii ale deficitului, dorinţa sexuală este o stare plăcută, caracterizată în mod esenţial de un surplus, iar dacă rămâne nesatisfăcută, nu are urmări fizice, numai emoţionale, precum dezamăgirea, furia, frustrarea, sentimentul de inferioritate. Asta se întâmplă pentru că, spre deosebire de celelalte trei nevoi primare, dorinţa sexuală nu vizează menţinerea funcţiilor de bază

174 *Karl Ove Knausgând* ale corpului pentru a-l împiedica să moară, ci dimpotrivă, crearea unei vieţi noi dincolo de graniţele eului. De aceea ea nu poate fi satisfăcută în singurătate, ci numai implicând pe altcineva, şi din acest motiv este o forţă care complică enorm viaţa şi cultura. Celelalte nevoi de bază ni le asigurăm printr-un sistem de tranzacţii, şi ele par încorporate în însăşi ţesătura societăţii. Banii funcţionează aici ca un intermediar: prea puţini dintre noi îşi produc singuri ceea ce mănâncă şi beau, şi totuşi reuşim să ne potolim în fiecare zi foamea şi setea pentru că îndeplinim una dintre numeroasele slujbe pe care le oferă societatea şi primim o plată sub formă de bani cu care ne putem cumpăra mâncare şi băutură. La fel stau lucrurile cu hainele, care ne ajută să nu simţim frigul, şi cu casele, care ne apără de vânt şi frig şi ne protejează bunurile personale. Cel mai

rezonabil şi democratic răspuns ar fi deci să încorporăm în acest sistem şi instinctul procreării, astfel încât să putem cumpăra sex când suntem excitaţi la fel cum cumpărăm mâncare când ne e foame. Ne putem imagina staţii de sex de-a lungul şoselelor principale, pieţe de sex lângă mallurile de la marginea oraşelor, buticuri de sex exclusiviste în centru. Toată lumea ar fi pusă astfel pe picior de egalitate de la bun început, şi am putea să ne concentrăm energia asupra reglării economiei, ca să putem reduce marea inegalitate structurală, distanţa dintre bogaţi şi săraci. Dar cei mai mulţi dintre noi ar refuza scurt o asemenea propunere, oricât de bine s-ar încadra în modul de gândire social-capitalist. Ne putem vinde munca şi putem cumpăra munca altora, putem trăi şi munci într-o societate unde orice valoare e convertită în valoare monetară, unde îi plătim chiar pe alţii să aibă grijă de copiii noştri, unde tot ce deţinem, avem şi facem este cumpărat şi plătit – cu excepţia sexului. De ce? Ca să înţelegem rolul pe care-l joacă dorinţa sexuală în cultură, putem încerca, pe post de experiment al gândirii, să o eliminăm. Cum ar arăta o societate în care nimeni n-ar simţi dorinţă sexuală şi în care reproducerea s-ar face prin inseminare artificială? Cele două sexe ar deveni tot mai similare şi în cele din urmă s-ar uni într-unul singur. Acest organism unisexuat, lipsit de dorinţă faţă de semenii săi, ar avea încă toate celelalte emoţii şi senzaţii omeneşti intacte şi ar simţi, de pildă, căldură şi afecţiune faţă de alţii. Dar căldura şi afecţiunea sunt sentimente care nu au nicio miză, direcţionate spre ceea ce există deja. Dragostea caută numai să se menţină pe sine, şi singurele alternative pe care le oferă sunt adâncirea sau estomparea ei înseşi. Am avea o societate fără războaie, fără violenţă, în

176 *Karl Ove Knausgdrd* care s-ar adeveri, aşadar, utopia bunătăţii şi a siguranţei. Nimănui nu i-ar trece prin cap s-o fure pe Elena. Ar fi o societate în care ceea ce se găseşte acum numai pe faţada clasei mijlocii ar pătrunde peste tot, în care nimeni n-ar avea nimic de ascuns – o societate fără secrete. Iar sexul ar fi privit cam aşa cum privim noi azi canibalismul, ca o realitate barbară şi brutală, o activitate care consumă fiinţa umană şi face ravagii în jur, care conţine elemente de violenţă, cucerire, nemilă şi dominare. Ar fi socotit expresia unui sistem de valori în care exteriorul triumfă fără drept de apel asupra interiorului şi care merge deci în răspărul a tot ce ştim despre valoarea fiinţelor umane, centrat pe o plăcere necunoscută nici unuia dintre celelalte domenii ale activităţii omeneşti, atât de explozivă încât, dacă n-ar fi ţinută în frâu, ar putea deveni ţelul final al oricărei activităţi – pe scurt, sexul ar fi o activitate subversivă, pe care am încerca s-o ţinem sub control înconjurând-o cu reguli şi tabuuri, cu sentimente de vină, eufemisme şi minciuni, până când am reuşi, prin educaţie şi metode noi de reproducere, să-l eliminăm cu totul din viaţa oamenilor. Aceşti oameni noi s-ar bate uşurel şi încurajator pe obraz şi ar fi mulţumiţi de soarta lor – dar la asta s-ar reduce tot ce ar avea.

THOMAS

Thomas are ochii înfundaţi în orbite, migdalaţi şi depărtaţi unul de altul, încât faţa lui capătă un vag aer mongol. A chelit, părul i-a rămas ca o cunună la tâmple şi la ceafă, şi poartă o barbă scurtă sub buză şi pe bărbie, nu şi pe obraji. Toate astea îl fac să semene mult cu Lenin, lucru care-ţi vine în minte la început, când abia l-ai întâlnit, de câteva ori, dar pe care apoi îl uiţi. O dată mi-a

povestit că se plimba prin Stockholm într-o duminică dis-de-dimineaţă, străzile erau pustii, era doar el. Pe stradă a apărut o limuzină, care s-a oprit la intersecţie chiar în faţa lui. Pe geamul din spate a scos capul un bărbat care l-a privit ţintă, Thomas l-a recunoscut – era Gorbaciov. Ochii li s-au întâlnit, şi Gorbaciov a ridicat mâna în semn de salut, apoi limuzina a pornit mai departe pe strada goală. Thomas a râs când mi-a povestit. Poate că Gorbaciov observase la el ceva cunoscut şi, preţ de o clipă, îşi închipuise că pe trotuar stă un vechi prieten – sau poate că simţise doar nevoia să onoreze întâlnirea cu un om. Thomas e fotograf, dar, spre deosebire de majoritatea fotografilor, nu pare să fie interesat de momentul prezent, arareori fotografiază lucruri care se întâmplă o singură dată, şi atunci momentul prezent exprimă întotdeauna altceva, ceva durabil. Da, Thomas e interesat de permanenţă. Şi, în mod foarte ciudat, această atemporalitate e integrată şi în personalitatea lui, căci, cu toate că a copilărit în anii ’50, şi-a petrecut tinereţea în anii ’60 şi primii ani ai vârstei adulte în anii ’70 la Stockholm, alături de alţi fotografi care de atunci au ajuns bine cunoscuţi, nu vorbeşte aproape niciodată despre trecut; îl interesează întotdeauna ceea ce se întâmplă acum. E o companie plăcută, personalitatea lui cere puţin de la alţii, aşa că e uşor să-l subestimezi, cel puţin în compania altor artişti vizuali, pentru că nu vorbeşte ca să se afirme în faţa altora, ci doar când are ceva de spus. În fotografiile lui e un mare întuneric, sunt pline de umbre şi de ziduri, şi e un mare întuneric în el însuşi, mai ales iarna, dar nu un întuneric împovărător pentru alţii, căci nici măcar întunericul lui nu e pretenţios, nu adaugă nimic unei situaţii sociale, ci doar dă ceva la o parte, o parte din

prezenţa lui, care uneori dispare cu totul, ca şi cum el ar fi altundeva. Cu toate că asta îi dă un aer de izolare, Thomas nu radiază niciodată singurătate. Cred că se simte singur când e numai el şi se umple de întuneric, dar ceilalţi îl scot din el însuşi, iar el e atât de interesat de aceste întâlniri, încât, pe durata lor, locuieşte pur şi simplu în ele. Marea lui durere e că nu are copii, şi, când l-am cunoscut, am avut grijă să nu vorbesc despre ai mei, m-am temut să nu-i fac rău, dar apoi mi-am dat seama, din felul cum vorbea despre ei – micile amănunte pe care le observa şi care erau reprezentative pentru firea lor, pentru ceea ce e durabil în ei – că nu face genul ăsta de conexiuni. Nu e un intelectual – puţini fotografi sunt –, întâmpină lumea cu propria lui fiinţă fără să-i aplice vreo teorie anume, dar asta nu înseamnă că lumea pe care o creează e deschisă, doar că e închisă într-un mod personal. Lumea lui, de pildă, când stă pe canapea în biroul meu şi râde, iar mucul de ţigară de sub buza de sus îl face să pară că-şi dezveleşte dinţii ca un lup, e ţinută deschisă aşa cum un drum e ţinut fără zăpadă, şi asta îi dă viaţă, în timp ce întunericul, singurătatea şi moartea dinăuntrul lui o închid. Acesta e Thomas, cel care stă în lumină şi-şi fotografiază propria umbră.

TRENURI

Primul sunet al trenului e un vâjâit vag, pe care e imposibil să-l distingi de vântul ce suflă prin coroanele copacilor. Apoi se aude semnalul de avertizare al unei treceri de cale ferată din apropiere, şi el slab, şi parcă vezi braţele barierei coborând, de o parte şi de alta a şinelor, cu toate că pe şosea nu e nimeni. Am ieşit la plimbare cu căruciorul, e iarnă, cerul e alb, vechiul drum prin pădure s-a acoperit cu un strat subţire de zăpadă fin granulată care, la cea mai mică adiere, se învârtejeşte în tot felul de

desene pe deasupra gheţii din făgaşele roţilor. Vâjâitul creşte şi e urmat de zgomotul metalic mai compact produs de mişcarea roţilor grele pe şine şi de un bâzâit electric. Fiica noastră, care are aproape un an şi stă în cărucior înfofolită în salopeta ei groasă de fâş roşu, cu căciuliţă albă şi mănuşi albe, întoarce capul. Trenul străbate pădurea nu duduind ca vagoanele vechi, pătrate, grele care deserveau zona aceasta în anii ’70, ci gonind, rapid şi uşor, înconjurat de un iureş de zăpadă. Glisează pe curba lină şi în clipa următoare dispare printre copaci. Curând, vâjâitul nu se mai deosebeşte de şuierul vântului, după care dispare şi el. În timp ce ne continuăm plimbarea pe drumul forestier, mă simt stingherit şi agitat, ca şi cum ceva nu e în regulă. Trec câteva minute până când să-mi dau seama că starea mea are de-a face cu trenul. Trenul merge altundeva, eu nu. E uşor să desfiinţezi această nostalgie cu argumente, căci am stat chiar în trenul acesta, în drum spre Malmö, în compartimentele care, văzute de afară, strălucesc hipnotic, uitându-mă plictisit pe geam la pădurea acoperită de zăpadă, şi ce am simţit atunci dacă nu dorinţa de a trăi aici, într-una din casele necunoscute zărite în fugă? Sunt conştient de asta în timp ce merg pe lângă cărucior pe drumul forestier. Dar forţa simbolică a trenului e mai tare decât raţiunea sau operează într-un alt spaţiu, şi exercită o atracţie căreia e greu să-i rezişti. Un avion, care nu doar merge altundeva, ci şi ajunge acolo mult mai repede, nu are aceeaşi aură, cum n-o are nici automobilul. Salvarea oferită de maşină e prea comună, prea cotidiană, prea legată de ieşirile la supermarket după cumpărături, în timp ce a avionului e prea realistă, ştii că de Istanbul, unde vei ateriza brusc după un zbor de numai câteva ore, va fi aproape imposibil să te ataşezi. Fuga cu trenul, pe de altă

parte, e aproape o materializare a dorului de depărtări: trenul şerpuieşte încet prin peisaj, fără să se oprească vreodată suficient undeva ca să creeze angajamente, în timp ce pivelişţea de pe geam se schimbă constant, ca în vis. Trenul nu ajungeniciodată de la „aici” la „acolo”, lucru pe care-l are în comun cu dorul de altceva, căci şi el, de îndată ce ajunge „acolo”, îl transformă în „aici”, pe care prin însăşi natura lui nu-l acceptă şi atunci începe să se orienteze către un nou „acolo” şi aşa viaţa merge mai departe.

GEORG

Pe unii scriitori nu-i poţi înţelege până când nu-i cunoşti personal. Aşa a fost cu Georg. Am încercat de mai multe ori să-i iau un interviu, pentru diferite publicaţii; de fiecare dată m-a trimis la un coleg despre care pretindea că are multe de spus, spre deosebire de el, care n-are nimic. La vremea aceea, în ochii multora, inclusiv ai mei, tânăr şi neexperimentat cum eram, el era cel mai important intelectual al ţării şi poetul ei maxim: nimeni nu scrisese mai bine în anii ’60. Abia când l-am abordat din partea radioului studenţesc, o organizaţie idealistă, a acceptat invitaţia. Organizam un festival, şi am fi vrut ca el să citească din opera lui. Ne-am întâlnit lângă centrul studenţesc ca să-l însoţesc până la Peşteră (Hulen), unde avea loc lectura. Era într-o sâmbătă dimineaţă. Probabil era toamnă, îmi amintesc cerul albastru peste dealul din Nygârdshpyden şi aerul rece. îl văzusem de multe ori înainte – un bărbat mai în vârstă, corpolent, cu barbă, îmbrăcat cu o ineleganţă bătătoare la ochi, adesea cu o geantă în bandulieră pe piept, mergând pe aleile cu pietriş către Sydneshaugen sau pe drumul care duce, pe lângă centrul studenţesc, la Mphlenpris, pe cealaltă parte a

dealului. Părea să meargă cu dificultate. Era o legendă, la Bergen avea discipoli, oameni care participau la şedinţele Retorisk Forum, un grup de învăţaţi de la Universitatea din Bergen care-i spuneau pur şi simplu „Georg”, lăfăindu-se în gloria de a-l cunoaşte personal, de a fi cu el în termeni apropiaţi. Se opuneau romantismului şi capitalei, Oslo, se opuneau presei, romanelor şi oricărei noţiuni de autenticitate. Erau în favoarea culturii clasice, în favoarea extinderii distanţei şi detaşării analitice. Erau un fel de antiisterici, dar, văzută de la distanţă, admiraţia lor faţă de Georg era, dacă nu tocmai isterică, cel puţin idolatrizantă. Nu îndrăznisem niciodată să asist la şedinţele lor, păreau să semene prea tare cu o sectă, şi credeam că trebuie să ştii prea multe ca să faci parte din ea. Era foarte frumos că primul poet al ţării se retrăsese din viaţa publică, încetase să mai scrie poezie şi începuse să le predea studenţilor care îşi luau prima lor diplomă în filologie scandinavă. Şi că puteai să-l vezi şi să te gândeşti, uite-l pe Georg, ca şi cum ai fi putut să vezi realmente tot ceea ce-l făcuse un mare poet şi un excepţional critic social, mult superior unui scriitor precum Jens Bjpmeboe, de exemplu, în materie de argumentare, probabil într-atât, încât argumentarea devenise irelevantă pentru el; mai bine deci să predea unor tineri şi să-i strângă pe câţiva dintre ei în jurul lui ca să discute ideile importante pentru el. Toate acestea îl înconjurau ca o aură în sâmbăta aceea când, aproape tremurând de evlavie, l-am privit cum urcă pe jos dealul către centrul studenţesc, unde căzuserăm de acord să ne întâlnim. S-a oprit, m-am prezentat, ne-am strâns mâinile. Şi atunci, în clipa aceea, am înţeles cine e – am înţeles trăsătura fundamentală a firii lui. Avea cei mai sensibili ochi pe care i-am văzut vreodată, erau plini de

suferinţă şi absorbeau totul. În timp ce coboram dealul spre Peşteră, am fost zguduit. Nu mă puteam gândi la nimic altceva. El a vorbit tot drumul, fără să se oprească o clipă, amiabil şi despre chestiuni banale, şi mi-am dat seama că acesta era modul lui de a rezista. Era atât de aproape de lume şi de alţi oameni, atât de plin de sentimente, încât, ca să reziste, trebuia să pună o distanţă permanentă, continuă, între el şi toţi ceilalţi. A pălăvrăgit întruna cât timp am coborât dealul, nelăsându-mi loc să spun nimic, chiar dacă aş fi vrut, ca şi cum trebuia să întoarcă fluxul înspre interior, tot ceea ce intra în el, cu o mişcare înspre exterior de aceeaşi forţă. Şi toată estetica lui, cu accentul ei pus pe clasic, pe raţional, pe pragmatic, sec şi ne-identic, nesentimental, ne-emoţional şi sobru echilibrat, era pentru el tot un mod de a supravieţui. Era atras, în lumea exterioară, de orice intra în contradicţie cu fiinţa lui lăuntrică, şi din această dinamică, din acest echilibru, care nu e neobişnuit – am văzut ochii unui alt scriitor norvegian, Ole Robert Sunde, care sunt de asemenea extrem de sensibili, şi ştiu cum scrie, ca şi cum ar privi lumea prin capătul greşit al telescopului –, apare ceva neobişnuit şi care este semnul marii literaturi: extazul detaşării.

PERIUŢE DE DINŢI

Periuţele de dinţi ale familiei noastre stau într-un pahar în baie, cu perii în sus, semănând cu nişte flori mărunte într-o vază – cu mânerele pe post de tulpini şi perii, de corolă. Dar impresia pe care o dau e destul de diferită, bineînţeles. O vază cu flori este o expresie a prospeţimii – sunt tăiate atât de recent de la rădăcină, încât viaţa palpită încă umedă în ele –, în timp ce posibilitatea de a le admira în toată splendoarea lor numai

când sunt proaspete nu e valabilă pentru periuţele de dinţi, fabricate din plastic şi fibre sintetice, care au nevoie de sute de ani ca să se dezintegreze. În plus, o vază cu flori aduce cu ea ceva din libertatea şi sălbăticia lumii de dincolo de zidurile casei, pe când periuţele sunt produse industrial, iar domeniul lor este interiorul domestic; arareori părăsesc baia, cea mai izolată încăpere din casă, şi sunt folosite pentru curăţarea dinţilor din gură, care devine, deci, un fel de încăpere în încăpere. Şi totuşi, când văd paharul cu periuţe de dinţi pe chiuveta de sub oglindă, mă gândesc exact la o vază cu flori, parcă inversată, negată, o contraimagine a frumuseţii şi libertăţii care se împărtăşește încă vag din frumos – culorile: verde sintetic, albastru sintetic, galben sintetic; perii, sintetici şi ei, aspri şi totuşi flexibili, posedând durabilitatea infinită a albului anorganic – şi din libertate, date fiind numărul copleşitor de periuţe din lume şi poziţia cu totul arbitrară a unei periuţe oarecare în şuvoiul nesfârşit de perii similare, care seamănă întrucâtva cu relaţia dintre o floare separată şi abundenţa din care provine. Copiii noştri recunosc asta, pentru că, deşi se străduiesc să-şi afirme dreptul de proprietate asupra a orice e al lor şi nu dau voie nimănui să le folosească ceva ce le aparţine fără să le fi cerut mai întâi permisiunea – acordată uneori numai după îndelungi negocieri care implică adesea emoţii puternice exprimate prin ţipete, răcnete, lacrimi şi rugăminţi –, sunt totuşi indiferenţi când e vorba despre periuţele de dinţi. Dacă ar primi propria lor periuţă de dinţi, simţul proprietăţii asupra ei li s-ar dizolva de îndată ce periuţa ar nimeri în buchetul celorlalte. Când intră seara în baie – şi corpul lor nu exprimă decât lipsă de chef, pentru că nu vor să meargă la culcare, iar spălatul dinţilor e un semnal inconfundabil

că seara s-a sfârşit şi vine noaptea apucă pur şi simplu oricare periuţă din pahar, roz, bleu, gri, albă, nu contează, storc puţină pastă de dinţi peste ea şi încep să se spele cu mişcări mecanice, neatente, făcând în acelaşi timp altceva – privindu-se în oglindă, trecându-şi mâna prin păr, uitându-se ţintă la picioare, scărpinându-se pe burtă, răsucind robinetul. Într-un fel îmi displace asta, folosirea la comun a periuţelor îmi dă senzaţia de igienă deficitară, dezordine, confuzie, haos, obicei nesănătos, cam ca atunci când citesc cum, pe vremuri, familiile de ţărani mâncau terci din acelaşi vas sau cum acelaşi urcior cu bere era trecut din mână-n mână pentru ca toată lumea să bea din el. E o senzaţie iraţională, căci, ca familie, noi oricum trăim foarte aproape unii de alţii; folosim acelaşi vas de toaletă, mâncăm aceeaşi mâncare, stăm pe aceeaşi canapea, uneori dormim în acelaşi pat, folosim aceleaşi perii de păr şi ne ştergem mâinile de acelaşi prosop, iar dacă unul se îmbolnăveşte, transmite repede boala şi celorlalţi.

Şi totuşi, nu e în regulă să împartă periuţele de dinţi, nu?

Adesea observ viaţa noastră de aici cu ochii unui angajat de la protecţia copilului sau ai unui asistent social. Nu e cumva mult prea dezordonată? N-a trecut prea mult timp de când am schimbat aşternuturile? Când au făcut ultima oară baie? Şi cât rău le-am făcut ultima oară când m-am înfuriat atât de tare, încât am urlat ca un apucat, am înhăţat-o pe una din fete de gât şi am împins-o în camera ei?

Îmi imaginez deseori un reprezentant al acestor autorităţi care stă lângă mine şi ia notiţe. Şi în agenda lui sunt scrise cu cerneală roşie următoarele: Păr slinos.

Unghii murdare. Unul din ei s-a înfuriat la culme fără motiv, nu se mai controlează. Altul e tăcut, bosumflat, nu mai vrea să vorbească. Şi folosesc periuţele de dinţi la comun. Eventual asistenţi maternali?

În copilăria mea aveam fiecare periuţa lui, nu exista vreodată dubiu care cui aparţine, şi era de neconceput s-o foloseşti pe a altuia. Aveam de asemenea zile fixe de baie, scrise pe un bilet pe perete, şi, din câte-mi amintesc, ale mele erau lunea şi joia. Periuţele de dinţi mi se părea că seamănă, în parte, cu patru adolescente care-şi pierd timpul la benzinărie, în parte, cu patru cai care privesc peste un gard. Le asociam în primul rând – şi poate mai mult decât orice altceva – cu datoria, căci ce altă sarcină neplăcută trebuia îndeplinită de două ori pe zi toată viaţa? Treptat, am ajuns de asemenea să le asociez cu minciuna. Prima dată când l-am minţit intenţionat pe tatăl meu – îmi amintesc de parc-ar fi fost ieri pentru că era ceva ce nu se mai pomenise – a fost în iarna când am împlinit zece ani. Stăteam pe un scaun în bucătărie în timp ce el pregătea ceva de mâncare, şi m-a întrebat dacă mă spălasem pe dinţi. După ce m-am gândit câteva secunde, i-am răspuns că nu mai ţin minte. Dar ţineam minte, nu mă spălasem, aşa că a fost o minciună. El a spus că atunci mai bine mă mai spăl o dată, ca să fiu sigur. M-am spălat, dar descoperisem ceva, că poţi să minţi despre anumite lucruri fără să fii prins. De atunci înainte am putut să spun că mă spălasem pe dinţi chiar dacă n-o făcusem. Şi de atunci încolo am asociat nespălatul pe dinţi cu libertatea. De aceea, firește, dinţii mei sunt atât de decoloraţi şi de galbeni şi de aceea nu mi-i mai arăt, ci zâmbesc întotdeauna cu gura închisă şi uneori chiar îmi acopăr gura cu mâna când râd.

EUL

Trăsătura distinctivă a vieţii, ceea ce o deosebeşte radical de non-viaţă, ceea ce deosebeşte materia vie de cea moartă, este voinţa. Piatra nu vrea nimic, un fir de iarbă vrea ceva. Iar ceea ce vrea viaţa, ceea ce o separă de non-viaţă printr-un abis, este şi mai multă viaţă. Fără această voinţă, prima formă de viaţă s-ar fi stins pur şi simplu definitiv, aşa că voinţa de a avea mai multă viaţă trebuie să fi existat de la bun început, probabil ca element constitutiv al acestui fenomen pe atunci nou. Când s-au adunat în ciorchini, tot ca urmare a voinţei de a produce mai multă viaţă, celulele au trebuit cumva să se coordoneze, a trebuit să apară o formă de comunicare între indivizi, şi din aceste semne sau impulsuri au luat naştere foamea şi durerea, care trebuie să fi fost primele două senzaţii, şi o modalitate de coordonare a celulelor în relaţie cu ele. Asta a constituit probabil baza percepţiei sinelui – spaţiul dintre dorinţă

196

Karl Ove Knausgând şi satisfacerea ei, dintre durere şi evitarea ei, căci există *ceva* care doreşte şi vrea şi *ceva* care resimte durere şi nu vrea. Dar ce este acel ceva?

Iniţial, sentimentul sinelui n-are cum să fi fost decât senzaţia vagă a unei întinderi, a unui „înăuntru” şi a unui „afară”, şi pentru majoritatea fiinţelor vii e posibil să fie şi astăzi aşa. Dar ramura vieţii de care ţinem şi noi, împreună cu câinii şi pisicile, maimuţele şi porcii, a deschis, în decursul mileniilor, tot mai multe canale senzoriale, tot mai multe posibilităţi de mişcare, a necesitat tot mai multă coordonare, aşa cum vedem în cazul creierului, unde toate acestea s-au aşezat în straturi evolutive, unul peste altul, încât sentimentul eului a evoluat şi el prin adăugarea constantă de noi componente.

Elementele originare însă au rămas. Prin experimente simple, de natură aproape iluzionistă, putem determina creierul să-şi extindă sfera de cuprindere, îl putem păcăli să creadă că graniţele corpului sunt mai largi decât în realitate şi îl putem face să simtă ca atare. Durerile-fantomă, în care creierul continuă să perceapă părţi ale corpului care nu mai există, pot fi explicate ca reactivări ale unor vechi trasee nervoase, care n-au dispărut chiar dacă braţul sau piciorul nu mai este. Dar a simţi o regiune nouă, de dincolo de graniţele corpului, ca pe o parte din tine însuţi e altceva, care arată cât de importantă este încă senzaţia de întindere şi cât de primitivă şi de fragilă e temelia identităţii noastre.

Dacă senzaţia aceasta de întindere este elementul primar al eului, următorul ca importanţă este sentimentul unităţii. Durerea provine din straturile evolutiv cele mai timpurii ale creierului, dar pentru sentimentul identităţii este fundamental ca ea să nu fie percepută ca atare – ca având o origine mai simplă, primitivă, ca un dat străin, reptilian –, ci ca o componentă absolut relevantă, contemporană şi valoroasă a entităţii care credem că suntem. Acest simţ al unităţii trebuie să fi jucat un rol hotărâtor în trecerea organismelor de la o singură celulă la fiinţe multicelulare şi importanţa lui primordială se vede până azi în faptul că acestea din urmă au căpătat o complexitate biologică tot mai mare. Iar faptul că sentimentul acesta al unităţii nu are un sediu, nu poate fi localizat undeva anume, ci pare să ţină de tot corpul, chiar dacă îşi are originea în creier şi în activitatea lui, este ceea ce a dat naştere separaţiei dintre spirit şi materie, dintre trup şi suflet, căci singurul lucru pe care sentimentul unităţii nu-l poate cuprinde este el însuşi.

Din această perspectivă, pare ciudat că partea cea mai importantă a creierului, creierul mare, este de fapt împărţită în două emisfere care conţin fiecare câte un set complet de centri ai percepţiilor şi funcţiilor motoare ale corpului, în mod normal, fiecare răspunde de partea ei din corp, dar, dacă una este afectată, cealaltă îi poate prelua funcţiile. Cele două emisfere comunică prin corpul calos, străbătut de mănunchiuri de fibre nervoase. Dacă acest corp calos ar păţi ceva şi fibrele nervoase ar fi retezate, organismul ar ajunge să aibă doi creieri diferiţi, fiecare cu propria voinţă, neştiutor de existenţa celuilalt şi încercând să controleze, de pe partea sa, întregul corp. Sentimentul întinderii ar rămâne probabil intact, dar nu şi simţul unităţii; ar apărea o persoană cu două voinţe, cu două euri. Şi oare persoana aceasta ar simţi că aparţine doar unuia din ele, că numai unul reprezintă sufletul ei, iar celălalt i s-ar părea străin? Sau ar alterna între cele două, fiind mai întâi unul, şi apoi altul? O asemenea scindare este un motiv comun în filmele de groază – Jekyll şi Hyde sunt figurile ei arhetipale – şi asta ne spune multe despre cât de important e faptul că apărem drept o singură persoană în ochii noştri, dar poate şi mai mult în ochii altora. A avea un prieten, un iubit sau un copil a cărui personalitate se transformă e, în percepţia noastră, o ameninţare. Dacă apare o astfel de situaţie, o considerăm patologică şi o numim schizofrenie sau bipolaritate. Există afecţiuni în care eul abdică sau îşi slăbeşte controlul asupra teritoriului său şi permite elementelor disparate pe care le conţine, polifoniei infinite a sufletului, să se manifeste în voie. E o fugă de misiunea care i-a fost atribuită, aceea de a încorpora toate emoţiile, impulsurile, gândurile şi

acţiunile într-un tot continuu, indiferent cât sunt de contradictorii iniţial. Această luptă a sinelui, care începe atunci când pruncul este înţărcat şi simbioza cu mama se rupe şi durează până când adultul moare sau se lasă în voia demenţei senile, vizează, de fapt, construirea unei naraţiuni, a unei poveşti suficient de flexibile pentru a conţine tot ce există într-o viaţă, dar şi suficient de realiste şi de simple pentru a fi practică, şi care, drept urmare, nu se sfieşte să folosească plagiatul, înşelăciunea, minciunile şi negarea unor adevăruri evidente, căci pentru eu, ea e întotdeauna o chestiune de viaţă şi de moarte.

ATOMI

A

Într-o seară, acum câteva săptămâni, mi-a atras atenţia masa de scris cu sertare care stă lipită de perete în camera de lângă biroul meu. E maronie, cu incizii complicate, şi datează probabil de la sfârşitul secolului al XIX-lea. Dar din ce e făcută? m-am întrebat. Din lemn, firește, băiţuit poate, plus accesorii, şuruburi şi cuie de metal. Şi din ce sunt făcute lemnul, baiţul şi metalul? Din atomi – asta ştiam. Particule minuscule, invizibile ca atare, atât de multe, încât îngrămădirea lor forma o piesă tangibilă de mobilier.

M-am ridicat şi am bătut darabana în ea, am tras afară sertarele, am împins-o înainte şi-napoi.

Cum se poate?

Dacă ceea ce învăţasem despre atomi era corect, cum se puteau aglomera în exact această formă? Ce guverna felul cum se grupează, aşa încât atomii dintr-un deget să formeze un deget şi să rămână aşa, iar atomii dintr-o bucată de plastic

202

Karl Ove Knausgând să formeze o plasă şi să rămână aşa? Şi cum era posibil ca degetul şi sacoşa de plastic să fie făcute din materiale atât de diferite? Una era lucioasă, netedă şi subţire, celălalt era gros, moale la exterior, iar la interior mai întâi moale, apoi tare. Prin ce metodă se hotărau toate astea?

Ce se întâmpla cu atomii dacă puneam plasa pe foc? Plasticul s-ar fi topit, dar ce însemna topirea aceasta pentru atomi? Iar dacă mi s-ar fi infectat rădăcina unghiei, care ar fi fost relaţia dintre atomii din puroiul galben-verzui şi atomii din deget? Ce se întâmpla atunci în străfundurile lumii atomice, unde particulele individuale pluteau, se pare, în vid la distanţe enorme – vorbind în termeni relativi – unele de altele?

Mi-am dat seama deodată că nu ştiu nimic despre lume, nici măcar despre partea de lume care mi-e cel mai aproape. Habar n-aveam din ce sunt făcute lucrurile pe care le vedeam în jur sau de ce arată aşa şi au proprietăţile pe care le au. Ce era roşul? Nu ştiam. Ce era lumina? Fotoni, desigur, dar ce sunt fotonii? O substanţă poate fi transformată în alta, cu totul diferită, aşa cum visau cândva alchimiştii?

N-aveam nici cea mai mică idee, şi descoperirea faptului că nu ştiu, până la urmă, nimic despre nimic, m-a panicat. Am intrat pe Amazon, am dat o căutare după cuvintele „atomi”, „fizica particulelor”, „radioactivitate”, „energie nucleară” şi am comandat toate lucrările introductive pe care le-am găsit. Când cărţile au sosit după câteva zile, am început imediat să citesc. Într-una din ele se spunea că un punct de la sfârşitul unei propoziţii constă dintr-o sută de miliarde de atomi de carbon. Dacă vrem să vedem unul, ar trebui să mărim punctul până când ar

atinge o sută de metri lungime. Dacă vrem să vedem un electron dinăuntrul atomului, ar trebui să mărim diametrul punctului până la zece mii de kilometri.

Relativizarea aceasta a distanţei – faptul că electronii din cutia noastră poştală sunt tot atât de departe de electronii din biroul la care scriu pe cât sunt eu de departe de stelele din univers – dizolvă orice concept al dimensiunii, căci cine ştie cât de mare e universul? Ar putea foarte bine să fie infinitezimal sau să se afle în interiorul unui alt univers, mult mai mare, care are, să zicem, forma unei cutii poştale. Calea Lactee ar putea fi virgula dintr-o propoziţie dintr-un ziar care n-a fost cumpărat încă. Căci ideea de timp e şi ea relativă; patru miliarde de ani ar putea însemna acolo trei minute. Urmărind atât mişcarea spre interior, către nivelul subatomic al realităţii, cât şi cea în afară, către nesfârşirea spaţiului-timp, rămânem neputincioşi, şi, din această perspectivă, dumnezeul religiilor monoteiste pare un răspuns mai adecvat la enigmele existenţei decât ştiinţa. Tot ce e dincolo de raţiune este subsumat lui Dumnezeu, al cărui nume nu poate fi pronunţat pentru că Dumnezeu este şi dincolo de limbaj, şi totuşi el e prezent înăuntrul nostru, din moment ce suntem creaţi după chipul şi asemănarea lui. Există aici o relaţie, pentru care nu avem limbaj, şi, când ne lăsăm în mâna lui, asta simţim, un sentiment de o profunzime de neînchipuit care ne leagă de tot ce există, tot ce a fost şi tot ce va fi. Numai că ceea ce a fost învăţat o dată nu mai poate fi dezvăţat. Astăzi trăim în realitatea atomilor şi suntem singuri pe lume.

LOKI

Loki era foarte, frumos, scria Snorri Sturiuson, dar foarte viclean şi mincinos. Nu era zeu, provenea din tagma

uriaşilor din Nord, dar, ca frate de cruce al lui Odin, stătea printre zei şi era tratat ca atare. Loki nu avea cult, nu existau altare de sacrificiu închinate lui, şi totuşi este unul dintre cele mai semnificative personaje ale mitologiei scandinave. Stârnea lucrurile, adeseori făcând ceea ce nu trebuie făcut în nicio împrejurare, ceea ce e interzis şi distrugător. Era cunoscut cel mai bine pentru că a provocat moartea lui Baldur şi a dezlănţuit astfel seria de evenimente care aveau să ducă la sfârşitul lumii, Ragnarök. Totul începe atunci când Baldur visează că va muri, iar Odin călătoreşte în Hei, lumea de dincolo, ca să afle dacă visele lui sunt întemeiate. Când descoperă că Baldur este într-adevăr aşteptat acolo, zeii primesc asigurări de la toate fiinţele că nimeni nu-l va ucide pe Baldur. De la toate, mai puţin vâscul, pe care Loki i-l dă lui Hod, fratele orb al lui Baldur. Acesta îl aruncă spre Baldur în timpul unui joc, şi Baldur moare. Cum moartea fusese până atunci necunoscută printre zei, întreaga lor lume pare să se crape. Şi totuşi fisura existase dintotdeauna sub forma lui Loki, care vine din afară, din Utgard, tărâmul a ceea ce e neterminat, nedefinit şi haotic, şi care aduce asta cu el în lumea ordonată a zeilor. Ambivalenţa îi caracterizează şi trupul, căci se preschimbă în focă, somon, pasăre sau iapă, sub forma căreia dă naştere şi unui mânz, încălcând astfel graniţa nu numai dintre oameni şi animale, ci şi dintre bărbat şi femeie, mamă şi tată. Moartea nemuritorului Baldur este începutul sfârşitului: curând, lumea va pieri şi toţi zeii vor muri într-o mare bătălie finală în care soarele va deveni negru, pământul se va scufunda în ocean, fraţii se vor lupta între ei, lupii vor sfâşia cadavrele, iar corabia făcută din unghiile morţilor va fi dezlegată şi va pluti pe mare cu Loki la

cârmă. Toate acestea sunt narate în *Edda poetică*, dar concis şi sumar, ca şi cum poemele ar lumina doar zone restrânse dintr-o realitate mai mare. În cele mai multe secţiuni, Loki, asemenea celorlalte personaje, este în primul rând un vehicul al acţiunii, şi numele lui e pur şi simplu asociat cu anumite trăsături. Există totuşi o minunată excepţie, în care e prezentat pe larg, cu o complexitate psihologică în general absentă din povestirile mitologice. Poemul acesta se numeşte „Cuvintele de harţă ale lui Loki” şi e plasat după moartea lui Baldur, dar înainte de Ragnarök. Zeii s-au adunat la un ospăţ acasă la Ägir, uriaşul care stăpâneşte oceanele. Loki a fost şi el prezent la început, dar ceilalţi au revărsat laude asupra lui Fimafeng şi a lui Eldir, slujitorii lui Ägir, şi Loki n-a putut răbda să le audă, aşa că l-a ucis pur şi simplu pe Fimafeng şi a fost alungat. Poemul începe când Loki se întoarce. „Şi Loki intră în marea sală”, se spune, şi „când [cei care erau acolo] văzură că este înăuntru, tăcură cu toţii” 1. Loki nu le ia în seamă tăcerea. Îi întreabă doar, cu un soi de dispreţ, de ce sunt aşa tăcuţi şi nu deschid gura. Ori trebuie să-i dea voie să se aşeze, ori va trebui să-l dea afară, spune el. Ştie că nu poate fi dat afară, că ceilalţi sunt siliţi să-l tolereze, toată încrederea lui în sine pe asta se bazează. Este fratele de cruce al lui Odin, aşa că nimeni nu-i poate refuza un loc la masă. Scena are ceva foarte familiar. Toţi cunoaştem foarte bine oaspetele nepoftit, personajul dezagreabil şi aducător de necazuri, adesea beat, pe care trebuie să-l răbdăm pentru că e rudă sau prieten cu cineva dintre cei prezenţi. Loki a făcut ceva revoltător, dar acum se aşază la masă ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat, iar ostilitatea pe care o simte, ura şi dispreţul pe care le vede în toate privirile îndreptate

asupra lui, nu-l umplu de ruşine şi de căinţă, ci au efectul contrar, îl aţâţă, îl pornesc, iese la atac. Spune lucrurile cele mai urâte pe care le poate dezvălui despre absolut toţi comesenii. Spune ceea ce nu trebuie spus, dar despre care toată lumea ştie că e adevărat. Despre Idun spune că s-a culcat cu ucigaşul fratelui ei. Despre Bragi, că e cel mai laş dintre zei. Despre Odin spune că a făcut *seior*, farmece, sub chipul unei vrăjitoare, şi foloseşte termenul pentru un homosexual pasiv ca să dea limpede de înţeles ce crede despre el. Utilizează acelaşi cuvânt despre Heimdall. Despre Freja spune că s-a culcat cu toţi cei de faţă. Despre Njord, că a făcut un copil cu sora lui. Lui Skadi îi dezvăluie că el i-a ucis tatăl. Iar lui Frigg, mama lui Baldur, îi spune: „Tu eşti cea care vrei, Frigg, să vorbesc mai departe / De nenorocirea adusă de mine: / M-am făcut vinovat că niciodată nu te-ai uitat / Cum călăreşte Baldur spre burg”
1. După această salvă de insulte, în care nicio vorbă nu e neadevărată, dar toate sunt odioase, soseşte Thor, şi, odată cu venirea lui, realismul pare să fie suspendat şi mitologia, reinstaurată. Thor îl alungă pe Lold din sală, Loki fuge şi se transformă în somon ca să se ascundă de urmăritori în cascada Frânangr, dar ei îl găsesc şi îl leagă cu măruntaiele eviscerate ale fiului său sub un şarpe care picură venin. Sigyn, soţia lui Loki, ţine un vas sub gura şarpelui, dar, de fiecare dată când trebuie să se ducă să-l golească, stropii de otravă cad peste Loki, care se scutură cu «tâta forţă, încât tot pământul se zguduie. De aceea au loc cutremurele, explică povestitorul. Când anume se petrec toate acestea e greu de spus, căci timpul mitic diferă de timpul istoric, nu e legat de el, şi e, în plus, ambivalent – ca şi cum trecutul, prezentul şi viitorul ar sta unul lângă altul, iar ceea ce nu s-a întâmplat încă

influenţează ceea ce se întâmplă la fel de mult ca ceea ce s-a întâmplat deja. Dar, cum cutremure există încă, timpul nostru prezent curge probabil după moartea lui Baldur, însă înainte de Ragnarök. Deci ceea ce nu se mai pomenise s-a întâmplat deja, zeii au descoperit că sunt muritori, însă urmările abia încep să se producă. Dezechilibrul din lume e încă invizibil, ca fragilitatea gheţii în clipa dinainte să apară prima crăpătură.

ZAHĂR

Zahărul constă din cristale albe minuscule care se sparg cu trosnet între dinţi, se topesc pe limbă şi, în ciuda aparenţei lor anonime, umplu gura cu un gust pe cât de distinct, pe atât de plăcut – dulcele în forma lui cea mai pură, da, dulcele însuşi. Dacă adăugăm la asta faptul că substanţele nutritive din zahăr sunt rapid preluate de fluxul sangvin şi furnizează imediat corpului energie, ca şi cum i s-ar injecta forţe proaspete, nu e de mirare că pungi cu zahăr există în orice casă, în deceniile din urmă, însă, atitudinea noastră faţă de zahăr s-a schimbat. De unde înainte era considerat un stimulent relativ neutru, acum a ajuns să fie evitat. Cu toate că pachete de zahăr de un kilogram dăinuie încă în bucătăriile din toată lumea, este singura marfă de pe rafturile magazinelor care· poartă un stigmat. Nici faina, nici drojdia uscată, nici fulgii de ovăz, nici praful de copt nu sunt maculate de percepţia

212

Karl Ove Knausgând aceasta dezagreabilă, niciunul din aceste produse nu e receptat ca un vătămător al sănătăţii şi al moralităţii, ca promotorul unei calităţi scăzute a vieţii, numai zahărul. De ce? Cum poate ceva atât de pur, de alb şi de neîndoielnic bun să devină suspect practic peste noapte?

În copilăria mea, în anii ’70, zahărul era peste tot, nu existau practic restricţii în folosirea lui, cel puţin nu în cartierul nostru. Bună parte din ceea ce întindeam pe pâine dimineaţa la prânz şi seara – pasta de arahide, cremele cu gust de banană, de ciocolată şi de caramel, gemurile, siropurile – avea deseori ca ingredient principal zahărul. Eu îmi puneam trei sau patru linguriţe de zahăr în ceai, presăram zahăr pe porridge, pe clătite şi pe gofre. Zahăr era în limonadă, în băuturile răcoritoare, în prăjituri şi chifle, în guma de mestecat şi în bomboane. Îmi amintesc că mai mulţi copii de la mine din clasă mâncau felii de pâine albă presărate cu zahăr, iar bunica mea din partea tatălui şi bunicul din partea mamei sugeau cuburi de zahăr la cafea. În abundenţa lui, zahărul semăna cu petrolul, şi el folosit din belşug pe vremea aceea şi care, ca şi zahărul, e acum umbrit de un nor de vină. Anii ’70 au fost deceniul zahărului şi al petrolului, apogeul consumului nesofisticat şi inocent, care îşi avea fără îndoială originea într-o cultură a sărăciei, cea în care au crescut bunicii noştri şi pe care părinţii noştri au lăsat-o în urmă. Era o cultură frugală, nu din vreun principiu, ci de nevoie, în care zahărul reprezenta o plăcere simplă şi ieftină. Când în Norvegia a pătruns bogăţia, care diferenţiază obiectele şi exaltă ceea ce e scump şi care, într-o cultură a banului, cuprinde ceea ce e exclusiv, rar şi unic, nici petrolul – turnat din abundenţă în măruntaiele maşinăriilor lacome ale anilor ’70, unde era transformat în putere şi viteză primitivă –, nici zahărul, atât de simplu ca formă, accesibil oricui şi dotat cu un farmec modest, n-au mai avut loc decât pe margini, printre „restul”, în rândul maselor care, asemenea lui, nu sunt diferenţiate, în cultura banului, ci pur şi simplu etichetate sumar drept o subclasă vagă şi

anonimă. Faptul că această clasă s-a organizat într-un partid al ei a fost singurul lucru cu adevărat nou petrecut în viaţa politică norvegiană în anii ’70 şi ’80. Iar faptul că această mişcare politică, autodenumită Partidul Progresului, a cerut, proclamând-o una dintre politicile sale cele mai importante, preţuri mai mici la petrol n-a fost, desigur, o coincidenţă, aşa cum n-a fost nici faptul că primul lor lider de mare succes, Carl I. Hagen, a venit în politică din industria

214 *Karl Ove Knausgård* zahărului. Este, aşadar, perfect logic că Partidul Progresului, politica şi votanţii lui sunt percepuţi de elita intelectuală şi culturală a societăţii cam la fel ca zahărul şi petrolul: orientaţi doar spre efecte pe termen scurt, distructivi, imorali, nepoftiţi. La fel de logic e şi faptul că petrolul şi zahărul au început cu adevărat să se contopească în aceeaşi perioadă în care Partidul Progresului a luat amploare. Mă gândesc aici la benzinării, care astăzi, când Partidul Progresului este pentru prima oară la guvernare, stau pe marginea şoselelor ca nişte mari palate lucioase şi sunt pline ochi de chifle cu stafide, chifle cu cereale, chifle cu ciocolată, chifle cu caramel, de lăzi cu băuturi răcoritoare şi de toate dulciurile posibile.

SCRISOARE CĂTRE O FIICĂ ABIA NĂSCUTĂ

29 ianuarie. Stau într-o rezervă în spitalul din Helsingborg, pe un scaun la fereastră, e noapte, şi Linda doarme în patul de alături. Tu eşti într-un incubator lângă mine, sub o păturică, îmbrăcată într-o pijama albă şi o căciuliţă albă, şi dormi şi tu. Te-ai născut ieri-seară, totul a mers bine, chiar dacă te-ai grăbit cu mai bine de o lună. Eşti sănătoasă şi bine formată şi nu ai varus equin! Şi asistentele, şi medicul ţi-au examinat îndeaproape tălpile

picioarelor şi nu e nimic în neregulă la ele. Ai stat trează vreo oră după naştere, m-ai privit ţintă cu ochişorii tăi negri cum te îmbrac în pijama, în timp ce mama ta zăcea epuizată în pat, urmărindu-ne. Te-am luat la piept, susţinându-ţi cu o mână capul, şi ceafa, iar cu cealaltă corpul, care s-a îndoit şi era atât de mic, încât palma mea îl acoperea aproape complet. Era ca şi cum aş fi ţinut un mic animal. Când ţi-am simţit căldura corpului lângă mine şi ţi-am inspirat mirosul, atât de nespus de plăcut şi atât de asemănător cu mirosul pe care l-au avut cândva surorile şi fratele tău, m-a năpădit

218 *Karl Ove Knausgând* o bucurie mai mare decât tot ce-am cunoscut în viaţă. De atunci ai dormit cea mai mare parte a timpului. Acum o să dorm şi eu, cu tine aproape. Mâine am să-i aduc pe surorile şi fratele tău să te vadă pentru prima oară.

Lindei i s-a rupt apa în mijlocul nopţii şi, fiindcă era mult prea devreme, iar eu trebuia să stau acasă cu copiii, am chemat o ambulanţă. A aşteptat-o speriată, era poate două dimineaţa, strada pustie de afară era luminată de strălucirea galbenă a felinarelor care sclipea în zăpada de pe marginea drumului. Ambulanţa a părut să lunece pe lângă ferestrele noastre iară grabă şi fără zgomot, şi Linda şi-a pus geaca mare de puf, i-am dat geanta pe care o făcusem la repezeală, şi a ieşit călcând încet, grijuliu, până la salvare. După ce i-am dus pe copii la şcoală, am sunat-o pe mama ei, şi, când ea a sosit, eu am plecat cu maşina la spital. Medicii voiau să-i facă cezariană a doua zi, dar o moaşă vitează care era de serviciu în seara aceea a convins-o pe Linda să nască natural, nu exista niciun motiv împotrivă, după părerea ei. Curând, Linda zăcea pe pat cu o bandă elastică în jurul burţii. Încăperea era austeră şi

plină de tot felul de aparate, paturile de metal se ajustau, în faţa chiuvetei erau un dozator cu dezinfectant şi unul cu săpun. În scurtă vreme, după ce contracţiile s-au îndesit şi a început naşterea, toate acestea au dispărut. Linda stătea în genunchi, cu trunchiul atârnat peste capătul patului. De fiecare dată când avea o contracţie, apuca masca cu gaz ilariant şi inhala adânc. Din când în când ţipa înăuntrul ei. Corpul părea să-i fie străbătut de valuri, şi intra în ritmul lor ca într-o transă, iar ritmul acesta părea s-o transporte într-un alt loc, al durerii, al trupului, al întunericului. Ţipetele îi erau goale şi parcă nesfârşite, fără început şi sfârşit. Au devenit mai întunecate, animalice, şi închideau în ele o durere şi o disperare atât de mari, încât, orice-aş fi făcut, indiferent că o strângeam în braţe şi-mi lipeam obrazul de al ei ori că o masam pe spate, gesturile mele nu erau decât o undă palidă şi futilă la suprafaţa adâncului care o împresura. Era în miezul a ceva, într-un loc unde n-aş fi putut ajunge niciodată, pe care puteam doar să-l observ de afară şi care totuşi schimba şi pentru mine totul, era ca un tunel ai cărui pereţi dizolvau lumea concretă în obscuritate: emoţiile şi senzaţiile îşi croiau drum cu forţa şi preluau controlul, totul era colorat de ele. Linda s-a întors pe o parte şi deja nu mai respira regulat, nu-şi mai scotea masca atunci când talazurile de durere se retrăgeau, ci zăcea mai departe şi ţipa din toate

220 *Karl Ove Knausgând* puterile până când nu mai avea aer în plămâni, atunci trăgea din nou în piept şi ţipa iar, un ţipăt care, deşi înghiţit parţial de mască, era totuşi sfredelitor, diferit de tot ce auzisem până atunci. La scurt timp după aceea tu te-ai rostogolit pe pat. Erai vineţie, iar cordonul ombilical gros era aproape complet albastru. Aveai capul turtit şi lucios, faţa ridată, ochii închişi şi

zăceai absolut nemişcată. Eşti moartă, m-am gândit. Trei moaşe au venit în fugă, ţi-au frecat trupşorul lunecos, şi atunci ai ţipat pentru prima dată. A fost un ţipăt slab, care a sunat mai degrabă a behăit de miel.

Până în clipa aceea nimic şi nimeni nu putuse să te atingă, zăcuseşi înconjurată de apă în miezul unui alt corp, şi, preţ de câteva secunde, ai stat neatinsă în lume, ca moartă, ferecată în tine însăţi, fără să respiri şi cu ochii închişi, apoi însă nişte mâini s-au întins să te atingă, iar tu ai tras pentru prima oară aer în piept, nu fără durere, probabil, şi lumea s-a revărsat în tine.

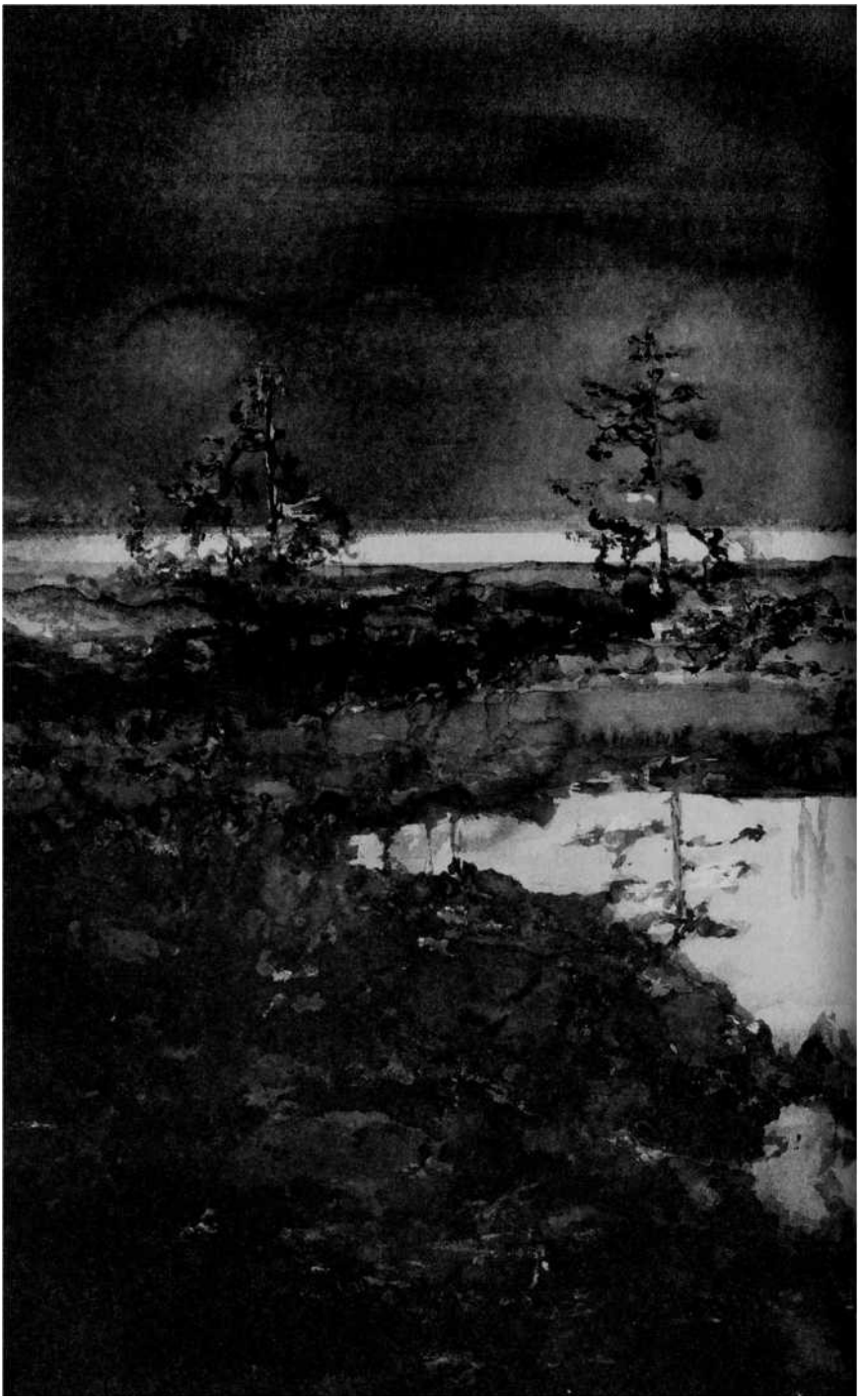

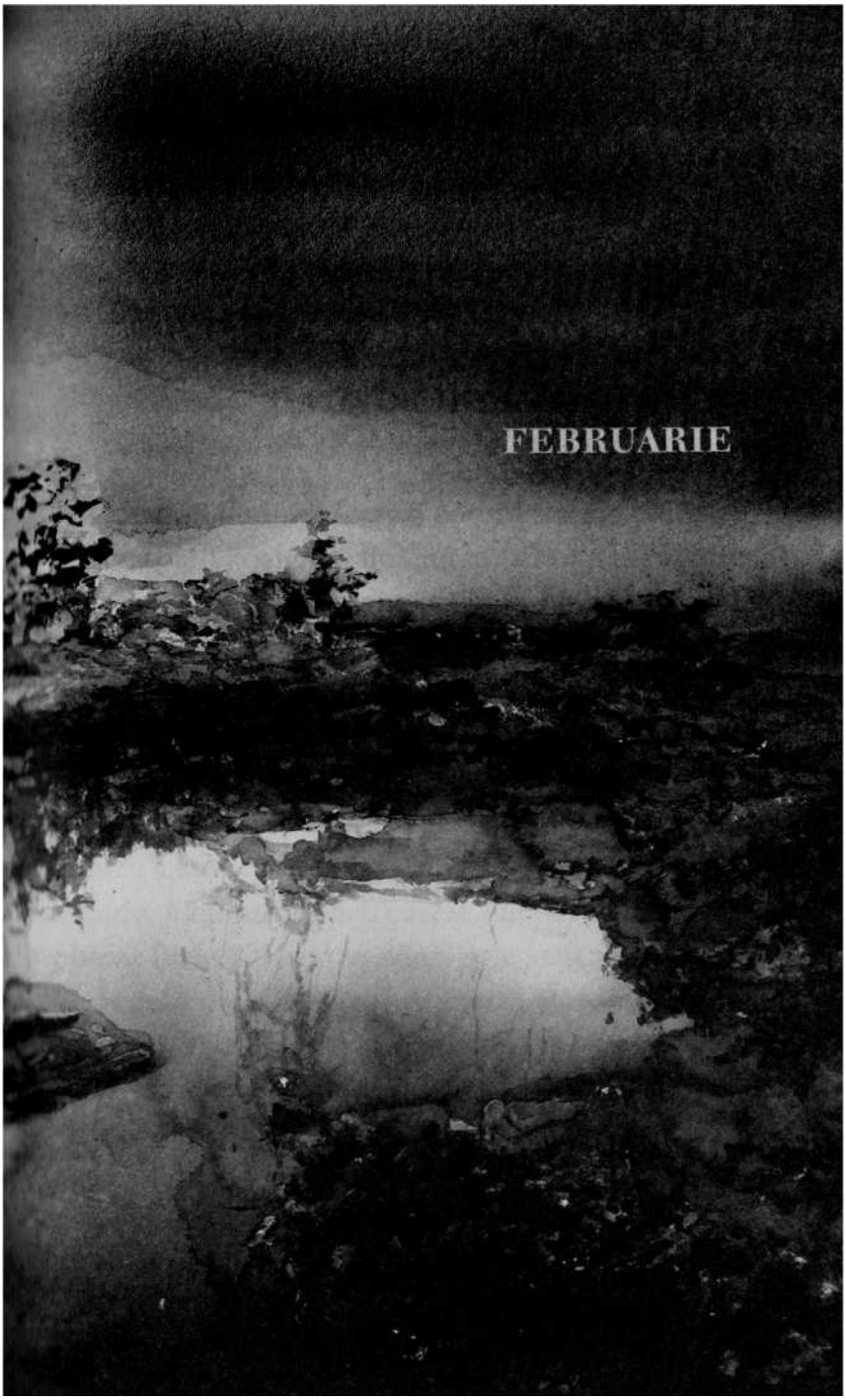
FEBRUARIE

SPAŢII ÎNCHISE

Oamenii depun eforturi considerabile pentru a crea spaţii goale pe dinăuntru, adică a construi pereţi, podele şi plafoane acolo unde înainte nu era nimic – fie la scară mare, ca în cazul caselor, fabricilor, stadioanelor, fie în versiune mai mică, aşa cum vedem în ceşti, pahare, cutii, conserve, lăzi, cufere, căni, borcane, cisterne, vaze, genţi, rucsacuri, găleţi. Spaţiile acestea sunt folosite pentru a stoca sau a transporta fiinţe, obiecte sau lichide. Cele mai mari, casele, de pildă, sunt de obicei fixe, statice, pe când cele mai mici sunt de regulă mobile, şi totuşi există atât de multe gradaţii în mărimea şi funcţionarea lor, încât până şi între casa fixă şi vehiculul mobil întâlnim obiecte intermediare, precum rulota sau autorulota. Cele mari sunt arareori omogene, de regulă formează sisteme complexe de spaţii în interiorul altor spaţii. Containerul creat de cei patru pereţi, podeaua şi tavanul unei case este la rândul lui împărţit cu ajutorul altor pereţi, al altor podele şi tavane, iar în camerele create de aceste împărţiri, de pildă, în bucătărie, există alte spaţii închise, precum bufetele, şi înăuntrul lor altele, să zicem, ceşcuţe. În timp ce spaţiile fixe sunt în general considerate cu atât mai impunătoare cu cât sunt mai mari – un palat e mai măreţ decât un bordei, un stadion mare de fotbal e mai impozant decât unul mic –, în cazul celor mobile lucrurile stau de regulă invers: aici regula e cu cât mai mic, cu atât mai bine. O ceşcuţă e mai frumoasă decât o cană masivă, dar o cană masivă e mai frumoasă decât o găleată. Iar lucrurile cele mai frumoase dintr-o casă sunt ţinute în cutii foarte mici de bijuterii. Impulsul şi nevoia de a crea spaţii goale sunt profunde şi nu sunt specifice omului. Păsările construiesc cuiburi, vulpile, bursucii şi urşii îşi fac vizuini, vidrele

asemenea, furnicile înalţă muşuroaie, unele albine trăiesc în scorburi, altele îşi meşteresc faguri, morenele se ascund în mici grote din recifele de corali, anumite crustacee îşi protejează corpurile moi strecurându-se în cochilii goale. Dar oamenii sunt singura specie care se foloseşte de spaţii goale mobile. O maimuţă îşi poate face mâinile căuş ca să bea apă, dar, de îndată ce-şi desparte mâinile, căuşul încetează să existe. Când oamenii au învăţat să creeze spaţii închise mobile, n-au mai fost supuşi constrângerilor peisajului, ci s-au eliberat de ele: ca să bea, nu mai era nevoie să stea lângă izvor, puteau să transporte apa departe de el în urcioare sau saci de piele şi să bea din ea unde şi când voiau. Dar această nouă libertate a fost cu două tăişuri, căci, dacă înainte îşi trăiseră viaţa sub cerul liber, acum au început să locuiască în nişte încăperi închise, care treptat au ajuns să ne domine complet viaţa. În ziua de azi, viaţa noastră se scurge în asemenea încăperi, şi, dacă părăsim una plecând de acasă, o facem doar ca să intrăm în alta, maşina, care ne duce la a treia încăpere, biroul, apoi, venind de acolo, ne oprim la supermarket şi ne întoarcem acasă, cu câte un alt soi de recipient în fiecare mână, plin şi el, la rândul lui, cu alte containere umplute cu mâncare, pe care le depozităm în spaţiile închise din casă – frigiderul, bufetul, cămara. Chiar şi când ne împlinim marele vis de a părăsi Pământul, o facem într-o capsulă doar puţin mai mare decât o maşină, în vreme ce imaginile Pământului trimise din ea ne arată o sferă albastră, perfect rotundă, pe care nu se vede nici măcar unul dintre aceste miliarde de containere. Dar ele există, şi ne modelează mai mult ca orice altceva, căci creierul cu ajutorul căruia vorbim e şi el instalat într-un spaţiu închis, şi toate gândurile pe care le producem sunt

organizate ca hainele dintr-un şifonier, cu pantalonii pe un raft, puloverele pe altul, cămăşile şi rochiile atârnate pe umeraşe de o bară care se întinde de la un perete la altul.

CONVERSAŢII

Comunicarea interpersonală are foarte adesea loc în afara limbii. Când înregistrăm o conversaţie şi punem pe hârtie ceea ce s-a spus, devine limpede cât de important e contextul pentru cuvinte, care sunt în sine incomplete, caracterizate de ezitări, lacune şi aluzii şi uneori vecine cu incomprehensibilul. Asta se întâmplă nu doar pentru că ne folosim de tot corpul ca să completăm vorbele sau pentru că, într-o conversaţie, suntem atenţi la tot ce ne comunică în mod silenţios corpurile celorlalţi participanţi, ci pentru că însăşi conversaţia e de obicei despre altceva decât ceea ce pot exprima cuvintele. Discuţiile despre ceva care are valoare intrinsecă, în care ceea ce se spune e şi important, şi interesant în sine, sunt atât de rare, încât e limpede că nu acesta e scopul principal al interacţiunii dintre oameni. „Aţi văzut ce plouă afară?” e o afirmaţie destul de obişnuită şi cu siguranţă absolut lipsită de sens, pentru că oricine aude ploaia poate să o şi vadă. „Da”, poate fi răspunsul, la fel de lipsit de sens. Apoi, înainte de următoarea afirmaţie, poate interveni o pauză. „Mâine au spus că se mai îndreaptă vremea”. Care e de fapt Scopul acestei conversaţii e imposibil de stabilit până nu ştim unde şi când a avut loc, cine a luat parte la ea şi ce fel de relaţie exista între interlocutori. Dacă ea are loc într-o casă mare în dimineaţa de după o petrecere, după ce toţi oaspeţii au plecat să viziteze mica staţiune de coastă din apropiere, între doi oameni care au ales să rămână acasă şi să se relaxeze, poate să citească puţin, şi care nu se cunosc, dar se află acum în aceeaşi cameră, şi el priveşte

pe fereastră la gazonul verde, strălucind de picături, şi la cerul greu plumburiu, din care şiroaie dese de ploaie curg ca o cortină vag unduitoare, iar ea, care a stat într-un fotoliu şi a citit până la intrarea lui în cameră, dar care acum s-a ridicat, s-a apropiat de soba mare de teracotă şi a pus câteva lemne pe foc şi care, în timp ce el spune că prognoza pentru mâine e mai bună, rupe o foaie dintr-un ziar şi o împinge printre buşteni, atunci schimbul acesta de cuvinte poate fi un mod de a stabili un spaţiu comun între cei doi, de a afirma că, deşi nu se cunosc de fapt, cei doi nu sunt nici complet străini, pentru că au prieteni comuni şi acum se află aici împreună. Într-un asemenea caz fiecare îşi va vedea curând de ale sale şi, nu peste mult timp, conversaţia şi situaţia vor fi uitate pentru totdeauna. Dar, dacă privirile celor doi s-au întâlnit de mai multe ori la petrecerea din seara respectivă, iară ca ei să fi schimbat vreun cuvânt, ci doar aceste ocheade încrucişate, atunci conversaţia din camera de zi – în timpul căreia ea aprinde acum, hârşâind, un chibrit lung de latura cu fosfor a cutiei, iar el se întoarce s-o privească, şi ea îi simte ochii chiar dacă stă ghemuită cu spatele, ca să înfigă chibritul aprins în ghemotocul de hârtie, care ia imediat foc şi începe să ardă cu o flacără subţire – poate să însemne cu totul altceva. Când ea aruncă în sobă chibritul încă arzând şi se ridică în picioare ştergându-şi cu un gest automat palmele de pantaloni în timp ce-i întâlneşte privirea, iar el zâmbeşte liniştit, strângând uşor mâna care-i atârnă pe lângă corp, şi ea spune: „Cel puţin fermierilor le prinde bine”, avem de-a face cu conversaţie pe care niciunul din ei nu vrea s-o încheie, fiindcă se caută unul pe altul cu ajutorul ei, şi, dacă se găsesc, atunci, cine ştie, poate replica ei „Cel puţin fermierilor le prinde bine”, va deveni

un reper al mitologiei lor personale, după ce prima întâlnire dintre

232 *Karl Ove Knatisgând* ei a fost transformată într-o poveste de care-şi amintesc unul altuia şi poate le-o spun şi copiilor din când în când, pentru a întări legăturile care în mod inevitabil slăbesc cu timpul, când conversaţii care pe hârtie par plate nu mai au, până la urmă, nicio altă încărcătură şi exprimă numai indiferenţă.

SPIRITUL LOCULUI

Când m-am trezit azi-dimineaţă, pământul era acoperit cu o pojghiţă albă, şi toate băltoacele care se formaseră după ploaia din ultimele zile îngheţaseră şi zăceau pe poteca de piatră ca nişte cioburi de sticlă cu marginile zdrenţuite. Când a răsărit soarele, peisajul a început să scânteieze ca presărat cu pietre preţioase. A fost frig toată ziua. Câmpurile şi pajiştile pe lângă care am trecut cu maşina în drum spre şcoală, de unde trebuia să-i iau pe copii, păreau transformate – peisajul îmbibat de ploaie, care păruse să absoarbă culorile, lăsând numai câte un galben veştejit şi un verde pal să apară dintre nuanţele apăsătoare de maro, era acum perfect distinct şi limpede, şi chiciura care acoperea în straturi pufoase fiecare creangă şi tulpină sclipea şi scăpăra sub cerul albastru senin. Înainte să vin aici, în birou, m-am oprit în curte şi am privit lung întunericul perforat de luminiţele unei puzderii de stele. M-am gândit la ceea ce îmi închipui că se gândeşte oricine în timp ce contemplă universul într-o noapte înstelată de iarnă. Există în el un număr infinit de sori şi miliarde de planete care se rotesc în jurul lor, şi pe unele nu se poate să nu existe viaţă, nu? A te gândi la univers e deseori un exerciţiu de abstracţiune – când ne imaginăm vreo planetă, o facem de obicei din afară, ca în

fotografiile pe care le-am văzut ale planetelor din propriul nostru sistem solar, aparent suspendate în vidul întunecat, cu forme şi culori ca ale biluţelor colorate pentru copii. Prima oară când am văzut fotografii făcute la nivelul solului unei planete am fost zguduit. Erau de pe Marte, arătau o câmpie de rocă şi nisip care se întindea până la un munte impunător din depărtare, într-o lumină gri-palid, ca în anumite dimineţi de toamnă. Ce era deci atât de uimitor la ele? Mi-am dat seama dintr-odată că acolo e un loc, la fel de concret şi de real în concreteţea lui ca şi curtea acoperită de promoroacă în care tocmai m-am oprit să privesc cerul. Că e un spaţiu anume. Că spiritul locului, ceea ce romanii numeau *genius loci*, există şi acolo. Şi poate că aşa ar trebui să ne închipuim universul, nu ca pe ceva străin şi abstract, toate numerele acelea ameţitoare şi distanţele imense, ci ca pe ceva apropiat şi familiar. Vântul care spulberă un troian de zăpadă sub o stâncăraie undeva în Pleiade, aerul plin de fulgi rotitori care, în sclipirea slabă a lunii, par văluri subţiri şi sunetul vântului care-şi croieşte drum printr-o râpă cu un şuier, aproape un vaiet. O uşă care se trânteşte într-o casă pe o câmpie deşertică de lângă steaua Achemar, un lac rotund într-o pădure de pe marginile stelei Castor. E un gând plăcut. Şi totuşi ar fi cumplit dacă undeva în cosmos ar exista viaţă, dar nu ca a noastră, ci infinit superioară, făpturi care ar şti ceva ce noi nu ştim, care, când ar veni aici, ne-ar deschide larg uşile universului. Toată arta noastră, toată ştiinţa, filosofia şi-ar pierde sensul peste noapte. Acum, când scriu asta, îmi dau seama că aşa s-a şi întâmplat cândva. Cu numai câteva sute de ani în urmă, oamenii erau convinşi de existenţa unei puteri superioare, neomeneşti, care cunoştea şi guverna totul. Din punctul de vedere al acestei puteri,

lumea lor era mică, nesemnificativă, lipsită de valoare şi de relevanţă. Nicio fiinţă umană nu se considera capabilă să înţeleagă misterul şi nicio năzuinţă omenească nu viza viaţa omului, căci arta, ştiinţa şi filosofia existau numai pentru a servi această putere superioară. Umilinţa lor era nemărginită, şi oricine îşi afirma propria valoare sau valoarea sa specific omenească era ars pe rug. Nu ştiu ce e mai înspăimântător: o fiinţă de pe o planetă măruntă care se venerează pe sine şi mica sa lume ca şi cum infinitul n-ar exista sau o fiinţă care îşi arde semenii pe rug pentru că infinitul există.

BEŢIŞOARE PENTRU URECHI

Beţişoarele pentru urechi sunt bastonaşe de lemn sau de plastic care au fiecare capăt înfăşurat într-un tampon de vată. Arată ca nişte beţe cum poartă majoretele care conduc o fanfară, cu vârful gros de cauciuc, dar în versiune miniaturală, sau ca nişte pagaie mărunţele. Se folosesc de obicei pentru a curăţa urechea externă: un capăt este împins în canalul auditiv, răsucit uşor şi, când e scos, ceara galben-maronie s-a lipit de vata albă. La fel se procedează cu cealaltă ureche, folosind celălalt capăt al beţişorului. Pot fi utilizate şi pentru a curăţa buricul unui nou-născut până când ciotul putred şi urât mirositor al cordonului ombilical cade de la sine. Vata din capăt se poate înmuia în apă pentru a reduce frecarea şi pentru ca umezeala să dizolve mizeria acumulată în ombilic. O cutiuţă cu beţişoare are, cel puţin pentru mine, ceva vag agreabil. Dacă se întâmplă să-mi cadă ochii asupra ei în dulapul din baie, aproape întotdeauna scot unul şi mi-l bag în ureche. Plăcerea constă nu atât în atingere, căci tamponul de vată e bont şi uscat şi adesea dă o senzaţie inconfortabilă pe pielea dinăuntrul urechii, mai ales dacă

eşti neatent şi îţi împungi cu ea timpanul. Scârţâitul care-ţi umple capul nu e nici el prea agreabil. Dar nimic din toate astea nu se întâmplă dacă în ureche e foarte multă ceară, pentru că ea contrabalansează uscăciunea bumbacului şi îndulceşte sunetul sau îl schimbă, făcându-l, din înăbuşit, uşor lipicios, încât tot corpul e inundat de un sentiment de satisfacţie, care creşte atunci când scoţi vata şi o Vezi acoperită cu un strat închis la culoare de ceară vâscoasă. N-am nici cea mai vagă idee de ce senzaţia aceasta e atât de plăcută, încât simt o umbră de dorinţă de fiecare dată când văd o cutie de beţişoare. Dar tentaţia de a îndepărta ceara din ureche e legată de alte impulsuri mărunte, însă reale şi recurente, precum nevoia de a-ţi tăia sau rupe unghiile, de a-ţi stoarce coşurile, de a extrage aşchia intrată în deget, de a elimina puroiul de la rădăcina unghiei. Uneori mă încearcă un soi de aşteptare, am senzaţia că se va întâmpla ceva plăcut fără să-mi dau seama exact ce, până când îmi amintesc deodată, cu un val de dezamăgire: plăcerea pe care o anticipam era pur şi simplu satisfacţia de a-mi curăţa ceara din urechi. Dar fac asta, şi timpul petrecut astfel e un interval agreabil. Deşi beţişoarele de urechi sunt larg răspândite – se găsesc aproape în fiecare casă abia dacă le pomeneşte cineva. Nici pe cutie nu există instrucţiuni de folosire, aşa că eşti lăsat să te descurci cu ele cum ştii. Acum, în timp ce scriu, îmi dau seama că n-am văzut niciodată pe nimeni folosindu-le. Şi nici nu mi-a spus vreodată nimeni la ce slujesc, nici nu m-a învăţat în vreun fel. Nu cumva sunt făcute în cu totul alte scopuri? Poate le-am înţeles complet greşit, iar tu, cel care citeşti acum, râzi în clipa asta de mine. Hei, ia fii atent! Tipul ăsta foloseşte beţişoarele ca să-şi scoată ceara din urechi! Acesta e întotdeauna

pericolul când scrii despre chestiuni intime: să se râdă de tine – şi e unul din cele mai ameninţătoare lucruri pentru un scriitor. În baie poţi să încui uşa ca să fii sigur că eşti singur în asemenea momente. Nu contează dacă eşti ridicol, nimeni n-o să ştie vreodată. Şi una dintre părţile bune ale igienei intime – scosul punctelor negre, smulsul firelor lungi de păr de pe mucoasa nazală, pensatul sprâncenelor – este exact faptul că nu eşti observat sau judecat de nimeni, nici măcar de tine însuţi, stai pur şi simplu golit de orice gând în faţa oglinzii, cu calmul desăvârşit al îngrijirii de sine. E posibil ca oamenii să fie depăşiţi într-o zi de calculatoare şi roboţi, ca inteligenţa artificială să capete şi iniţiativă, şi conştiinţă de sine, dar n-o să aibă niciodată nici ceară, nici beţişoare pentru urechi, nici păr în nas sau forfecuţe de unghii, şi, câtă vreme aşa stau lucrurile, câtă vreme suntem singurele fiinţe capabile să-şi facă în tihnă manichiura, vom fi absolut în regulă.

COCOŞI

Azi ne-am dus cu maşina până la brutăria locală a lui Olof Viktor să luăm prânzul. Nu servesc mese calde, dar sunt cunoscuţi pentru pâinea excelentă pe care o fac, şi în galantarul de sticlă erau tartine cu ingrediente puţine, însă apetisante: pe unele un munte de cozi de langustă, pe altele, felii groase de brie peste diferite legume. Voiam ceva cu carne şi m-am aplecat să citesc eticheta fixată între tartinele care aveau pe ele straturi de carne. Era albă, ar fi putut fi pui sau curcan sau chiar felii de vită. Dar acolo scria *tupp*, cuvântul suedez pentru „cocoş” M-am simţit dezgustat, şi, când m-am îndreptat de spate, îmi dispăruse toată pofta de mâncare. De ce nu voiam să mănânc cocoş? Nu mă deranjează în niciun fel să mănânc

pui sau găină, de pildă la cuptor, dar împotriva cocoşului am avut o reacţie instinctivă. Am cerut până la urmă o tartină cu brie şi am încercat să mă gândesc la altceva în timp ce stăteam în sala largă, aproape goală, suficientă ca să încapă năvala turiştilor care vin aici vara. Câmpurile de afară erau acoperite cu un strat subţire de zăpadă, prin care pământul maroniu se vedea ici şi colo, ca o rană printre fâşii de pansament. Cocoşul are o identitate atât de distinctă, încât iese în evidenţă, mi-am spus, probabil de asta. E impunător, spre deosebire de găinile scunde şi aproape rotunde, şi îşi înclină gâtul în timp ce se plimbă ţanţoş, ca şi cum ar supraveghea locul, întorcând capul din când în când cu mişcări smucite, sacadate. Asta îi dă un aer extrem de încordat, ca şi cum ar fi tot timpul pe punctul de a exploda într-o mişcare, şi probabil de aceea era în Antichitate un simbol al vigilenţei. În poiată se bucură de toate privilegiile: noaptea stă cocoţat pe craca cea mai bună, cea mai de sus, şi i se dă voie să fecundeze găinile şi astfel să-şi perpetueze genele. Dar totul are un preţ, pentru că misiunea lui este şi să apere găinile de atacatori, iar privilegiile le capătă numai în virtutea faptului că e cel mai puternic, lucru pe care cocoşii mai tineri îl pun la încercare atacându-l imediat ce se simt suficient de puternici ei înşişi. Luptele de cocoşi sunt spectacole brutale şi sângeroase, căci cocoşul e în mod inerent un tip decis, aşa că, atunci când porneşte la atac, nu are decât dorinţa de a răni şi a ucide. Creasta lui roşie împrumută ceva din aura triumfătoare a penei de pe coiful războinicului şi e posibil chiar s-o fi inspirat; în Antichitate, cocoşul era şi simbolul unei firi bătăioase. Şi totuşi creasta nu seamănă doar cu pana ostaşului, căci se lăţeşte şi acoperă tot capul, în jurul ochilor, ca o glugă, până se

sfârșește în două protuberanţe ca nişte săculeţi care atârnă sub cioc. Cu toate că aceste atribute antropomorfe te pot face să nu mănânci cocoş – sau cel puţin să-l mănânci cu mai puţină poftă decât alte tipuri de carne –, lucrul nu e imposibil. În maşină, în drum spre casă, trecând printre câmpurile largi, cufundate în somn, mi-am dat seama că percep în cocoş și ceva legat de lumea cealaltă. De lumea cealaltă? De unde până unde? Din pricina unor versuri ale poetului norvegian Olav H. Hauge. Când am ajuns acasă, am cercetat cuprinsul ediţiei de poezii alese pe care o am şi am găsit „Cocoşul de aur”, care începe astfel:

Şi am fost multă vreme mort. Mort în cochilia mea, şi am strigat precum cocoşul de aur al Constantinopolului. Locuiam sub pământ – auzeam un hârjâit şi un răspuns – şi mă zbăteam – şi ţipătul sufletului trădat răsuna gol şi deşert.

Cocoşul lui e un personaj enigmatic, care evocă pompa vizibilă, chiar ostentaţia, dar şi moartea şi ceea ce se află „sub pământ” Miklagard, numele vechi scandinav al Constantinopolului, m-a dus cu gândul la vikingi. Plus că mi-era ceva cunoscut în prima propoziţie. „Şi am fost multă vreme mort”. E un vers fabulos, unul dintre cele mai frumoase din întreaga poezie norvegiană. Dar îl mai citisem undeva cu numai câteva săptămâni înainte. îl asociam cumva vag tot cu vikingii, aşa că am scos *Edda poetică* şi l-am găsit în „Visele lui Baldur” Acolo, profeta Hei spune „am fost moartă multă vreme” 1. Hei este lumea de dincolo, şi Odin a trezit-o din morţi ca să afle semnificaţia coşmarurilor lui Baldur. Pe tărâmul morţilor au fost întinse mese pentru un ospăţ fastuos: este aşteptat Baldur. Deci versul lui Hauge a fost luat dintr-un poem

eddic, dar în care nu existau cocoşi, deci de unde vine asocierea cocoşului cu lumea de dincolo? De la Hauge însuşi? Ceva îmi spunea că nu, aşa că am continuat să răsfoiesc cartea şi curând am fost captivat cu totul de aceste minunate poeme vechi. După-amiaza târziu, când începuse din nou să ningă, am găsit cocoşul scandinav. Era în „Prezicerea vizionarei”, în versurile următoare:

Îi strigă lui să taie capul frumosului cocoş roşu.
Din pădurea cu păsările, ce se numea Fjalar.
Dacă la zei cânta Gullinkambi.
Cel care în hala tatălui atotputernic îi trezea pe eroi;
Un altul era cel care cânta în adâncul Pământului.
Cu pene brun-negricioase, în încăperile zeiţei Hei[3].

Oare cocoşul de apoi, cel care cântă sub pământ, să fi fost cel care mă împiedicase să cumpăr tartina fără îndoială gustoasă de la brutărie? N-aveam să ştiu niciodată, impulsurile sunt arareori legate de gândurile conştiente, nu există convergenţă între o senzaţie de dezgust şi explicaţia ei psihologică. Şi totuşi ea fusese tot timpul acolo, subliminal – o notă diferită, mai întunecată, dedesubtul lui *tupp* şi al cocoşului plin de viaţă din conştiinţa mea. Şi, odată ce am identificat-o, a ieşit la iveală şi o altă asociaţie: Borghild Larsen, sora bunicii mele, care locuia la Ardal, în JOlster, într-o căsuţă exact deasupra satului unde se născuse şi crescuse, mi-a spus odată, în timp ce stăteam pe veranda ei privind întinsul şi blajinul lac Pistravatnet, că, pe vremuri, când un om se îneca acolo, localnicii foloseau un cocoş ca să-i afle corpul. Puneau cocoşul în barcă, vâsleau încet pe lac, şi, acolo

3 Op.cit., p. 43; potrivit notelor inserate de traducătoarea Eddei, Magda Petculescu, Fjalar este cocoșul care îi trezește pe uriași la ultima luptă, așa cum Gullinkambi a fâcut cu zeii, iar cocoșul brun-negricios cu oamenii din împărăția lui Hei. (n.tr.)

unde se auzea cucurigul, se opreau şi-l căutau pe fundul apei pe cel mort.

PEŞTI

Când pescuieşti de pe un mal puţin abrupt de stâncă, şi undiţa tremură şi tragi din apă un peşte care după câteva minute se zbate pe uscat, e uimitor cum suprafaţa netedă şi şlefuită a pietrei, pe care nimic nu iese în afară şi nu există margini, sau creste zgrunţuroase, sau şănţuleţe, sau orice alt fel de neregularităţi, se repetă, ai zice, în corpul peştelui, care pare şi el şlefuit, cu forma lui hidrodinamică lin curbată care începe la rădăcina cozii şi, pe marginea de sus, se ridică spre spinare, apoi coboară iar spre gură, iar pe marginea de jos trasează acelaşi arc pe sub burtă, încât corpul peştelui se închide ca o elipsă şi, comparat cu al animalelor de uscat, cu excepţia şerpilor, pare să fie format doar din trunchi. Dacă ne-am închipui cum e să fii peşte, ne-ar fi greu să nu simţim dorinţa de a întinde braţele ca să atingem ceea ce vedem şi disperarea că nu putem. Peştele nu simte însă nici dorinţă, nici disperare, nu-i lipseşte nimic atunci când, căutându-şi de mâncare, pluteşte pe deasupra fundului mării cu mişcări unduitoare care-i străbat tot corpul. Faptul că această existenţă fără braţe, unde totul e apucat cu gura, este mai veche decât a noastră şi că braţele pot fi considerate de aceea un adaos, un fel de accesoriu care, oricât de esenţial ar părea pentru o viaţă completă pe uscat, nu e absolut necesar, le împrumută un aer oarecum ostentativ când ne aplecăm deasupra peştelui şi-i scoatem cârligul din gură cu o mână, ţinându-i cu cealaltă corpul – un corp aparent neted şi rece, dar încă plin de viaţă şi vigoare, care însă se sfârşesc brusc, într-o explozie întunecată, când îi zdrobim capul de stâncă şi peştele moare.

Am copilărit pe o insulă, şi totuşi viaţa de care mă simţeam legat, pe care o vedeam din când în când şi despre care învăţam la şcoală, erau plantele, copacii, animalele şi păsările de uscat. Bursuci, vulpi, ciori, molizi, mesteceni, vrăbii, corbi, cerbi, vipere, elani, pescăruşi, anemone de pădure, broaşte, clopoţei, şerpi de casă, frasini, stejari, veveriţe, degeţei, coada-calului, muşchi, iepuri, pini. Nu că viaţa din marea care ne înconjura ar fi fost uitată, doar că nu aparţinea lumii cu care mă identificam şi din care simţeam că fac parte, ci unei cu totul alte lumi, într-un fel, de pe partea cealaltă, aproape ca cerul înstelat, doar că mai aproape şi, ca atare, mai neutră. Să arunci plumbul peste copastie şi să-l simţi scufundându-se vertiginos în adâncurile de sub barcă până loveşte fundul, şi devine parcă dintr-odată imponderabil, şi trebuie tras puţin înapoi ca să atârne suspendat în apă ca o sondă coborâtă din lumea văzduhului, cu un şir de cârlige metalice deasupra pe care peştii, în ritmul lor lent de curent marin, se presupune că vor veni să le ciugulească, era, firește, interesant, dar într-un mod mecanic – avea oare să muşte? –, ca aşteptarea unui gol într-un meci de fotbal, şi îi lipsea cu totul misterul scăpărător al cerului înstelat. Chiar şi atunci când peştele muşca şi devenea vizibil sub barcă, în apă, ca o străfulgerare argintie. Prima dată când mi s-a întâmplat era în vara de după ce împlinisem treisprezece ani, şi am înţeles dintr-odată, cu toată forţa unei revelaţii, că insuliţele din arhipelag sunt de fapt piscuri, şi că marea aparţine peisajului, se revarsă pe uscat, acoperind zonele joase şi formând canale între cele mai înalte, încât peştele, în apă, înoată între munţi exact aşa cum păsările zboară între munţi în aer. Gândul acesta a atras deodată peştii în

lume şi a pus macroul pe picior de egalitate cu coţofana, codul cu bursucul, calcanul cu ariciul, mihalţul de mare cu rândunica. Înotau încet prin văile lor, prin pădurile lor subacvatice, peste câmpiile deschise către versanţii impunători ai munţilor, unde unora dintre ei, mai ales codului, le place să se oprească pe timpul iernii, în timp ce tatăl meu, la numai câţiva metri deasupra, îşi arunca momelile peste apă, iar eu îl priveam, în timp ce valurile se spărgeau şi se fărâmiţau de stânca de sub noi şi umpleau aerul cu stropi de apă sărată pe care briza puternică dinspre ţărm îi alunga pe uscat, încât părul ne stătea ţeapăn când ajungeam acasă, cu căldarea plină de peşti reci şi netezi, care dădeau încă din coadă deşi erau de multă vreme morţi.

CIZME

În decursul anilor am avut probabil vreo treizeci de perechi de cizme, şi probabil le-am purtat zi de zi pe timp de iarnă, uneori câte două ierni, şi totuşi abia dacă-mi amintesc de vreuna. Iar asta exact pentru că au fost folosite atât de des şi cu atâta familiaritate: viaţa cotidiană face lucrurile să dispară, e ca o zonă în perimetrul căreia orice cade e sortit uitării. În plus, cizmele aparţin zeigeistului, acelei reţele invizibile care-i uneşte pe toţi oamenii şi-i inspiră să semene unii cu alţii, şi, cum lucrurile care arată la fel sunt mai greu şi de văzut, şi de ţinut minte decât lucrurile diferite între ele, e ca şi cum peste cele mai multe bunuri şi haine ale noastre se aşterne un văl de umbră, prin care numai cele mai deosebite dintre ele sunt în stare să răzbată. Acestea, pe de altă parte, pot rămâne luminoase în conştiinţa noastră vreme de câteva decenii. În privinţa cizmelor, o pereche pe care mi-o amintesc bine este, în mod tipic, una pe care n-am căpătat-

o. Erau nişte aşa-numite cizme lapone, înalte, cu carâmbul lipit de picior, din piele de culoare deschisă şi cu botul ridicat. Habar n-am de ce mi le doream atât de tare, dar aşa era, îmi amintesc că stăteam în faţa vitrinei magazinului din Arendai cu ochii pironiţi asupra legendarelor cizme. Poate din cauza unui serial de televiziune de la vremea respectivă, despre un băiat lapon pe nume Ante, care a avut o mare influenţă asupra mea şi a tuturor cunoscuţilor mei. Mama mi-a împletit un pulover care mie mi se părea în stil lapon, despicat pe laturi, încât faţa şi spatele îi fluturau liber, aşa cum văzusem că fluturau peticele de pânză pe care le purtau la brâu indienii americani, iar indienii americani erau cealaltă asociere pe care mi-o stârneau, prin filiera laponă, şi puloverul, şi cizmele. O dată, în timp ce coboram în fugă dealul spre casă, îmbrăcat în pulover, ţin minte că am avut un foarte clar „sentiment lapon”, eram ca un lapon sau ca un indian american, şi senzaţia m-a umplut de fericire. Clipa aceea, care n-are cum să fi durat mai mult de câteva secunde, e una dintre cele mai puternice amintiri ale copilăriei mele. Vântul care-mi bătea în faţă, feţele puloverului plesnindu-mă peste coapse şi peste fund din fugă, ca peticele de pânză ale indienilor, pietrişul care-mi scrâşnea sub tălpi, ceaţa care atârna printre copaci pe cealaltă parte a drumului. Probabil senzaţia aceasta voiam s-o recreez în timp ce priveam ţintă cizmele înalte, deschise la culoare, din vitrina magazinului. În plus, arătau foarte bine. Pe atunci mi se părea că hainele, pantofii şi cizmele care arată bine aveau să mă facă şi pe mine să arăt bine – sau frumos, cum aş spune acum. Faptul că a arăta bine – sau frumos – nu e un scop la care să merite să aspiri n-am aflat decât câţiva ani mai târziu, când aceleaşi

cizme au devenit nişte lucruri pe care nu le-aş mai fi purtat nici mort.

Dintre toate cizmele pe care le-am avut cu adevărat, nu doar am vrut să le am, există o pereche pe care o ţin minte. Nu pentru că ar fi arătat foarte bine sau ar fi ţinut foarte cald. Dimpotrivă, erau vechi şi crăpate, îmi rămăseseră de la fratele meu, aveau găuri, iar tălpile li se subţiaseră de atâta purtat. Aveau fermoar pe o parte, erau scurte şi negre, dar negrul se rosese în vârf, unde deveniseră gri. Mi se udau şosetele în ele, şi picioarele mi-erau tot timpul reci. N-aveam voie să le port la şcoală, aşa că le luam într-o pungă de plastic în ghiozdan şi mă schimbam în ele de îndată ce urcam în autobuz. Pentru că ghetele acestea aveau o proprietate unică: tălpile se roseseră într-atât, încât nu mai exista nicio frecare între ele şi zăpadă. Şi era o iarnă când apăruse o nouă modă, din acelea care se răspândeau ca focul şi timp de câteva săptămâni dominau tot ce făceam în cartier şi în curtea şcolii. În loc să coborâm pantele cele mai abrupte pe schiuri, sănii de plastic sau de metal, sănii-tobogan sau sănii de lemn cu volan, ne dădeam drumul pe tălpi. Era cea mai tare chestie. Acolo pe unde trecuse plugul, zăpada de pe pante rămânea uneori netedă ca gheaţa şi strălucea ca oglinda în lumina puternică a felinarelor stradale, şi pe ea puteai să aluneci chiar şi cu ghete noi-nouţe, care aveau pe talpă şănţuleţe adânci. Când condiţiile erau mai puţin prielnice, nu mergeau decât tălpile tocite, fără zimţi. De aceea ghetele mele vechi, roase, demne aproape de Chaplin, erau nepreţuite. Cu ele în picioare puteam să mă dau pe orice pantă aproape în orice condiţii şi să prind superviteză. Ne învăţaserăm: seara, în lumina galbenă a stâlpilor se vedeau întotdeauna trei-patru băieţandri

costelivi vâjâind în josul dealului pe tălpi, unii aplecaţi în faţă ca schiorii, alţii drepţi ca lumânarea – ca şi cum nici măcar nu alunecau şi făceau de fapt cu totul altceva, stăteau de vorbă cu cineva la vreo intersecţie, de pildă –, alţii clătinându-se şi împleticindu-se ca nişte sârmuliţe umblătoare. Dar, mulţumită ghetelor magice cu care soarta mă înzestrase pe neaşteptate, niciunul nu aluneca mai repede decât mine. Iar dacă pun semnul egalităţii între copilul care eram atunci şi adultul care sunt acum şi afirm că fericirea copilului e la fel de valoroasă ca a adultului, atunci săptămânile acelea au fost probabil cele mai fericite din viaţa mea: este singura dată când am obţinut tot ce mi-am dorit.

SENTIMENTUL VIEŢII

Simţim tot timpul ceva şi suntem întotdeauna într-o stare de spirit sau alta. Dar, cu toate că emoţiile şi dispoziţiile sufleteşti ne domină existenţa într-un mod atât de decisiv, nimeni nu ştie exact ce sunt, de unde vin, din ce sunt făcute şi de ce există. Prin intermediul experimentelor, neurologii au reuşit să localizeze anumite tipuri de gânduri şi de activităţi cognitive în anumite părţi ale creierului, dar sentimentele şi emoţiile nu sunt gânduri, nu au o localizare anume, sunt mai mult ca un fel de fundal al gândurilor. Şi nici nu par să facă parte din şinele conştient, căci, în timp ce ele se schimbă în permanenţă, şinele urmăreşte această schimbare şi într-un fel se ţine deoparte, cu toate că emoţiile şi senzaţiile preiau uneori controlul şi-l domină întru totul, de pildă, în accesele de furie necontrolată, de bucurie nestăpânită sau de deprimare. Dacă e însă adevărat că şinele nu e identic cu emoţiile şi sentimentele sale, atunci ar trebui să ne putem închipui unul care nu simte nimic şi nu e niciodată

într-o stare sufletească sau alta. Şi totuşi un asemenea sine neutru nu există. Poate că relaţia dintre sine şi emoţii se reflectă cel mai bine în modul nostru de a vorbi atunci când spunem despre cineva că e ca o coardă întinsă, cu alte cuvinte, când presupunem că emoţiile şi stările influenţează şinele în acelaşi fel în care acordajul unui instrument influenţează muzica pe care acesta o produce. Instrumentul corespunde, în această viziune, gândurilor, cheia de acordaj, emoţiilor şi stărilor, muzica, sinelui, iar ceea ce se manifestă prin muzică este sufletul. Toate analogiile care leagă viaţa interioară de fenomene şi obiecte exterioare nu doar o reduc, ci o şi raportează la epocă. Să comparăm, de pildă, ideile secolului al XVII-lea despre creier, înţeles ca un fel de maşinărie sau mecanism de orologiu, cu ideile noastre contemporane, care văd în el un fel de calculator, cu programe, echipamente şi memorie. Muzica e singurul lucru, din câte ştiu eu, care, asemenea sufletului, îşi are originea în ceva tehnic şi material – în cazul instrumentelor muzicale, în coarde şi şuruburi, tuburi şi spaţii de rezonanţă, tăblii şi arcuşuri, în cazul sufletului, în fibre nervoase, membrane, axoni şi dendrite – fără ca produsul acestei origini materiale să poată fi în vreun fel asociat cu ea. A identifica funcţiile creierului e ca şi cum, ca să explici o simfonie, ai studia munca unui meşter de instrumente în atelierul lui, analizând vârsta şi originea lemnului, umiditatea şi elasticitatea, compoziţia chimică a coardelor sau a cleiului ca să explici o simfonie. Dar diferenţele sunt cu siguranţă mai mari decât asemănările, nu în ultimul rând pentru că muzica e compusă, adică modelată de o voinţă, în timp ce toate variatele stări sufleteşti care ne traversează conştiinţa în fiecare zi nu sunt modelate de voinţă, ci se

nasc pur şi simplu în noi. Nu în mod arbitrar, căci sunt dependente de ceea ce am văzut şi am trăit, de cum am fost creaţi şi ce am devenit, dar nu sunt totuşi sub stăpânirea noastră. N-am ales eu să mă trezesc în fiecare dimineaţă simţindu-mă deprimat, şi, cu toate că ştiu ce-mi provoacă această stare, că eul meu interior se învârteşte în sine însuşi şi nu lasă suficient loc pentru lumea exterioară, nu pot face nimic. Dar faptul că izolarea de lumea dinafară ne influenţează emoţiile şi dispoziţia sufletească şi că reprezintă o distorsionare a stării originare a existenţei umane – asta e ceva ce ştiu nu doar pentru că am copii şi văd cum lumea curge prin ei sau pentru că eu însumi am fost copil şi îmi amintesc cum era, ci şi pentru că, în foarte puţine ocazii, am simţit eu însumi totul în mine înălţându-se şi devenind uşor şi lesnicios, şi de fiecare dată s-a întâmplat când am trăit o experienţă foarte puternică a lumii. Trăirea artei poate fi şi ea puternică, te poate înălţa şi face să te simţi uşor, fără să te desprindă însă de ceea ce te leagă – ca atunci când o creangă e ridicată de vânt, şi toate frunzele ei tremură şi pâlpâie, străbătute de fulgerări de lumină. A trăi însă lumea te face uşor în alt fel, fără să te concentreze asupra a ceva anume, sufletul se umple exact de uşurătatea indefinitului. Nu creanga care se ridică în vânt, ci vântul. Nu frunzele pe care sclipeşte lumina soarelui, ci lumina.

J.

Ultima oară l-am văzut pe J. acum vreo două zile, am trecut cu maşina pe lângă casa lui şi l-am zărit aşezat într-un şezlong lângă peretele casei, adormit, înfăşurat în nişte pături de lână. Avea gura deschisă, şi e deja atât de slab, încât, de la depărtare, capul căscat semăna aproape cu un craniu. J. a fost întotdeauna mărunt, dar forţa lui interioară

a fost atât de mare, încât nici măcar nu m-am gândit la statura lui până în ultimii doi-trei ani, când boala i-a mutilat degetele, care seamănă acum cu ale unei vrăjitoare, şi l-a adus de spate, lipsindu-l totodată de uriaşa lui energie, în scaunul acela arăta ca o grămăjoară. Trăsătura lui poate cea mai caracteristică acum este că timpul, care i-a devastat atât de tare corpul, i-a lăsat sufletul în pace. Are faţa ridată şi boţită şi trupul strâmb, ca arborii de pe malul mării pe care furtunile şi vijeliile i-au silit să crească în cele mai bizare unghiuri, dar sufletul îi e în aparenţă complet neatins, pare la fel de pur şi de nepătat de experienţe cum trebuie să fi fost la şapte ani. J. are acum şaizeci şi şase de ani. Ochii îi sunt poznaşi, plini de amuzament, dar şi ruşinoși, căci J. are trăsături vizibile de narcisism. Stângăcia aceasta nu pare să ţină însă de cel care este el cu adevărat, ci numai de cel care se întâmplă să fie într-o situaţie anume, şi are deci legătură cu farmecul lui. Acum vreo doi ani, când nu era încă atât de slăbit ca acum, îl întâlneam câteodată la restaurantul local, şi figura lui de atunci avea ceva impresionant, purta barbă, şi faţa cu riduri adânci ai fi zis că e a unui patriarh biblic. Radia demnitate, dar într-un mod nestăpânit, tipic pentru o persoană plină de voinţă, asemănător cu neînduplecarea aceea a bătrâneţii pe care o emană Beckett în fotografiile sale târzii. Dar când mă opream la masa lui sau mă aşezam şi începea să vorbească, chipul acela răvăşit şi mohorât părea dintr-odată să nu-i aparţină cu adevărat, ci să fie un fel de mască pe care şi-o puseseră ochii lui blânzi, modelând-o în expresiile faciale ale impulsurilor lui copilăreşti. Am simţit asta de mai multe ori – o experienţă care mi-era întrucâtva familiară, căci bunicul din partea mamei avusese un aer oarecum similar, şi totuşi altfel: la

bunicul aerul acesta îl întrezărisem numai, atunci când ceea ce-i ţinea la un loc demnitatea lui de om bătrân se clătina, dar în natura lui J. clar nu existau asemenea elemente unificatoare. Ce-l ţinea pe el la un loc? Faptul că aborda pe oricine ca pe un copil, pentru că el însuşi era un copil – şi nimeni nu corectase asta, nici el însuşi nu permisese să fie corectat, căci a fost toată viaţa un personaj celebrat.

Cam la un an după aceea am fost invitat la o petrecere la el acasă, în curte. Era primăvară, lumina soarelui jos se revărsa peste mesele aşezate afară pe gazon şi peste oaspeţii îmbrăcaţi festiv care stăteau în jurul lor. Venisem cu una dintre fetiţele mele, avea opt ani şi abia aştepta să-l cunoască, îi povestisem despre el. Dar el lipsea. Din casă au ieşit doi bărbaţi cu tăvi de mâncare şi le-au pus pe o masă încărcată deja cu sticle de bere, vin şi băuturi răcoritoare. Unul dintre ei a spus cu voce scăzută că J. avea să iasă curând şi că ne rugase să începem să mâncăm. Aşa că am început. Când vine şi el? m-a întrebat de mai multe ori fetiţa mea în timpul mesei. Când vine?

Când a venit în sfârşit, sprijinit de aceiaşi doi bărbaţi care aduseseră mâncarea, fetiţa mea a făcut ochii mari. Corpul lui mărunt, subţire, cocârjat, era îmbrăcat în alb, iar haina, largă şi lungă aproape până la genunchi, părea a unui maharajah. Pe pieptul alb purta o medalie vizibilă, o decoraţie acordată de rege pentru servicii meritorii, deasupra buzei de sus avea o mustaţă îngustă, ochii şi-i ascundea în spatele unor ochelari de soare, iar părul îi fusese pieptănat lins pe spate. S-a oprit, cei doi bărbaţi au păşit în lături, şi, scoţând pieptul în afară, el şi-a înconjurat cu privirea invitaţii. Arăta ca un dictator sud-american. A

spus câteva cuvinte, apoi s-a aşezat la masa noastră. Unul dintre bărbaţi i-a turnat vodcă, pe care el a dat-o de duşcă, respirând greu. În următoarea jumătate de oră a vorbit fără întrerupere despre el şi îndeletnicirile lui. Fiica mea nu-l scăpa din ochi. Până la urmă şi-a făcut curaj să-i pună o întrebare. Atunci el a părut să lase orice altceva deoparte, s-a aplecat spre ea, a rugat-o să repete întrebarea şi a rămas în aceeaşi poziţie, cu întreaga atenţie concentrată asupra ei, ca şi cum numai ea ar fi existat, timp de cel puţin zece minute.

Ea a fost vrăjită. Chiar şi fără să-l audă cântând. Căci aceasta este trăsătura cea mai puternică a lui J., vocea remarcabilă despre care nimeni n-ar crede că poate să iasă din corpul lui firav, care l-a făcut ceea ce este şi l-a adus până aici, când zace în şezlong, cu gura căscată, în faţa casei, pe proprietatea lui cât o moşie, în strălucirea rece a soarelui de februarie, ca şi cum ar muri.

AUTOBUZE

Ninge de două zile, şi în dimineaţa asta am auzit că autobuzele şcolare au fost oprite. Stratul de zăpadă e destul de subţire, şi pare o precauţie inutilă să anulezi autobuzul şi copiii să nu poată merge la şcoală din cauza asta. Tipic suedez, m-am gândit, şi mi-am amintit de o zi la Malmö când lumea fusese îndemnată să stea în casă şi să nu se aventureze afară decât dacă era absolut necesar, pentru că venea o furtună. Furtuna a venit, i-am scos pe copii afară s-o vadă, am umblat pe străzile pustii în timp ce vântul ne răvăşea părul şi răsucea ici şi colo câte un indicator rutier. Nu era niciun pericol, era pur şi simplu vânt, anunţurile autorităţilor fuseseră isterice. Iar acum nu îndrăzneau să-i ducă pe copii la şcoală din cauza câtorva centimetri de zăpadă proaspătă. I-am vorbit despre asta lui

Geir A. la telefon, gândindu-mă că aveam să râdem împreună de Suedia, ca şi altă dată, dar el nu credea că situaţia are de-a face cu precauţia sau cu laşitatea, ci cu finanţele. Economisesc bani, niciun autobuz de-aici n-are lanţuri de iarnă, n-ai observat? Nu observasem. Trecuseră câţiva ani de când mă gândisem ultima oară la lanţuri. Mi-am amintit deodată de fenomenul care, în anii ’70, umplea drumurile cu minunatul său zăngănit ritmic, căci toate autobuzele, camioanele şi multe autoturisme îşi prindeau lanţuri metalice peste cauciucuri când ningea. Pe vremea aceea autobuzele erau aproape ca nişte cutii, aveau puţine dintre curbele aerodinamice de azi, care le fac să semene cu nişte ambarcaţiuni, nave line de croazieră înălţate deasupra maşinilor pe şoselele aglomerate. Erau altfel şi pe dinăuntru, căci, dacă autobuzele de azi, cu scaunele lor confortabile şi interioarele elaborate, adesea în culori închise, seamănă cu nişte camere de locuit, cele din anii ’70 aduceau mai degrabă cu nişte magazii sau şoproane. Iar dacă azi autobuzele sunt silenţioase, pe vremea aceea duduiau de huruitul monoton al motorului, care făcea totul să tremure şi să dârdâie – podeaua, geamurile, scaunele –, în timp ce noi, luptându-ne să urcăm din viscolul de afară, cu ghiozdanele legănate în spinare, intram ca într-o fabrică, pe linia de asamblare. Era de neconceput ca această cutie ca un şopron, aproape ca un atelier pe roţi, să-şi poată permite să fie reţinută de ceva atât de simplu ca zăpada. Încetinea puţin la urcare, dar atât. Căci anii ’70 au fost ultimul deceniu autentic viguros. E greu de spus de ce deceniile care au urmat au devenit tot mai rafinate, dar se poate, pur şi simplu, ca sufletele gingaşe de pe atunci, care şedeau pale şi feminine pe locurile lor, privind lung peisajul înzăpezit şi visându-se departe de mugetul

motoarelor, de hurducăturile scaunelor şi de rânjetele băieţilor – care după-amiaza, în zilele cu ninsoare, pierdeau timpul pe lângă intrarea în magazin şi, de îndată ce şoferii urcau la volan, o luau la fugă, aplecaţi, spre maşini, se ghemuiau în spatele lor şi rămâneau acolo, ţinându-se strâns de bara de protecţie din spate în vreme ce maşinile ieşeau din parcare în şosea, lăsându-se să alunece pe tălpi şi întrecându-se să vadă cine îndrăzneşte să rămână mai mult timp agăţat, întrecere care includea şi autobuzele, atât de late, încât aveau loc pentru patru-cinci băieţi pe care-i trăgeau spre şosea, unde ei îşi dădeau drumul pe rând, cam în ritmul unor paraşutiști care sar din avion, şi pierdeau treptat viteză, până când se opreau şi rămâneau nemişcaţi pe asfalt timp de câteva secunde, râzând probabil, după care săreau din nou în sus şi o luau la fugă înapoi, după un alt vehicul de care să se agaţe –, toţi cei care nu puteau să participe la jocul acesta sau la oricare altul dintre jocurile vremii şi pe care-i tulburau hărmălaia brutală şi vederea numeroaselor pluguri de zăpadă, se poate ca aceşti visători delicaţi, fin ajustaţi ca nişte orologii, să fi fost mult mai numeroşi decât şi-ar fi putut cineva închipui.

RUTINĂ

Cine ştie de ce, scriitorii sunt întrebaţi adesea despre obiceiurile şi programul lor, de pildă, când se trezesc ca să scrie, dacă scriu de mână sau la calculator, dacă există ceva fără de care nu pot scrie. E greu de spus ce anume, în rolul lor, trezeşte interesul public faţă de viaţa lor cotidiană, dar ceva trebuie să fie, din moment ce asta nu se întâmplă cu reprezentanţii unor profesii comparabile. Poate e vorba de faptul că toată lumea ştie să scrie şi să citească, dar meseria scriitorului este, pe de altă parte,

cumva venerată, şi această falie, care pare de neînţeles, trebuie reparată într-un fel sau altul. Sau poate e vorba de faptul că scrisul e voluntar şi, ca atare, cei care scriu pot renunţa oricând s-o facă, ceea ce e de neînchipuit în cazul unui angajat şi de aceea e obscur şi atrăgător. În tinereţe citeam avid interviuri cu scriitori. Nu căutam o metodă de a scrie, nu, nu cred; ceea ce voiam să aflu erau condiţiile necesare. Un model, un numitor comun: ce defineşte un scriitor? Astăzi ştiu că toţi scriitorii sunt amatori şi că poate singurul lucru pe care îl au în comun este că nu ştiu cum ar trebui scrise un roman, o povestire sau o poezie. Această nesiguranţă fundamentală creează nevoia de rutină, care nu e decât un cadru, o schelă ridicată în jurul imprevizibilului. Copiii au şi ei nevoie de acelaşi lucru, ceva trebuie să se repete în viaţa lor, şi acesta nu poate fi ceva interior, trebuie să aibă de-a face cu realitatea exterioară, ei trebuie să ştie dinainte măcar o parte din ceea ce se petrece în preajma lor. Faptul că repetiţia nu ne este inerentă, aşa cum e la cele mai multe fiinţe, ci trebuie creată şi menţinută prin acte de voinţă, este poate principala diferenţă dintre oameni şi animale. Animale precum câinii, scoase din circumstanţele lor naturale şi puse în situaţii noi, nu au cu ce să pareze imprevizibilul şi devin prizoniere ale unor repetiţii, ticuri şi alte acte maniacale nesănătoase. Dacă imprevizibilul e suficient de mare, copiii reacţionează la fel. Anxietate, agresiune, comportament antisocial. Dante susţinea că nu putem înţelege niciodată acţiunile şi sentimentele altora luându-le ca punct de reper pe ale noastre, aşa cum pot animalele inferioare, şi că de aceea Dumnezeu ne-a dat limbajul. Pentru a face, adică, diferenţele vizibile, aşa încât să devină previzibile şi funcţionale şi să întemeieze relaţiile

sociale. Numai că, dacă se repetă, diferenţele devin asemănări, adică opusul lor. De aceea limba este înşelătoare, slujeşte la doi stăpâni, şi acesta, şi nu altul, este motivul pentru care există literatura. Şi de aceea numai cei incapabili să scrie sunt în stare s-o scrie. Căci, dacă rutina e acceptată în literatură, şi nu ţinută la distanţă, ea nu mai e literatură, ci doar o schelă în plus ridicată în jurul vieţii.

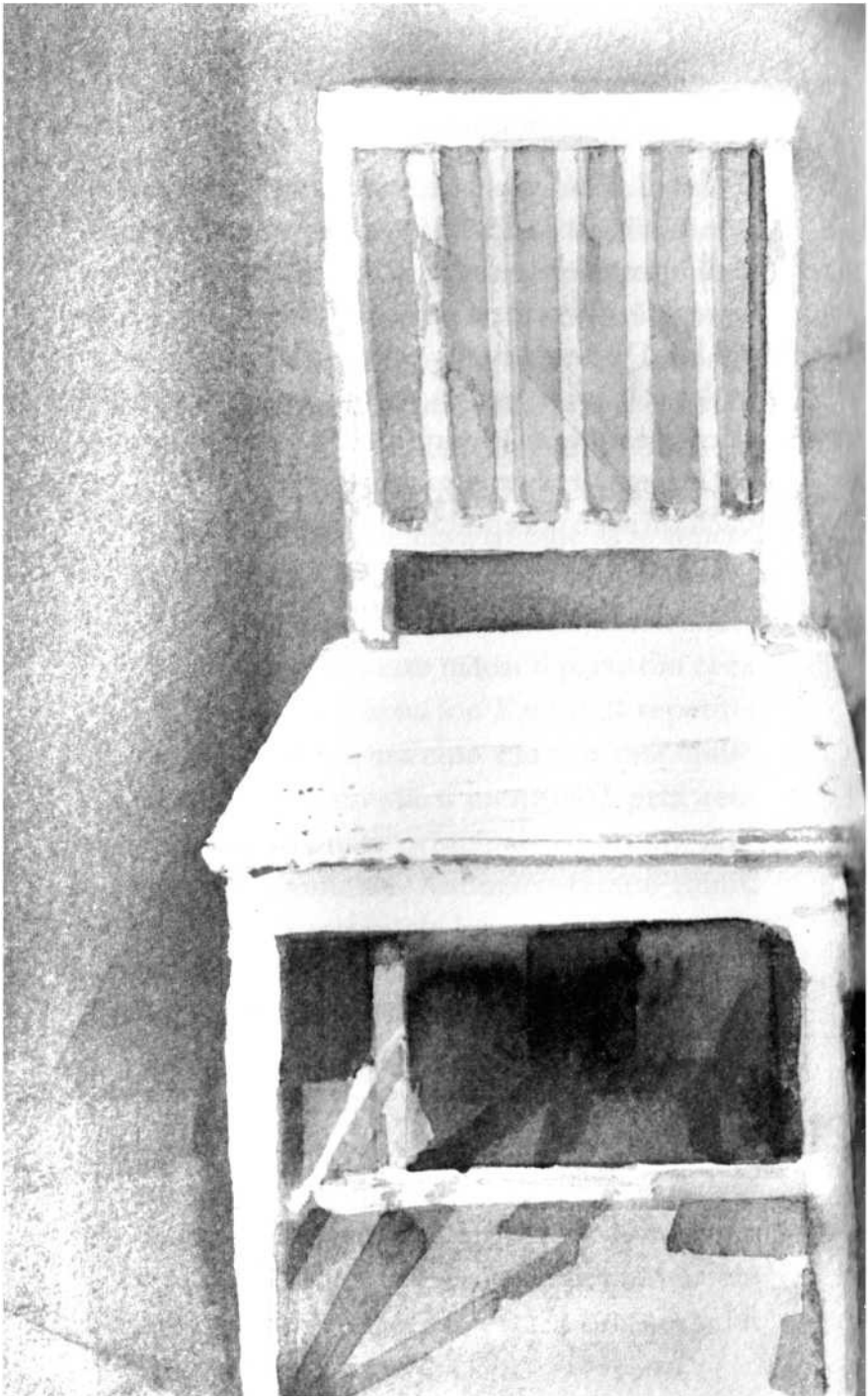

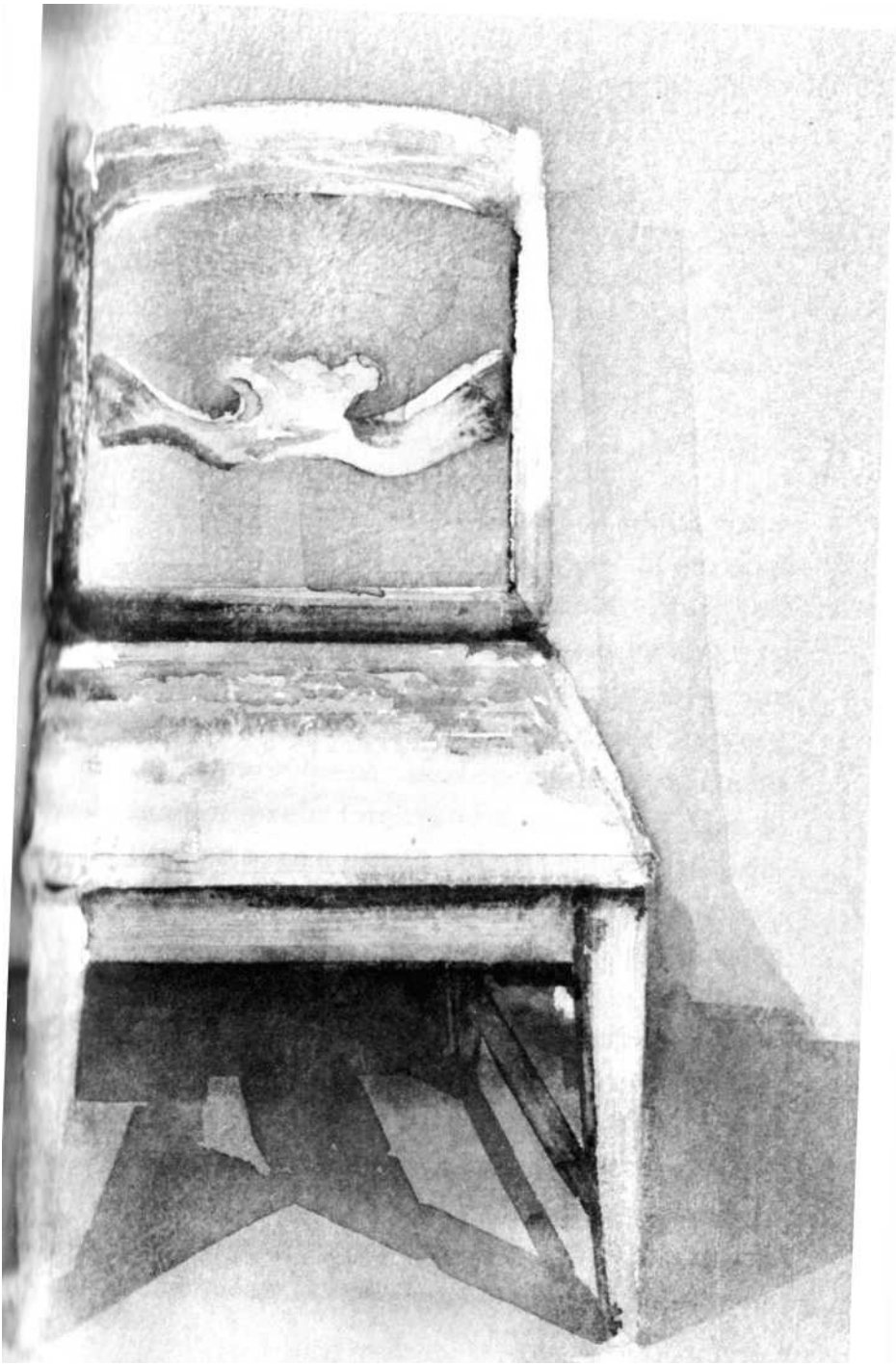

CREIERUL

Creierul, care la o fiinţă umană adultă cântăreşte mai bine de un kilogram, constă din două emisfere simetrice, separate printr-o fisură care merge pe lungime, şi seamănă cel mai bine cu o nucă uriaşă, inclusiv datorită suprafeţei care pare întortocheată, plină de falduri şi depresiuni, şi faptului că, asemenea nucii, este închis într-un înveliş tare, rotund, ca o cutie. Dar, în timp ce nuca e uscată, chircită şi fără viaţă, creierul este umed, prin el circulă lichide, şi în privinţa asta aduce mai mult cu o scoică, formată tot dintr-un interior moale şi viu închis într-o cochilie protectoare. Diferenţa crucială este, desigur, că scoica reprezintă o singură entitate, o fiinţă separată, în timp ce creierul este pur şi simplu un organ dintr-un întreg mai mare, anume corpul omenesc, de care e legat prin numeroase fire nervoase ieşite din el. Şi totuşi, dacă l-am putea scoate din craniu şi am putea descâlci toate aceste fire care coboară prin gât către fiecare parte a corpului, creierul ar arăta ca o făptură individuală, nu un animal de uscat, căci i-ar lipsi braţele şi picioarele, ci unul dintre acelea care plutesc în largul oceanului. Cu firele lui nervoase întinse în urmă ca un văl, ar semăna poate cu o meduză. Cu alte fiinţe care trăiesc în regiuni unde nu ajunge niciodată lumina zilei ar avea în comun nuanţele alb-cenuşii, dar şi orbirea. În asemenea împrejurări, suntem siliţi să ne închipuim că ar căpăta în cele din urmă o mică gură, poate sub lobii frontali, şi un sistem digestiv rudimentar, cu intestine moi şi înguste care i-ar străbate circumvoluţiunile, poate chiar şi cu un mic stomac intestinal sau piloric pe partea dorsală. Pentru că ar fi relativ greu şi compact şi n-ar avea nici consistenţa moale, nici forma flexibilă de disc a meduzelor, ar fi silit să caute locuri de pe fundul mării

unde există mişcare în apă – curenţi suficient de puternici pentru ca planctonul şi krillul sau alte vietăţi marine minuscule să treacă pe lângă el şi să poată fi apucate cu gura lui cea mică sau poate cu firele nervoase lungi şi subţiri, al căror curent electric ar fi de ajuns ca să paralizeze organisme puţin mai mari ca el şi pe care va fi învăţat probabil cum să se mişte ca să le ducă la gură. Nu e greu să-ţi imaginezi creierii astfel, zăcând nemişcaţi pe fundul mării ca nişte mici bolovani, în grupuri de câte o sută, poate o sută cincizeci, cu vălul de nervi legănându-se încet înainte şi-napoi deasupra. Câteodată, când curentul e puternic, câţiva de pe margine s-ar desprinde şi s-ar lăsa duşi încet, săltând în apă ca nişte mingi de piele, până când s-ar opri în vreun alt loc. Ce-ar gândi stând astfel pe fundul oceanului e imposibil de spus, dar putem presupune cu o doză rezonabilă de probabilitate că şi-ar dezvolta potenţialul budist pe care îl posedă fiecare creier. Ar cultiva intuiţia că lumea este o iluzie, căutând spaţiile dintre gânduri, ca şi cum şi-ar dori să se odihnească în golul acesta, care ar creşte an de an până când, în cele din urmă, înăuntrul lor n-ar mai rămâne aproape decât el. Gândurile care s-ar mai ivi din întâmplare în acest vid ar fi palide şi vagi şi n-ar mai putea fi recognoscibile ca gânduri, şi, dacă ar umple creierul, ar face-o ca în vis, luminând ca un felinar în ceaţă. Creierii n-ar şti că aceasta e forma gândurilor pe care le au şi peştii, căci n-ar mai gândi în niciun alt fel, ci s-ar lăsa pur şi simplu umpluţi de lumina aceasta palidă, care ar apărea mai întâi ca un mic punct strălucitor, ar creşte încet până i-ar umple şi apoi ar începe să se estompeze. Nici golul care ar urma n-ar fi ceva asupra cărora să reflecteze – poate doar în măsura în care în ei ar rămâne o vagă anticipare a luminii ce va să

vină, ca un fel de reverberaţie, până când şi aceasta s-ar stinge, şi ei ar rămâne nemişcaţi în întuneric, iară să gândească nimic.

SEX

În copilăria mea existau două tipuri de discurs despre sex. Unul venea din revistele porno, de care băieţii din cartier începeau să facă schimb de pe la vârsta de zece ani şi în care sexul era ceva secret, interzis, murdar, aproape o infracţiune, şi totuşi ispititor, căci în el toate graniţele erau eliminate, întrezăream acolo o lume complet hedonistică, atât de diferită de cea pe care o cunoşteam, încât abia dacă ne venea să credem, deşi în acelaşi timp ajungeam treptat să înţelegem că lumea aceea exista şi în realitate, printre părinţii şi profesorii noştri, printre oamenii care lucrau în magazine şi conduceau autobuze, printre cei pe care-i vedeam la televizor şi-i ascultam la radio. Celălalt discurs despre sex era exact opusul: vorbea despre dragoste, singura mare iubire din viaţa fiecăruia, cu care într-o zi te căsătoreai şi făceai copii. Povestea aceasta era şi ea prezentă în jurul nostru în toate formele imaginabile, în cărţi, reviste, filme, reviste de benzi desenate şi în acea parte a vieţii părinţilor noştri care ne era accesibilă. Cele două relatări erau atât de diferite, încât nu puteau fi unite într-una singură, cu toate că se refereau la acelaşi lucru. Această neputinţă de a le reconcilia a dominat felul cum mă raportam la sex pe atunci, în copilărie, şi îl domină şi acum. De când eram copil am considerat femininul drept ceva elevat şi de neatins, am admirat şi am dorit în acelaşi timp lumea femeilor, atât de plină de frumuseţe, de la hainele din ea, cu toate detaliile şi rafinamentele lor, la zâmbetele ambivalenţe, uneori calde şi aţâţătoare, alteori reci şi

expeditive, de la încheieturile subţiri ale mâinilor şi formele moi şi rotunde, curba şoldurilor şi umflătura sânilor până la mişcările precise şi rafinate. Îmi doream toate astea, îmi doream să fac parte din ele, să mă scald în ele. Dar, pentru că le credeam mai întâi pe toate fetele şi apoi pe toate femeile mult mai valoroase decât mine, chiar complet superioare, nu aveam nicio şansă de a intra în lumea lor. Singurele fete şi, mai târziu, femei cu care puteam vorbi erau cele pe care le respectam tot atât de puţin ca şi pe mine, cele care nu erau tocmai atrăgătoare şi pe care nu le doream. Dacă însă, contrar aşteptărilor, izbuteam în vreo seară târzie să rămân singur cu o femeie pe care o admiram şi o doream, tăcerea mea şi importanţa aproape atotputernică pe care o acordam întâlnirii, care trebuie să fi sclipit nebuneşte şi cu disperare în ochii mei, erau atât de deconcertante, încât aproape întotdeauna întrevederea se sfârşea cu paşi care dispăreau în lungul străzii, în sus pe o scară sau în spatele unei uşi. În rarele ocazii când s-a sfârşit într-adevăr altfel, dorinţa mea, după ani de zile de fantezii dezlănţuite, era atât de puternică, încât îmi dădeam drumul aproape imediat, aşa că nu ajungeam niciodată acolo unde mi-aş fi dorit, să mă lăfăi între sâni şi coapse, fese şi crăpături umede. Ejacularea prematură este fără îndoială semnul distinctiv al bărbatului infantil, dar este legată şi de anxietate, de spaima de feminin, cel puţin în cazul meu. O dată, când o fată de care eram îndrăgostit mi-a răspuns la sentimente şi ne-am cuplat, mi-a fost atât de teamă să fac singurul lucru pe care mi-l doream, încât i-am spus că ar trebui să ne cunoaştem mai bine înainte să ne culcăm împreună. Ea a părut derutată, dar mi-a acceptat propunerea. Au trecut câteva săptămâni, şi eu eram constant panicat. Mă tem de

femei, şi mă tem anume că voi fi găsit deficitar, că n-o să mă dovedesc suficient de bun. Ironia, fireşte, este că exact această teamă este cea care te face să pari deficitar, să nu fii suficient de bun, căci masculinitatea pe care şi-o doresc femeile, cel puţin în experienţa mea, înseamnă autonomie, voinţă, supremaţie. Pe de altă parte, dacă cineva ajunge să unească discursul iubirii unice cu viziunea sexului hedonist, nelimitat, va descoperi că treptat apar alte obstacole, căci genul acela de sex este dependent de distanţă, şi, dacă eşti într-o relaţie, dacă trăieşti împreună cu cineva zi de zi, e în natura relaţiei ca distanţa să scadă constant, să te apropii tot mai mult, asta este ceea ce numim iubire, şi, cu cât iubirea e mai mare, cu atât devine mai dificil s-o împaci cu sexul, afară de cazul când poţi să-l transformi într-un joc şi să te prefaci că persoana cu care te culci nu contează. Şi poate acesta este actul suprem al iubirii, îmi dau seama acum.

NĂMEŢI

În mitologia nordică, Fonn este o *gyger*, un uriaş-femeie, sora lui Torre, a lui Mjoll şi a lui Driva şi fiica Omătului, care la rândul lui este fiul lui Jokul. Având în vedere *că fonn* era cuvântul vechi scandinav pentru un troian de zăpadă, *torre* era pojghiţa de chiciură, *mjoll*, ninsoarea deasă, *driva*, iureşul de zăpadă, iar *jokul*, gheaţa, descoperim aici o realitate separată, căci în spatele acestor nume întrezărim nu doar o lume plină de zăpadă şi frig, ci şi credinţa că diferitele ei aspecte reprezintă diferite forţe. Graniţa dintre personificare şi numire e fluidă, căci, chiar dacă nu credem că viscolul e o forţă supranaturală, el constituie totuşi o stare distinctă a naturii, îşi creează un spaţiu numai al lui şi dă naştere la stări sau tonalităţi particulare, iar prin intermediul

numelui toate acestea sunt delimitate şi puse laolaltă, încât putem nu doar să le recunoaştem drept ceva separat atunci când sunt prezente, ci şi să le invocăm atunci când lipsesc. O, vifor, ninsoare şi lapoviţă! O, viscol, zloată şi promoroacă! O, nea bătătorită, zăpadă afânată, o, minunat troian de omăt! Chiar şi în cartierul unde am copilărit, cu străzile lui, casele şi curţile noi, diversele tipuri de zăpadă îşi puneau amprenta asupra vieţii şi a peisajului şi de multe ori le dominau complet. Îmi amintesc mai ales de o iarnă când a căzut o cantitate uriaşă de zăpadă, ningea zi de zi, din cerul gri apăsător cădeau fulgi mari şi umezi. Cădeau printre copacii negri şi nemişcaţi de dincolo de drum, ale căror trunchiuri sclipeau de umezeală, cădeau în ciorchini peste pajişti, peste alei şi acoperişuri, peste drumuri, şantiere, câmpuri, peste docurile plutitoare, peste pod şi peste strâmtoare, peste tot, atât de deşi, încât aerul era aproape complet alb. S-a făcut apoi mai frig, şi ninsoarea a devenit mai uşoară şi mai uscată; ba se răsucea în vânt, ba era măturată deasupra solului, şi vedeai traseele pe care apuca de obicei vântul, când silit s-o ia în susul peretelui de cărămidă şi să se lase îngrădit în spaţiul dintre casă şi autorulotă, când ieşind cu un şuier din pădure şi azvârlindu-se cu forţe noi peste terenul deschis, acoperit de gheaţă, de deasupra micului golf, până când dădea de muntele de pe cealaltă parte şi era din nou silit să se ridice. Când vântul s-a stins şi ninsoarea s-a oprit, peisajul era complet transformat. Pe marginea drumurilor crescuseră ziduri, în unele locuri laturile înalte lăsate de pluguri făceau străzile să pară râpe adânci. Pădurea avea la poale un sol nou, alb şi pufos, care acoperea toate neregularităţile terenului. La baza oricărei pante, înainte de fiecare ridicătură, fie că era vorba de

zidul unei case, de vreo îngrămădire de stânci, de copaci căzuţi sau de malul abrupt al unui pârâu, zăpada se adunase în nămeţi, înalţi pe alocuri de câţiva metri. Şi ce puteai face cu ei? Puteai să sari în braţele lor. Şi săritul s-a răspândit în cartier ca focul. Săream de pe orice atârna deasupra troienelor, mai întâi şovăitori, la fel ca atunci când descopeream locuri noi de scufundat, unde nimeni nu ştia precis dacă apa e îndeajuns de adâncă, apoi cu elan şi încredere. Mai întâi de la vreo doi metri înălţime, apoi de la trei, patru, uneori şi de la cinci, cei mai îndârjiţi poate şi de la şase metri – dimensiunile sunt trăite altfel în copilărie, o stâncă poate să pară un munte, o poiană în pădure, o câmpie, un garaj poate părea un hangar –, şi cu siguranţă viaţa a fost arareori mai captivantă şi mai plină de posibilităţi decât atunci când ne suiam pe acoperişuri şi săream, ne căţăram pe stânci care se înălţau deasupra şi săream, ne urcam în copaci şi săream. Lumea se deschisese, conţinea deodată posibilităţi noi absolut incredibile, căci oamenii nu fuseseră făcuţi să zboare prin aer în pădure. Faptul că numai copiii căutau incredibilul – n-am văzut niciodată vreun adult chinuindu-se să urce pe vreun acoperiş sau pe vreun stei de piatră ca să sară în omătul de dedesubt – mi se părea ciudat la vremea aceea, dar nu mi se mai pare acum, când sunt eu însumi adult şi deschiderea către nou, saltul şi promisiunea lui de libertate sunt indezirabile. Nu doar pentru că e un gest copilăresc şi pentru că ar fi cumva ruşinos să fii văzut de vecini sărind de pe acoperiş, ci şi pentru că rutina, stagnarea şi constrângerile îmi sunt azi asemenea unor vechi prieteni, le cunosc foarte bine, ştiu ce au de oferit, şi asta e mai important decât noul sau libertatea căderii.

PUNCT DE FUGĂ

De la fereastra lângă care stau şi scriu, mă uit spre casa unde locuim. Acum câteva minute, pe aleea de dale a venit un bărbat, s-a oprit în faţa uşii de la intrare şi a bătut. Lumea vine rar aici, sunt mai mult părinţii copiilor cu care sunt prieteni copiii noştri, aşa că am simţit o înţepătură de nelinişte chiar şi în timp ce-mi dădeam seama că e un curier. M-am ridicat, am ieşit şi l-am strigat. Avea părul blond-roşcat, bărbia lată, o privire care înregistra tot ce se petrecea în jur, dar fără să pară cu adevărat interesat. Knasgard? a spus. Am încuviinţat din cap. Am un pachet pentru dumneavoastră. M-am dus după el până la camionul parcat pe şosea în spatele casei, el a urcat în spate, era aproape gol şi părea disproporţionat de mare în comparaţie cu cutia pe care mi-a dat-o. Am semnat cu degetul pe ecranul dispozitivului portabil pe care mi l-a întins, şi, când m-am întors în casă, am auzit portiera trântindu-se şi motorul pornind. După aceea am stat o vreme şi m-am gândit la ideea de scară, de proporţie. Niciunul dintre cei care vin aici, mergând pe aleea de dale sau direct prin iarbă, nu e anonim, nu e pur şi simplu oricine, deşi oamenii vin frecvent în calitate de reprezentanţi ai profesiei lor, adesea curieri, dar şi instalatori, electricieni, tâmplari, din când în când câte un vânzător de lozuri. Cu toate că nu i-am văzut niciodată înainte şi nu ştiu nimic despre ei, nici măcar cum îi cheamă, fiecare e cineva, o persoană anume cu propria individualitate, deosebită de a tuturor celorlalţi – asta se vede de îndată ce dau cu ochii de ei. Felul cum îşi ţin capul, mersul, ritmul interior, ceea ce radiază chipul lor. Pentru noi înşine suntem întotdeauna ceea ce suntem, în timp ce, pentru ceilalţi, persoana care suntem iese la iveală treptat, vine odată cu noi şi apoi dispare din nou.

Fiinţele umane au un punct de fugă, în care intrăm şi din care ieşim succesiv, o zonă în care, pentru alţii, trecem de la definit la nedefinit, de la nedefinit la definit. Această persoană nedefinită, fără chip şi lipsită de trăsături, trăieşte în interiorul unor modele care o constrâng şi care furnizează materialul statisticilor. Aproximativ acelaşi număr de oameni mor în fiecare an în accidente rutiere, se îneacă în fiecare vară în mare, în lacuri şi râuri, trec în fiecare dimineaţă de ianuarie de turnichetele de la metrou, cu toate că fiecare accident anume de circulaţie, fiecare înec, flecare călătorie anume cu metroul au avut loc în urma unor decizii individuale, personale. Dacă priveşti suburbia de la înălţimea apartamentului tău de la etajul al şaptesprezecelea, asta vezi, cum toţi oamenii, făpturile acestea mărunte şi negre ca nişte furnici, parcurg aceleaşi drumuri şi aceleaşi trasee, într-un ritm pe care niciunul nu-l stabileşte singur – mai întâi şuvoiul de oameni care se duc la muncă, apoi tiparul mai risipit al celor care rămân în zonă pe timpul zilei, vârstnicii, părinţii care împing cărucioare, cei în concediu de odihnă, şi apoi un nou şuvoi de oameni la sfârşitul zilei de muncă. Mişcările acestea pot fi uşor simulate de un calculator cu numai câteva variabile, fiindcă, orice am gândi noi în timp ce străbatem lacul îngheţat pe jos, în drum spre apartamentul nostru, oricât de originale şi de unice se întâmplă să ne fie gândurile în timp ce plecăm capul şi privim zăpada bătătorită de paşi, suntem simultan şi întotdeauna întru totul previzibili, căci aparţinem în acelaşi timp unei mişcări mai mari, ca păsările într-un stol masiv care se roteşte dintr-odată sincron în aer, unde, pentru o clipă, seamănă cu o uriaşă mână care flutură.

anii ’70

Câteodată, nu prea des, le povestesc copiilor despre anii ’70. În cea mai mare parte, despre ceea ce nu aveam pe atunci. Internet, telefoane mobile, iPad-uri, Mac-uri sau PC-uri, bancomate sau cărţi de credit. Geamuri de maşină care să coboare singure sau chei care să descuie şi să încuie portierele de la distanţă. A putea să vezi chipul persoanei cu care vorbeai la telefon era un motiv frecvent în serialele ştiinţifico-fantastice şi poate cea mai futuristă imagine pe care ne-o puteam închipui. Copiii mei încep să se sature de poveştile de genul ăsta, căci morala lor e evidentă: înainte era nevoie să depui eforturi ca să obţii orice mărunţiş, de pildă, să asculţi o anumită muzică sau să scoţi bani de la bancă, şi faptul că nimic nu se căpăta uşor sau gratis făcea lucrurile mai valoroase. Singura concluzie pe care copiii o percep când le vorbesc despre asta este cum înainte totul era mai bine. Tatăl lor stă la volan

292 *Karl Ove Knausgård* şi le spune ce bine era pe vremuri şi ce rău e totul acum, cât sunt ei de răsfăţaţi, cât de puţine fac şi cât noroc au. De fapt, în această logică, „noroc” devine exact opusul lui: când tatăl lor, care iubeşte atât de mult anii ’70, le spune că ei au noroc că totul le parvine atât de uşor, ceea ce vrea să spună, în realitate, este că au ghinion şi că norocoşi sunt cei care duc o viaţă mai grea. Numai că nu e bine să devalorizezi stilul de viaţă al copiilor tăi în felul ăsta. Copiii, care oricum n-o să trăiască niciodată anii ’70, mă contrazic cât pot. Mă fac „moş”, muzica pe care o pun în maşină o numesc „muzică din epoca de piatră” Nimănui nu-i mai place rockul, tati, îmi spun ei. Când le spun că, în anii ’70, oamenii trăiau tot în epoca modernă, ei clatină din cap, refuză să accepte ideea: ei sunt cei moderni. Şi nu e nimic ciudat: sunt şi ei

tot atât de departe de anii ’70 pe cât eram eu de anii ’30 la vârsta lor. Adică de Partidul Ţăranilor, de Vidkun Quisling[4], de zeppeline, de pescuitul de hering cu setea, de

Marea Criză, de Fordul Model T[5], de Olimpiada de la Berlin[6]. Nu i-am auzit niciodată pe mama sau pe tata lăudând anii ’50, perioada copilăriei lor, nu simţeau nicio nostalgie; dimpotrivă, am avut impresia că se bucurau că lăsaseră vremurile acelea în urmă. De asta îmi plac anii ’70, fiindcă făceau în acelaşi timp parte din trecut – când a mânca la restaurant era ceva extraordinar, de pildă, şi când practic nici n-aveai unde să mănânci decât în extraordinarele cafenele de pe marginea şoselelor, când distracţia era suspectă şi trebuia raţionalizată în porţii mici la televizor şi la radio, iar la ţară se vedeau încă peste tot prepelece pentru uscat fânul – şi din viitor, pentru că tehnologia se impusese deja, doar că într-o versiune rudimentară, cu telefoane conectate fizic la o reţea de cabluri, cu televizoare şi radiouri ca nişte cutii mari de lemn, cu rachete care abia dacă erau mai avansate ca

---

4 Partidul Țăranilor (azi, Partidul de Centru al Norvegiei) este o formațiune politică de orientare agrară înființată în 1920, care a căpătat o proastă reputație în anii ’30 din cauza asocierii sale cu fascismul. Vidkun Quisling, reprezentantul țărăniștilor ca ministru al apărării în două guverne, a înființat apoi un partid nazist și a devenit prim-ministrul colaboraționist al Norvegiei în anii 1942-1945. în 1945 a fost condamnat și executat pentru trădare de patrie și crime, (n.tr.)

5 Primul automobil accesibil clasei mijlocii, extrem de popular, fabricat în primele trei decenii ale secolului XX în SUA (n.tr.)

6 Ultima olimpiadă dinainte de război, asumată de naziști ca un act fastuos de propagandă: atunci a fost construit uriașul stadion Olympia din Berlin, participarea sportivilor evrei a fost restricționată, întrecerile au fost prima oară televizate, dar și filmate de Leni Riefenstahl, s-a introdus ștafeta flăcării olimpice aduse din Grecia etc. (n.tr.)

maşinile şi care se ridicau greu şi aproape fără voie de la pământ pe o vâlvătaie imensă, apoi accelerau treptat şi se înălţau pe cerul albastru şi curat al anilor ’70 cu astronauţii prinşi în centuri în capsula spaţială ca într-o broscuţă Volkswagen. Nostalgia după anii ’70 nu e altceva decât nostalgia după viitor, căci pe vremea aceea el exista, oamenii ştiau că totul se va schimba, în timp ce acum, după ce totul s-a schimbat, el nu mai există. Cred că toate epocile culturale sunt caracterizate de unul din aceste două moduri, de existenţa unui viitor sau de absenţa lui, şi ciudat este că, aparent, cultura tinde spre absenţa viitorului, ca şi cum asta ar fi forma ei supremă, când toate năzuinţele au fost împlinite, doar că nu e, de fapt, aşa, pentru că atunci năzuinţa se întoarce spre trecut sau spre altceva care a fost pierdut sau n-a fost niciodată realizat, aşa cum s-a întâmplat în anii dinainte de Primul Război Mondial, un război pe care nimeni nu l-a aşteptat şi nu l-a vrut, mânat de forţe pe care nimeni nu le vedea, dar care, cu o brutalitate incredibilă, o dată şi apoi încă o dată, a netezit drumul pentru apariţia unui nou viitor.

FOCURI

În copilăria mea erau puţine focuri mari la care să ne putem uita, doar grămezile de paie şi frunze moarte de la începutul primăverii şi focurile de Sânziene vara, şi nici acum, în regiunea unde trăiesc, nu sunt multe. Habar n-am de ce, pentru că puţine fenomene sunt mai frumoase decât focul – singurul la care mă pot gândi sunt fulgerele, dar fulgerul e incontrolabil, spre deosebire de foc, care poate fi invocat oriunde şi oricând vrem, pentru ca flăcările să ţâşnească nefiind nevoie decât de nişte vreascuri sau hârtie şi de o cutie de chibrituri sau o brichetă. Poate de vină e faptul că focurile nu mai slujesc la nimic – casele

sunt încălzite astăzi cu centrale termice, şi rareori ne trezim atât de departe de un adăpost încât să fie nevoie să facem focul ca să ne încălzim, aşa cum se întâmpla altă dată. Nu mai e nevoie nici să ardem gunoaiele, pentru că acestea sunt sortate şi reciclate în loc să fie distruse, şi tot ce se mai arde e mistuit în incineratoare uriaşe în uzinele de reciclare care au înlocuit gropile de gunoi. În schimb, acasă la bunicii mei din partea mamei, câtă vreme au trăit şi noi ne duceam la ei în vizită pe mica lor proprietate, care avea numai vreo cinci hectare şi din care nu puteau ţine decât trei vaci, un viţel şi câteva găini, aproape întotdeauna ardea un foc. Între casă şi şopron, chiar lângă o moviliţă acoperită cu tufe de mure. Cenuşa era alb-cenuşie, ciudat de fină şi de moale la atingere, aproape ca făina. Ici colo, rămăşiţe carbonizate de lemn se iţeau ca nişte epave pe o plajă, erau tari, dar poroase pe margini, puteai să iei straturi-straturi de pe ele cu unghiile – ceea ce nu mergea la lemnul nears – şi erau negre ca noaptea. Din când în când găseam şi conserve, care, chiar şi decolorate de funingine, păreau neatinse de gheena ce distrusese toate celelalte gunoaie alături de care fuseseră aruncate. Una din amintirile cele mai clare ale copilăriei mele ţine de aceste locuri. Câmpurile sunt acoperite cu un strat subţire de zăpadă, prin care pământul maroniu se vede ici şi colo, cerul e alburiu, peisajul neclintit, aşa cum e câteodată iarna. Bunicul stă în faţa focului, în salopeta albastră pe care o purta întotdeauna, cu cizmele maro de cauciuc şi căciula cu cozoroc scurt. Probabil tocmai a aruncat ultimul braţ de gunoi în foc, pentru că stă nemişcat, în timp ce flăcările, galbene şi tremurătoare, se întind în aer vreo jumătate de metru – singurul lucru care se mişcă în această imagine simplă. Bănuiesc că mă

gândeam la foc ca la o făptură cu existenţă proprie, independentă de materia din care se înalţă şi capricioasă din fire, căci ba se răsuceşte şi se roteşte, aruncându-se spasmodic într-o parte şi-ntr-alta ca şi cum s-ar fi înfuriat sau s-ar fi speriat, ba, după câteva clipe, se ridică dreaptă şi imobilă către cer, parcă împăcată cu sine însăşi. Când rememorez acum această amintire, cu bunicul meu scund de statură stând drept în mijlocul peisajului nemişcat, în faţa focului care arde cu intensitate, gândul mă duce la timp. La felul cum timpul curge cu viteze diferite, ca şi cum ar fi format din mai multe straturi, iar bunicul, care e mort deja de douăzeci de ani, trăia într-un strat în care timpul alerga înainte, în timp ce molizii de pe dealul din cealaltă parte a proprietăţii vieţuiau într-un alt strat, mai lent, iar dealul într-unul şi mai lent, pe când focul, în mod evident cel mai efemer dintre toate, căci a dispărut din scenă în aceeaşi zi, exista în stratul cel mai adânc, unde timpul stă perfect nemişcat şi totul e mereu la fel. Căci aşa este focul, întotdeauna acelaşi, şi exact această atemporalitate e ceea ce invocăm când îl aprindem şi ceea ce-l face atât de frumos şi de cumplit. Când privim focul, stăm pe marginea abisului.

OPERAŢIE

Una dintre fiicele noastre avea un aer uşor distrat când era mică, părea să nu fie niciodată atentă. Cum nu părea lipsită de inteligenţă, m-am gândit că poate de vină e vreo uşoară introversiune visătoare a firii ei, care altfel era veselă şi sociabilă. Dar acum câteva luni la centrul de sănătate publică s-a făcut un test al acuităţii auditive, din care am aflat că fiica noastră are deficienţe serioase de auz. Deci ceea ce observasem nu era amorţeală, nu de asta părea neatentă, ci pentru că nu ne auzea bine… Nu cred

că m-am simţit vreodată mai vinovat în toată viaţa mea. Din fericire, puteam s-o operăm. S-a dovedit că avea o acumulare de fluid în spatele timpanelor, iar în faringe avea un polip, şi amândouă puteau fi îndepărtate prin proceduri relativ necomplicate. Polipul putea fi scos prin operaţie, iar fluidul putea fi scurs prin nişte tuburi minuscule inserate în timpane. Aşa că ieri am fost cu ea la spital.

Am plecat dimineaţă devreme şi o perioadă am stat în sala de aşteptare. Cu telefonul meu, ea a pozat biletul cu numărul nostru de ordine şi pe iepuraşul ei de jucărie care şedea singur pe canapea. Înainte să plecăm acasă îi puseserăm pe încheietură un pansament anestezic, şi acum se ciupea din când în când, surprinsă că nu-şi mai simte pielea. Am fost chemaţi, şi am mers după sora medicală până într-un salon cu două paturi separate printr-un paravan, unde a trebuit să mai aşteptăm un timp. Fetiţei mele i s-a spus să se dezbrace şi să-şi pună un halat alb, iar eu am primit un fel de pelerină de ploaie şi o cască de plastic. Ţinându-ne de vorbă, asistenta i-a scos pansamentul, apoi i-a înfipt în braţ un fel de robinet, explicându-ne că e pentru medicamentul care avea s-o adoarmă. La scurt timp după ce ne-a lăsat singuri, în salon a fost adus, pe un pat cu roţi, un băiat. L-am auzit plângând din spatele paravanului; un glas de femeie încerca să-l consoleze. M-am uitat la fiica mea şi am întrebat-o dacă i-e frică. Ea a scuturat din cap şi şi-a strâns iepuraşul la piept. Când mă fac mare vreau să fiu soră medicală, a spus. E o meserie frumoasă, am spus eu. O jumătate de oră mai târziu, când asistenta a venit după noi, băiatul dormea, iar femeia stătea pe un scaun lângă el, făcându-şi de lucru pe telefonul mobil. În sala de operaţii,

tot o femeie, probabil anestezista, s-a aplecat deasupra fiicei mele şi, în timp ce-i conecta un tub la robinetul înfipt în mână, i-a spus ce urmează să se întâmple. Că în curând o să primească un medicament care o s-o adoarmă şi că o să simtă o vagă apăsare pe mână, dar că n-o s-o doară. Ea a întrebat dacă are voie cu iepuraşul acolo, da, avea, şi apoi a spus că vrea să se facă soră medicală. În clipa următoare, cum stătea întinsă cu capul pe pernă, privind lampa de deasupra, globii oculari i s-au dat peste cap, şi nu i s-a mai văzut decât albul ochilor. A fost un moment sinistru, ca şi cum conştiinţa îi fusese suptă din ea ca obiectele dinăuntru printr-o gaură din fuzelajul unui avion în zbor. Acum vă rugăm s-o aşteptaţi afară, mi s-a spus. Şi luaţi iepuraşul, ca să nu se murdărească de sânge. N-o să-şi dea seama. Am luat jucăria şi am ieşit, iar în sala de aşteptare m-am aşezat pe un scaun lângă fereastră, cu animalul de pluş în poală. Nu după multă vreme, asistenta a scos-o pe un pat cu roţi. Era încă sub efectul anesteziculului, avea ochii închişi, dar tremura, era străbătută de spasme, şi pe pieptul ei alb erau pete de sânge. N-am văzut în viaţa mea ceva atât de îngrozitor. O să se trezească în vreo jumătate de oră, mi-a spus asistenta şi a lăsat patul lângă mine. Totul a mers bine. M-am aşezat lângă trupuşorul care tremura şi am stat acolo jumătate de oră, după care ea s-a trezit, exact cum mi se spusese. S-a ridicat în capul oaselor, dezorientată şi speriată de parcă ar fi fost încă prin somn, şi a pipăit cu mâinile în jur. I-am pus iepuraşul alături, şi, când a dat de el, ea l-a luat şi l-a strâns la piept. Cum te simţi? am întrebat-o. S-a uitat la mine şi a început să plângă. Întinde-te şi odihneşte-te un pic, i-am spus. M-a ascultat şi a adormit din nou. Când s-a trezit iar, era aproape ea însăşi,

doar ceva mai slăbită şi mai bleagă. Asistenta i-a adus o îngheţată, pe care ea a mâncat-o, deşi spunea că o doare stomacul. După încă o jumătate de oră s-a simţit suficient de bine ca să mergem acasă. Era palidă şi tăcută, dar a străbătut cu bine toate coridoarele şi apoi parcarea până la maşină. Pe drum ne-am oprit la un magazin mare de jucării din zona vechii unităţi militare din Ystad, unde am lăsat-o să-şi aleagă ce vrea. Până la urmă am luat o casă locuită de o familie de iepuraşi de plastic. În timp ce stăteam la coadă să plătim, ea şi-a acoperit deodată gura cu mâna şi a fugit afară îndoită de mijloc. Mi-am scos cârdul din terminal, am pus casa de jucărie în pungă şi m-am repezit după ea. Aplecată în faţa maşinii, voma pe asfalt. Când am ajuns eu la ea, terminase şi s-a îndreptat de spate. M-am uitat la vomă, era roşu-închis. E sânge? m-a întrebat. Aşa se pare, am spus. E periculos? a zis ea. A, nu, deloc, am răspuns. Probabil l-ai înghiţit în timpul operaţiei. Acum te simţi mai bine? Da, a spus ea. Acum sunt bine! Când am ieşit în şosea, şi-a amintit cum fusese bolnavă şi mâncase supă de coacăze şi cum voma ei fusese pe urmă albastră. Şi nu doar atât, am adăugat eu. Ai împroşcat tot tapetul alb de pe perete. N-a mai ieşit niciodată. Nu, a spus ea râzând. Dar ia spune-mi, am zis, de ce te-ai repezit la maşină să vomiţi? N-ai fi putut să verşi lângă uşă, afară? Nu ştiu, mi-a spus ea. Mi s-a părut mai sigur acolo.

GURI DE CANAL

Prin forma lor rotundă şi plată, prin culoarea maroniu-ruginie şi prin modelele şi inscripţiile de pe ele, capacele gurilor de canalizare seamănă cu nişte monede uriaşe. Faptul că le găseşti în orice oraş, cel puţin în Occident, dovedeşte că îşi îndeplinesc misiunea cu brio şi că şi-au găsit forma definitivă, căci până şi construcţiile şi

invenţiile urmează legea lui Darwin, supravieţuirea celui mai bine adaptat. În mod normal nu le observ, dar, atunci când se întâmplă totuşi, de pildă, când maşina din faţă ocoleşte brusc o gură de canal şi îmi dau seama că şoferul e superstiţios – căci e o marotă larg răspândită că, dacă păşeşti sau treci cu maşina peste ele, îţi aduc ghinion –, îmi spun adesea că gurile de canalizare au ceva roman. Romanii au ajuns treptat la un anumit tipar urban, încorporând în el construcţiile şi invenţiile lor, pe care l-au reprodus apoi în toate oraşele din imperiu, nu doar ca să-şi pună amprenta, aşa cum fac uneori civilizaţiile mai vanitoase – şi, în anumite privinţe, romanii au fost şi ei la fel –, ci pur şi simplu pentru că s-a dovedit foarte practic. Să ne gândim la apeducte, la drumuri, la zidurile de cetate, la băile publice, teatre, circuri, tabere militare şi clădiri administrative. E un mod superficial de a privi, desigur, şi o judecată simplistă: capacele gurilor de canal sunt toate la fel şi se găsesc peste tot, exact ca anumite trăsături ale Imperiului Roman. Dar se mai întâmplă ceva – atunci când gurile de canal sunt deschise. Îmi amintesc bine prima dată când am fost de faţă la aşa ceva, pe strada din faţa casei unde am copilărit. Când ne-am întors de la şcoală, pe marginea drumului era parcată o maşină a municipalităţii. Doi bărbaţi lucrau. Capacul ruginit zăcea pe asfalt lângă gura de canal, nu direct pe stradă, ci aşezat peste ceva, probabil ca să poată fi apucat mai uşor când avea să fie pus la loc. Îmi amintesc că toţi am încercat, cu rândul, să-l ridicăm, şi poate motivul pentru care ţin minte întâmplarea este exact faptul că era mult mai greu decât părea, nu se clintea din loc, şi sentimentul acesta, că un lucru e cu totul altfel de cum ne-am aşteptat să fie, e în acelaşi timp captivant şi înspăimântător, vrem ca lumea să fie

previzibilă, iar greutatea uriaşă a capacului, care nu era nici foarte lat, nici foarte gros, părea suspectă.

Acolo unde stătuse întotdeauna capacul era acum o gaură. O gaură întunecată, adâncă de vreo doi-trei metri, de peretele căreia erau fixaţi nişte fustei de metal. Nu mai ştiu ce făceau cei doi bărbaţi, dar îmi amintesc că unul din ei a coborât în gaură şi nu s-a mai văzut, şi atunci am întrezărit ce se afla acolo. Un pasaj scund, cam ca un tunel, trecea pe sub stradă, şi în el sclipea apă.

Asta a fost tot. Acesta era secretul gurii de canal. Faptul că interiorul ei fusese expus astfel şi nu mai era secret ar fi trebuit să risipească misterul. Dar nu, dimpotrivă, el s-a adâncit, căci era ceva fantastic în ideea unui pasaj pe sub stradă, pe sub pământ, în mijlocul lumii altfel banale pe care o vedeam în fiecare zi pe fereastră când mâneam în bucătărie şi în care ieşeam în fiecare zi la joacă.

Sunt şi azi atras de tot ce e sub pământ. Coridoare de spital kilometrice, în care intri într-un loc şi din care ieşi cu totul altundeva, uneori departe chiar şi de spital. Şine abandonate de metrou. Catacombe. Complexuri de grote din zonele turistice. Enormele reţele de tuneluri subterane din timpul Războiului Rece, adăposturi antiaeriene secrete din oraşele mari, buncăre.

Nu cred că sunt atras atât de puterea htonicului, de stranietatea tărâmului subpământean – deşi e tentant să-mi închipui un soi de gravitaţie a sufletului, care îl trage spre ceea ce a fost cândva şi va redeveni într-o zi. Nu, cred că e mult mai simplu, probabil în cea mai mare parte e vorba de dinamica dintre vizibil şi ascuns, dintre ceea ce ştim şi ce nu ştim. Cu cât ştim mai multe despre lume, cu atât atracţia necunoscutului e mai mare, şi orice tunel,

orice grotă, orice încăpere subterană e o confirmare a intuiţiei noastre dintotdeauna, că nimic nu se sfârşeşte cu ceea ce văd ochii.

FERESTRE

Una dintre funcţiile primordiale ale caselor este să neutralizeze vremea de afară, să creeze un spaţiu unde nu pătrunde vântul, unde ploaia şi ninsoarea nu pot să intre şi unde temperaturile scăzute sau ridicate nu au efect. Ideal, temperatura din casă ar trebui să fie aceeaşi iama, când afară sunt sub zero grade, şi vara, când afară sunt treizeci. Spaţiul acesta, pe care îl numim „înăuntru”, duce aşadar o bătălie constantă cu elementele naturii. Pereţii sunt groşi, pentru ca vântul să nu-i poată străbate, ci să fie silit s-o ia în sus pe lângă ei, condus astfel încât să nu atingă nimic dinăuntru, şi izolaţi, pentru ca aerul cald, atât de plăcut în jumătatea rece a anului, să nu se furişeze afară. Acoperişul e acoperit cu materiale impermeabile şi înclinat, pentru ca apa să se scurgă de peste tot către margini, unde se adună în streşinile care înconjoară casa şi e condusă spre pământ prin burlane verticale, de obicei câte unul la fiecare colţ. Punctul slab al caselor sunt ferestrele, fabricate dintr-un material mult mai delicat decât pereţii, atât pentru că sunt mai subţiri, cât şi pentru că sunt făcute din sticlă, un material fragil, fixat în rame de lemn aproape ca nişte traverse, şi ele mult mai subţiri decât buştenii din pereţi. Pe deasupra, spre deosebire de pereţi, ferestrele se pot sparge, ceea ce pentru casă poate însemna un dezastru, căci vântul, ploaia şi ninsoarea s-ar năpusti atunci înăuntru, plus că ferestrele se deteriorează mai repede şi pot, de pildă, să înceapă să tragă. De ce deci punem ferestre într-o casă, dacă ele nu fac decât să fragilizeze şi să vulnerabilizeze o construcţie altfel solidă? Nu pentru a

regla fluxul de aer, cum s-ar putea crede, de pildă, când rezidenţii deschid geamurile ca să intre aer curat fiindcă cel dinăuntru e stătut sau e saturat de mirosul mâncării gătite, căci s-ar putea foarte uşor face chepenguri din acelaşi material şi de aceeaşi grosime ca pereţii înconjurători. Dar nu, lucarnele dintr-o casă sunt făcute tot din sticlă, pentru ca rezidenţii să poată privi afară. Asta înseamnă că „înăuntru” e o categorie parţial ambiguă; dacă n-ar fi aşa, casele ar avea poate ziduri groase de câţiva metri, din cărămidă, fără nicio deschidere, sau ar fi săpate în pământ ori instalate în borte scobite în munte. Dar un „înăuntru” absolut şi lipsit de ambiguitate nu e dezirabil, în ciuda avantajelor pe care le-ar avea în misiunea de neutralizare a condiţiilor meteo. Când suntem „înăuntru”, trebuie să fim în acelaşi timp capabili să vedem „afară” Am putea crede că e din cauza dorinţei noastre de a deţine controlul, că avem nevoie să vedem cine se apropie de casă, ca nu cumva să nutrească intenţii ostile, dar nu poate fi nici asta, pentru că seara şi noaptea acoperim ferestrele, adică exact în perioadele când e cel mai probabil să apară ceva ostil, noi avem grijă să nu mai putem vedea afară. În plus, ceea ce e „afară” se insinuează „înăuntru” şi în alte feluri. Obişnuim, de pildă, să ţinem plante în casă în nişte minihabitate numite ghivece, care încearcă să simuleze cât mai bine condiţiile de „afară”, astfel încât plantele să crească şi să se dezvolte chiar şi în mediul interior, care le e în mod normal ostil. Dar asta se întâmplă în condiţii atent controlate: e ca şi cum acel „afară” al florilor primeşte propriul „înăuntru” în cadrul unui „înăuntru” mai mare, doar că pe invers, pentru că, într-un ghiveci de plante, ceea ce vine de „afară”, adică apa şi pământul, e ţinut „înăuntru” de pereţii vasului.

Nimeni nu creşte flori sau legume în casă fără aceşti pereţi suplimentari, adică, bunăoară, în grămezi de pământ pe podea; dimpotrivă, tot pământul, pietricelele, nisipul, firele de iarbă, acele de pin şi frunzele care, dintr-un motiv sau altul, sfârşesc în casă sunt nepoftite şi imediat înlăturate. Acelaşi principiu se aplică şi apei. Dacă vărsăm apă pe podea sau pe masă, adică o aducem în forma liberă în care există afară, o ştergem imediat. Apa este permisă în locuinţă numai în recipiente sau în ţevi, are deci propriul „înăuntru" în spaţiul mai mare care reprezintă „înăuntrul" casei. Asta pentru că apa şi pământul, plantele şi frunzele posedă toate forţe şi dinamici ale lumii exterioare care, chiar şi în cantităţi mici, distrug „înăuntrul", caracterizat de trăsături complet opuse lor, adică static şi neschimbător. Puţină umezeală pe perete, şi acesta mucegăieşte, se descompune, se dezintegrează. Vântul începe să bată prin el, aducând şi mai multă umezeală, şi, în cele din urmă, dacă lucrurile sunt lăsate în voia lor, casa se prăbuşește, componentele ei organice se transformă în sol, în care plantele şi copacii îşi înfig rădăcinile şi din care cresc, iar elementele minerale ale casei dispar şi ele până la urmă înghiţite de vegetaţie, ascunse în pământ. Dacă, până la urmă, în ciuda tuturor acestora, nu ne izolăm în spaţii interioare impenetrabile, care să ţină tot exteriorul „afară", ba chiar să-l facă inaccesibil vederii, este pentru că noi înşine aparţinem acestui „afară" – şi nu doar fiindcă el ne ţine în viaţă, cu apa lui şi cu plantele înfipte în pământ, ci şi fiindcă noi înşine suntem făcuţi din apă, suntem legaţi de pământ, iar năzuinţa noastră către static, neschimbător şi neutru este o negare a acestui fapt, aşa cum ştim şi simţim cu toţii în fundul sufletului, încât deschiderea oferită de ferestre, orientată nu doar spre

„afară”, ci şi spre afară din „înăuntrul” nostru, este un element constitutiv al existenţei fără de care nu putem trăi. Ambivalenţa noastră în raport cu categoriile de „înăuntru” şi „afară” devine limpede dacă ne gândim la sicriu, care, fiind ultimul nostru adăpost, ultima noastră redută împotriva elementelor naturii, ultimul nostru „înăuntru”, neagă în bună măsură adevărata noastră natură, dar nu întru totul: căci altfel şi sicriele ar avea ferestre.